

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 6-8. SINIF SANAT EĞİTİMİNDE
ÇEVRE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Nihal AYGİNER

ANKARA
Nisan, 2009

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 6-8. SINIF SANAT EĞİTİMİNDE
ÇEVRE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nihal AYGENER

Danışman: Prof. Nur GÖKBULUT

ANKARA

Nisan, 2009

Gazi Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Nihal AYGENER' e ait "İlköğretim 6-8. Sınıf Sanat Eğitiminde Çevre Etkisi" başlıklı tezi 09/04/2009 tarihinde, jürimiz tarafından Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Prof. Nur GÖKBULUT

.....

Üye: Prof. Şeniz AKSOY

.....

Üye: Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY

.....

ÖNSÖZ

Bu çalışma, “İlköğretim 6-8. Sınıf Sanat Eğitiminde Çevre Etkisi”ni içermektedir. Görsel sanatlar eğitimcilerine ve konu ile ilgili araştırma yapanlara bu çalışmanın faydalı olmasını dilerim.

Araştırmanın planlanmasında, uygulanmasında ve değerlendirilmesinde benden yardımlarını esirgemeyen; lisans döneminde de Resim Ana Sanat Atölyesi’nden mezun olduğum yüksek lisans tez danışmanım Prof. Nur GÖKBULUT’a ve araştırmanın her aşamasında olduğu gibi özellikle istatistiksel kısmında büyük yardımlarını gördüğüm, kendisini örnek aldığım değerli hocam Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY’a çok teşekkür ediyorum.

Araştırma süresince sonu gelmeyen sorularımı yorulmadan yanıtlayarak yardımını esirgemeyen sevgili hocam Araştırma Görevlisi Canan DEMİR’e, pozitif düşünce tarzıyla beni her zaman destekleyen ve yüreklendiren arkadaşım Pınar ÇETİNKAYA’ya şükranlarımı sunuyorum.

Gercüş ve Hasankeyf’teki çalışmalarımı kolaylaştıran dönemin Gercüş Kaymakamı eniştem Tarkan KESKİN’e ve Hasankeyf Kaymakamı Osman VAROL’a minnet duygumu ileterek; araştırma sırasında bana her zaman destek olarak motivasyonumu sağlayan canım anneme, ablalarım Nurcan ve Zübeyde’ye sonsuz teşekkür ediyorum.

Nihal AYGENER

Ankara – 2009

ÖZET

İLKÖĞRETİM 6 – 8. SINIF SANAT EĞİTİMİNDE ÇEVRE ETKİSİ

AYGENER, Nihal

Yüksek Lisans, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Nur GÖKBULUT

Nisan – 2009

Bu araştırma, Gercüş ilçesi ile tarihi bir çevre ve açık hava müzesi olan Hasankeyf ilçesinde eğitim gören öğrencilerin çizgisel gelişimleri ve yaratıcılık alanları üzerinde, Hasankeyf konulu sanat eğitiminin ve tarihi çevrenin etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma grubu, Batman ili Hasankeyf ilçesi 60. Yıl İlköğretim Okulu’nda ve Gercüş ilçesi Cumhuriyet İlköğretim Okulu’nda 6, 7 ve 8. sınıflara devam eden 12–14 yaş grubu 70 kız ve 50 erkek olmak üzere, toplam 120 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma için gerekli veriler, çocukların yaptığı “Hasankeyf” konulu resimlerin, araştırmacının da içinde bulunduğu, dördü yüksek lisans yapmış, toplam beş sanat eğitimi uzmanınca “şema, renk, uzam (mekân), anlatım ve yaratıcılık” alanlarının değerlendirilmesi ile toplanmıştır. Verilerin analizinde “Tekrarlı Ölçüm ANOVA Testi” kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda çizgisel gelişim üzerinde tarihi çevrenin belirgin bir etkisi görülmezken, Hasankeyf konulu sanat eğitimi ve tarihi çevrenin ortak etkilerine rastlanmıştır. Şema, renk, uzam, anlatım alanlarının istatistiksel anlamlılığına bakıldığında, verilen sanat eğitimi ve tarihi çevrenin ortak etkileşimsel etkilerine rastlanmıştır. Yaratıcılık alanında alınan puanların istatistiksel anlamlılığına bakıldığında ise verilen sanat eğitimi ve tarihi çevrenin ortak etkileri bulunmazken, sadece Hasankeyf konulu sanat eğitiminin etkisinin olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat Eğitimi, İlköğretim, Çevre, Hasankeyf, Açık Hava Müzesi.

ABSTRAC

THE EFFECT OF ENVIROMENT ON PRİMARY SCHOOL GRADE 6 – 8. ART EDUCATION

AYGENER, Nihal

Faculty of Painting Teacher Graduate Programme

Master Thesis Supervisor: Prof. Nur GÖKBULUT

April – 2009

This research is designed for the effect of art education and historical enviroment over the creativeness and artistic development of the Hasankeyf where are an open air museum and historical environment and Gercüş Town studensts.

Batman City Hasankeyf Town 60 th Year Primary School and Gercüş Town Cumhuriyet Primary School 6, 7 and 8 th degree students who are between 12-14 year old, 70 girl and 50 boy total 120 studenst are included for this investigation. Datas for the investigation are collected from the pictures about Hasankeyf drawn by the students. The pictures are evaluated for “ schema, color, place, expression and creativeness” by five art scientists one of them was the investigator. Datas are evaluated by Repeated Measures ANOVA test.

As a result of this research, historical environmet has no effect on artistic development but historical environment and art education together has effect on artistic development. Art education and historical environment together statistacaly has effect on schema,color, place and expression. Art education and historical environment together statistacaly has no effect on creativeness, but solely art education has effect on creativeness.

Key Words: Art education, primary school, environment, Hasankeyf, open air museum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x

BÖLÜM I

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.2.1. Alt Amaçlar.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Varsayımlar.....	6
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar.....	6

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
2.1. SANAT EĞİTİMİNİN AMACI VE YARATICILIK	8
2.2. ÇOCUK VE RESİM.....	10
2.2.1. Çocuk Resimlerinin Genel Özellikleri	11
2.2.2. Çocuk Resimlerinde Görülen Ortak Özellikler	16
2.2.3. Çocukların Çizgisel Gelişim Evreleri.....	22
Karalama Evresi (2 – 4 Yaş)	23

Şema Öncesi Evre (4 – 7 Yaş)	24
Şematik Dönem (7 – 9 Yaş)	25
Gerçekliğin Doğuşu Evresi (9 – 11 Yaş)	26
Mantık Çağı (11 – 14 Yaş)	28
Gerçekçilik Evresi (14 Yaş ve Ötesi)	30
2.3. SANAT EĞİTİMİ VE ÇEVRE İLİŞKİSİ	31
2.3.1. Nitelik Açısından Çevre	33
2.3.2. Çevresel Algı	35
2.3.3. Sanat Eğitimi Kültürel ve Tarihi Çevre	36
2.3.3.1. Sanat Eğitiminde Tarihi Çevrenin Önemi ve Korunması Bilinci	38
2.3.4. İlköğretimin ve Sanat Eğitiminin Amaçları Kapsamında Çevre Bilinci	39
2.4. SANAT EĞİTİMİ VE MÜZE	45
2.4.1. Müze ve Müzelerin Eğitim İşlevleri	47
2.4.2. Müzede Öğrenme	48
2.4.3. Müze ve Türleri	50
2.4.3.1. Açık Hava Müzeleri	51
2.5. HASANKEYF AÇIK HAVA MÜZESİ	51
2.5.1. Tarihi Eserler	53

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	55
3.2. Araştırma Grubu	55
3.3. Verilerin Toplanması	55
3.4. Verilerin Analizi	61

BÖLÜM IV

4. BULGULAR ve YORUM

4.1. Alt Amaçlara İlişkin Bulgular	62
4.2. Alt Amaçlara İlişkin Yorumlar	72

BÖLÜM V

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1 Sonuç	80
5.2. Öneriler	81

KAYNAKÇA.....	84
---------------	----

EKLER.....	92
------------	----

EK–1. Lowenfeld’in Resimsel Gelişim Evreleri Kuramı ve Piaget’nin Zihinsel Gelişim Evreleri Kuramı ile Eşleştirilerek Hazırlanmış Gelişim Evreleri Tablosu .	92
--	----

EK–2. Katalog	93
---------------------	----

2.1. Gercüş Albümü.....	93
-------------------------	----

Gercüş İlçe Fotoğrafları	93
--------------------------------	----

Gercüş Sınıfta Konu Anlatımı ile Öğrenci Çalışmaları Fotoğrafları.....	94
--	----

2.2. Hasankeyf Albümü.....	97
----------------------------	----

Hasankeyf İlçe Fotoğrafları	97
-----------------------------------	----

Hasankeyf Konu Anlatımı ile Öğrenci Çalışmaları Fotoğrafları.....	110
---	-----

2.3. Hasankeyf Konulu Öğrenci Çalışmaları Örnekleri.....	112
--	-----

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Öntest ve sontest puanlarının ilçe ve gruplara göre tanımlayıcı bilgileri.....	63
Tablo 2. Toplam sontest puanlarının tekrarlı ölçüm analizi sonuçları.....	64
Tablo 3. Öntest ve sontest şema puanlarının ilçe ve gruplara göre tanımlayıcı bilgileri.....	65
Tablo 4. Şema sontest puanlarının tekrarlı ölçüm analizi sonuçları	65
Tablo 5. Öntest ve sontest renk puanlarının ilçe ve gruplara göre tanımlayıcı bilgileri.....	66
Tablo 6. Renk sontest puanlarının tekrarlı ölçüm analizi sonuçları.....	67
Tablo 7. Öntest ve sontest uzam puanlarının ilçe ve gruplara göre tanımlayıcı bilgileri.....	68
Tablo 8. Uzam sontest puanlarının tekrarlı ölçüm analizi sonuçları.....	68
Tablo 9. Öntest ve sontest anlatım puanlarının ilçe ve gruplara göre tanımlayıcı bilgileri.....	69
Tablo 10. Anlatım sontest puanlarının tekrarlı ölçüm analizi sonuçları	70
Tablo 11. Öntest ve sontest yaratıcılık puanlarının ilçe ve gruplara göre tanımlayıcı bilgileri.....	71
Tablo 12. Yaratıcılık sontest puanlarının tekrarlı ölçüm analizi sonuçları.....	71

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 1. Gercüş ve Hasankeyf Öğrencilerinin Çizgisel Gelişim ve Yaratıcılık Düzeyleri	64
Grafik 2. Gercüş ve Hasankeyf Öğrencilerinin Resimlerindeki Şema Kullanım Düzeyleri.....	66
Grafik 3. Gercüş ve Hasankeyf Öğrencilerinin Resimlerindeki Renk Kullanım Düzeyleri	67
Grafik 4. Gercüş ve Hasankeyf Öğrencilerinin Resimlerindeki Uzam Kullanım Düzeyleri	69
Grafik 5. Gercüş ve Hasankeyf Öğrencilerinin Resimlerindeki Anlatım Kullanım Düzeyleri	70
Grafik 6. Gercüş ve Hasankeyf Öğrencilerinin Resimlerindeki Yaratıcılık Kullanım Düzeyleri	72

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.: Aktaran

bkz: Bakınız

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

s.: Sayfa

vb: Ve benzeri

vd.: Ve diğerleri

yy: Yüzyıl

BÖLÜM I

Bu bölümde, araştırmaya konu olan problem durumu açıklanmış, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımları belirtilmiş ve araştırma ile ilgili temel kavramlar açıklanmıştır.

GİRİŞ

Her geçen gün yenilenen ve farklılaşan kavram ve anlayışlar bireyin kendisini çok yönlü geliştirmesiyle anlam bulacaktır. Çağa uyum sağlamak için yaşamı boyunca sürekli gelişim göstermek zorunda olan bireyin eğitimi belli bir dönemle sınırlı kalmamalı, süreklilik arz etmelidir. Bireyin yaşamında en etkin, kalıcı, hızlı gelişim ve öğrenim gösterdiği eğitim sürecini okul dönemi oluşturmaktadır. Bu eğitim sürecinde önemli bir etkiye sahip olan sanat eğitimi ise, genel eğitimin bir parçası ve bütünleyicisi olarak yer almaktadır. Sanat eğitimi hem bilişsel, hem duyuşsal, hem de psiko-motor alandaki amaçlara hizmet vermekle birlikte; bireye kişilik ve nitelik kazandıran pek çok yetinin oluşmasında da önemli bir rol üstlenmektedir.

Bireyin süreklilik arz eden gelişiminde, sağlıklı ve doyurucu bir gelişim gösterebilmesi için “yaşam boyunca eğitim” anlayışından hareketle, sanat eğitimi belli bir yaşla veya dönemle sınırlamak bireyin yaşamı içerisindeki eğitiminin eksik kalmasına neden olacaktır. Çünkü sanat eğitimi öncelikle bireyin kendisini ve çevresini fark ederek, çevresine ve hayata daha yapıcı ve yaratıcı bir gözle bakmasını sağlamaktadır.

İnsanın kendisine ve çevresine karşı duyarlılığını artıran sanat eğitimi sayesinde bireyler, farkında olmayı ve algılamayı öğrenirler (Yılmaz, 2005, s.18; Erinç, 1998, s. 81). Anderson (2003, s.59) sanat eğitiminin temel amacını, sanat yoluyla öğrencilerin kendisi ve kendisi dışındakiler hakkında bilgi edinmelerini sağlamak olarak açıklamaktadır. Çünkü sanat eğitimi öğrenciyi görmeye, araştırmaya, denemeye, sonuca ulaştırmaya yönlendirirken, öğrencinin ilgi ve yeteneklerini tanımlarına yardımcı olan, estetik duyarlılığını, sosyal becerilerini geliştiren, yaşamda edindiği deneyimleri kullanarak öğrendiği kavram ve tekniklerle kendisini görsel yolla ifade etme, yaratıcı

gücünü ortaya çıkarma olanağı veren ve üreten bireylerin oluşmasını sağlayan bir eğitim sistemidir. Okullarda verilen sanat eğitimi ile öğrenciler, var olan yaratıcılık ile yetilerini ortaya çıkarma ve geliştirme fırsatı bulurlar.

Bireydeki yaratıcılık gelişiminin, okulda alacağı sanat eğitimiyle birlikte çevresine de bağlı olduğu bilinmektedir. Kırıçoğlu'na (2002, s.10) göre; kapasiteler, kültürel çevre ve eğitimin sağladığı fırsatlarla yeteneğe dönüştürülür ve gelişir. Çevrenin sahip olduğu özellikler ve bireye yaşatacağı deneyimler ne kadar çok ise, bireyin düşünsel ve görsel bakımdan o derece zengin bir donanıma sahip olması, daha geniş bir düşünme etkinliğine girerek yaratıcı gücünü ortaya koyması beklenir.

Bireyin içinde yaşadığı çevre, sahip olduğu özellikler bakımından ne kadar zengin olursa olsun, birey için zamanla sıradanlaşmaya başlar ve kendisini geliştirebileceği, deneyim ve görsel donanım kazanacağı ortam olmaktan çıkar. Ancak, birey gelişimi için çevrenin önemli bir kaynak olduğunu fark ederek çevreye bir anlam yüklemeye başladığında, birey için çevre kaybettiği değeri yeniden kazanmaya başlayacaktır. Bu anlamlandırma, bireyin okulda aldığı sanat eğitimi sayesinde gerçekleşir. Verilen eğitim ile öğrenci, çevredeki uyaran görüntüleri süzgeçten geçirerek düzenler, özelliklerine göre yorumlar ve anlamlandırır. Böylece öğrencinin görsel algısına bağlı sanatsal gelişimi, çevresini bilinçli olarak algılaması ve var olan algısını da geliştirmesi sağlanmış olur.

Özellikle ilköğretim seviyesindeki eğitimde öğrenciye verilen bilgiyi somutlaştırmak etkin, kalıcı ve kaliteli bir eğitim – öğretim için önemli olduğundan, öğrencide olumlu sanatsal gelişim sağlamak için çevreden faydalanmaya önem verilmelidir. Çevreden örnekler verilerek konuların işlenmesi, öğrenciye çevrede ve çevreyle ilgili konularla uygulama yapma imkânı tanınması, öğrencinin sahip olduğu sanatsal bilgi sayesinde sanat ile çevre arasında ilişki kurmasını sağlayacaktır. Böylece eğitim öncesi çevresine zihnindeki izlenim ile sorgulamadan bakan öğrenci, aldığı sanat eğitimi sonrası çevresini görmeye başlayacak ve görsel açıdan gelişim göstererek şema, uzam, renk ve anlatım alanlarında gelişecektir. Öğrencilerin sağlıklı çizgisel gelişim göstermesi ve resimlerindeki ifade zenginliği, anlatım gücü, çevresini algılaması sonucunda oluşan görsel zenginliklerinin, deneyim ve bilgilerinin çokluğu ile yakından ilişkilidir.

Sanat eğitimcilerinin, konu anlatımında içinde yaşanan yakın çevrenin yanı sıra tarihi, kültürel çevreler ile müzeler, açık hava müzeleri gibi farklı çevre örneklerinden yararlanması öğrencilerin sanatsal gelişimlerine (şema, renk, uzam, anlatım) katkı sağlarken; öğrencilerin yaşadığı ve görme fırsatı bulduğu çevreler dışında tarihi, kültürel ve sanatsal yönden zengin farklı özellikte çevrelerin olduğunu öğrenmesi öğrenciyi fark etme, düşünme, kıyaslama, anlamlandırma gibi zihinsel eyleme yönlendirecektir. Böylece öğrenci, Görsel Sanatlar Eğitimi amaçlarına uygun gelişim gösterirken, aynı amaçlar içinde yer alan milli ve evrensel mirası oluşturan değerleri öğrenerek bu değerlere saygı duyma ve sahip çıkma bilinci ile sorumluluğu kazanmış olacaktır.

MEB ilköğretim ve sanat eğitimi amaçları arasında öğrencilere çevre bilgisi ile bilinci oluşturma, tarihi, kültürel ve benzeri çevreleri öğretme, milli değerlerimize sahip çıkma sorumluluğu ve koruma duyarlılığı kazandırmakla ilgili pek çok amaç bulunmaktadır.

İlköğretim Okullarında Resim-iş Eğitimi Dersi Programının (6, 7 ve 8. Sınıf) amaçlarına bakıldığında, genel amaçlardan;

- 17. Madde “Tarihi (ören) yerleri, anıtları, müzeleri, sanat galerilerini, atölyeleri ve tasarım stüdyolarını tanıyarak, kültür ve tabiat varlıklarına sahip çıkabilme” dir.

7. sınıfların özel amaçlarından;

- 11. Madde “Değişik yörelerdeki kültürel, sanatsal etkinlikleri inceleyerek iki veya üç boyutlu çalışmalara aktarabilme” dir.
- 26. Madde “Tarihi eserleri, anıtları, müzeleri, galerileri, sanatçı ve tasarımcı atölyelerini tanıyarak sanat eserlerini koruyabilme” dir.

Bu amaçlar kapsamında ilköğretim sanat eğitimi dersinin, özel olarak yaşanan çevredeki tarihi ve kültürel mekânlara; genel olarak da tüm tarihi ve kültürel çevreye karşı olumlu bakış açısı ve davranış biçimi gelişmiş bireyler yetişmesindeki rolü ortaya

çıkılmaktadır. Amaçlar doğrultusunda ilköğretim okullarındaki eğitimde, öğrencilerin görsel ve sanatsal gelişimi için sanat eğitimi ile çevre ilişkisine dikkat edilmelidir. Öğrencilerin gelişimi için çevresel uyarıcıların, malzemelerin çeşitliliği ve çokluğu önemli olduğundan, sanat eğitimcileri dersleri işlerken görsel materyaller kullanmalı, çevre gezileri, kültürel-sanatsal geziler ve müze gezileri düzenlemelidir. Böylece öğrenciler, yaşayarak öğrenme fırsatı bulacak, çevresinin kendisine sağlamış olduğu gelişim fırsatlarını fark edecek; ayrıca yaşadığı ülkenin tarihi ve kültürel değerlerini öğrenecektir.

MEB sanat eğitimi programının amaçlarını, öğrencilerin yaşına, seviyesine ve ihtiyacına göre niteliğini kaybetmeden verilmesi için belirlemiştir. Bilgi, yetenek ve yaratıcılık gibi değerlerin bilinçli bir biçimde yönlendirildiği bir eğitim sistemindeki öğrenciler, kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekler, yeteneklerinin ve kapasitelerinin farkında olacaklar, sadece tüketen kişiler olmak yerine sanatı bilinçli tüketen ve tükettikçe üreten, dengeli ve sağlıklı bireyler olarak toplumdaki yerlerini alacaklardır.

Sanat eğitimi sayesinde, yapıcı ve yaratıcı yönü gelişmiş olan öğrencilerin sanatsal gelişimleri ve geleceğin bireyleri olarak çevreye hem sanatsal hem de bilinçli bir gözle bakmaları sağlanmış olacaktır. Bu araştırmayla, İlköğretim okullarındaki 6 – 8 sınıf öğrencilerine verilen; “Görsel Sanatlar Eğitimi dersi kapsamında çevre faktörünün çizgisel gelişim ve yaratıcılık alanlarında etkileri var mıdır?” sorusuna cevap aranmaya çalışılacaktır.

1.1. Problem

Araştırmada, tarihi çevre ile sanat eğitimi birleştğinde, ilköğretimde eğitim gören öğrencilerde, çizgisel gelişim ve yaratıcılık alanlarında olumlu anlamda gelişme sağlanıp sağlanamayacağı ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, “İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin çizgisel gelişim ve yaratıcılık alanları üzerinde tarihi çevre ve sanat eğitiminin ortak etkisi var mıdır?” sorusuna cevap aramaktır.

1.2.1. Alt Amaçlar

Araştırmanın amacına ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Çizgisel gelişim (şema, renk, uzam, anlatım) ve yaratıcılık alanları üzerinde sanat eğitimi ve tarihi çevrenin ortak etkisi var mıdır?
2. Gercüş ve tarihi çevre Hasankeyf'te eğitim gören ilköğretim öğrencileri arasında sanat eğitimindeki şema, renk, uzam, anlatım gibi çizgisel gelişim ve yaratıcılık alanlarında anlamlı fark var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, Gercüş ile tarihi bir çevre olan Hasankeyf ilçesinde yaşayan ve sanat eğitimi alan öğrencilerin, araştırmaya yönelik sanat eğitimi aldıktan sonra çizgisel gelişim ve yaratıcılık alanlarında olumlu anlamda daha çok geliştiklerini anlamak açısından önemlidir.

Sanat eğitimi verilen öğrencilerin, araştırmaya yönelik eğitimde kazandığı teorik ve görsel bilgileri iki boyutlu çalışmalarına ne düzeyde yansıtabileceklerini anlamak açısından önemlidir.

Sanat eğitimi verilen öğrencilerin, tarihi eserleri tanırken bu eserlerin yapılaş amaçları hakkında (estetik kaygı, tarihe not düşme, sanatçının duygusunu yansıtması vb.) fikir sahibi olmaları ve hangi sanat kuramına dayandığını öğrenmelerini sağlamak açısından önemlidir.

Yapılan pek çok araştırma çocukta çizgisel gelişim basamakları, sanat eğitimi alan çocuktaki çizgisel gelişim, müze, çevre, tarihi ve kültürel çevre gibi konuları içermektedir. Bu araştırmada, araştırmalarda tek tek ortaya konan bilgilerin öğrenci gelişimi üzerinde birlikte oluşturdukları etkileri göstermek için, sanat eğitimi ve çevre kavramı ortak ele alınarak, çocuğun çizgisel gelişimine (şema, renk, uzam, anlatım) ve yaratıcılığına etkilerinin ortaya konmaya çalışılması, araştırmanın önemini arttırmaktadır.

Araştırmanın, eğitim programlarının yeniden gözden geçirilmesi sırasında, uygulamacılara bir fikir vermesi umulmaktadır.

1.4. Varsayımlar

Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde eğitim gören öğrencilerin okulda almış oldukları sanat eğitimi arasında, araştırma sonuçlarını etkileyecek derecede fark bulunmadığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma, Batman ili Gercüş ve Hasankeyf ilçelerindeki ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıflarda (12–14 yaşları arası) eğitim gören öğrenciler ile sınırlandırılmıştır. Araştırma sonuçları ilgili özellikteki gruplara genellenebilir.

1.6. Tanımlar

Açık Hava Müzesi: Açık havadan etkilenmeyecek ve kapalı mekâna taşınması mümkün olmayan sanatsal, kültürel, tarihsel ürünlerin, etnografik eserlerin, evlerin, işlik vb. sivil yapıların sergilendiği bir bölgede kurulan üstü açık müze. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2005)

Anlatım: Öğrencinin verilen konuya bağlı kalıp kalmadığını, konu hakkında duygu ve düşüncesini yansıtmaya ve ele alış biçimini, konu hakkındaki duyarlılığını gösteren değerlendirme alanıdır.

Çizgisel Gelişim: Resim yapma etkinliği çocuklar büyüyüp, olgunlaştıkça farklılaşarak çocuğun bulunduğu çizgisel yaş dönemine göre aşamalı bir yol izler. Etkinliklerin, her dönemde belli kıstasları taşıması gerekmektedir.

Kalıntı: Eski çağlardan kalmış şehir veya yapı, ören, harabe. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2005)

Renk: Öğrencinin resminde gerçekçi ve dışavurumcu renk anlayışı ile teknik olarak renk karışımları ve gölgelendirmeleri kullanış biçimini gösteren değerlendirme alanıdır.

Sanat Eğitim: Kişinin duygularını, düşüncelerini, izlenimlerini, yetenek ve yaratıcılığını estetik düzeyde bir anlatıma ulaştırabilmek amacıyla verilen eğitim faaliyetlerinin tümüdür. (Yolcu, 2005, s.88)

Şema: Öğrencinin resminde önceki anlatımlarına göre figürlerde cinsiyetler belirginlik kazanmaya başlar, giysiler farklılaşır ve toplumsal cinsiyet rollerine göre kimi hareketler görülür. Ayrıca resimde hem öğrencinin konuyla ilgili duygu yansımaları hem de çizdiği figürlerdeki duygu (sevgi, nefret vb.) yansımaları dikkat çeker. Biçimler üç boyutlu görünüm kazanmaya başlayarak zamanla soyutlanmaya başlar. Öğrencinin çizgisel gelişim gösterdiği gerçekliğin doğuşu ve gerçekçilik (mantık) dönemlerindeki bu özellikleri resminde kullanım biçimini gösteren değerlendirme alanıdır. (Bkz: s.91)

Şematik Dönem: Çocuğun çizgisel gelişim basamaklarından 7 – 9 yaş dönemini kapsar. Bu dönemde gerçek nesne ve bilindik olayların yansıtılmaya çalışıldığı, nesne ve figürlerin gerçek rengine boyandığı, özgünlükten ve yaratıcılıktan uzak resimler yer almaktadır (Buyurgan, 2007, s.62). Resimlerde hem yer çizgisi hem de gök çizgisi görülür. Çizgiler arasında yer alan nesne ve figürlerin hemen hepsi aynı büyüklükte ve birbirinin tekrarı şeklindedir. İnsan figürü çiziminde belirli, bilinen sembolleri kullanmaya başlar ve bedenin parçalarını kendi bilgisine dayanarak betimler (Yavuzer, 2001, s.56–58).

Tarihi Çevre: Geçmişten günümüze uzanan maddi, manevi değerler sürecini bir arada bulunduran sistemi kapsamaktadır. Uygarlıkları günümüze taşıyan soyut ve somut belgeler birikimi. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2005)

Tarihi Eser: Tarihi eserler bir dönemin yaşam tarzı hakkında kişinin günlük kullanımından, toplumun kültürel yaşamına kadar tarihi bilgiler veren, amacı değişken tüm yapıtlardır.(Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2005)

Uzam: Öğrencinin resminde perspektifi kullanım biçimini gösteren değerlendirme alanıdır. Öğrencinin sahip olduğu tek yönlü bakış açısı, içinde bulunduğu çizgisel gelişim dönemine göre, zamanla çok yönlü bakış açısı kazanmış olmalıdır.

Yaratıcılık: 1. Bilinen şeylerden yepyeni şeyler oluşturmak, yeni, özgün bir senteze ulaşmak, sorunlara yeni çözüm yolları bulmak. 2. Yaratma gücü ve yeteneği (Keser, 2005, s.55).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde sanat eğitimi, çocuk resmi, çevre ve tarihi bir çevre olan açık hava müzesi kavramları kuramsal olarak açıklanmış, ilgili literatür anlatılmış ve birbirleriyle ilişkileri belirtilmiştir.

2.1. SANAT EĞİTİMİNİN AMACI VE YARATICILIK

San'a (1983, s.17) göre sanat eğitimi kavramı genel anlamda, güzel sanatların tüm alanlarını ve biçimlerini içine alan, okul içi ve okul dışı yaratıcı sanatsal eğitimi tanımlamaktadır. Sanat eğitimi, öğrencilere ilgi ve yeteneklerini tanımasına yardımcı olarak, soyut düşünce ve duygularını öğrendikleri kavram ve tekniklerle ifade etme fırsatı hazırlarken, yaratıcı güçlerini fark ettirerek zekâlarının gelişmesini, estetik duyarlılık kazanmasını ve üreten bireyler olmalarını sağlayan bir eğitim sistemidir.

Çocuğun kendisini tanıyarak geliştirmesinde önemli bir yeri olan sanat eğitiminin, zorunlu eğitim sürecinde mutlaka var olmasının yanında verilen eğitimin niteliği de çok önemlidir. Boydaş'a (2004, s.9) göre, nitelikli sanat programında öğrenciler, algısal, yorumsal ve çözümsel yetilerini geliştirirler. Görsel imgelerle anlam bulmayı ve sanat eserlerinin estetik niteliğini tespit etmeyi öğrenirler. Kendi kültürlerinin temel teşkil ettiği geniş kültürel yapıyı anlar ve bu yapıya daha duyarlı hale gelirler.

Eğitim sisteminde öğrencinin alacağı sanat eğitimi programının, onun yaşına, seviyesine ve ihtiyacına göre niteliğini kaybetmeden, sağlıklı bir biçimde verilebilmesi için amaçlar belirlenmiştir. Sanat eğitiminin temel amaçları arasında, öğrencilerin sanatsal çalışma aracılığıyla deneyimlerinin, düşünme, algılama, uygulama kapasitelerinin ve estetik tutumlarının geliştirilmesi yer alır.

Gökaydın'a (1998, s.3) göre: "Sanat eğitimi temelde, çocuğu görmeye, aramaya, sormaya, denemeye, sonuçlandırmaya alıştırmaktadır. Çocuk bu

sayede soyut ve somut imgeler arasındaki iletişimin nasıl kurulacağını sorgulayacak deneyler, denemeler, araştırmalar yapacak, böylece yaratıcılığını geliştirmiş olacaktır.”

İnsanlar öncelikle yaşayabilmek, kendini gerçekleştirebilmek ve yaşamın her alanında karşılaşacağı sorunlarla mücadele edebilmek için, sorunlar karşısında çözümler üretebilmelidir. Bilindik çözümlerin dışında farklı çözüm yolları üretebilmek yaratıcılık olarak kabul edilir. Yaratıcılığın özü ve yaratıcı eylemlerin ortak özelliği ise yaratıcı düşündürmektir.

Bock’a (2001, s.308) göre, yaratıcı bireylerin en belirgin özelliği zihinlerinin sürekli açık ve uyanık olmasıyken; Sungur’a (1997, s.45) göre: “Yaratıcı olmayan birey yoktur. Sadece az ya da çok engellenmiş, dondurulmuş ve uzun ya da kısa süreli eğitime gereksinmesi olan bireyler vardır.” Maalesef çoğu birey yaratıcı gücünün farkında bile değildir. Bütün çocukların yeteneği ne olursa olsun, çocuğun kendisini tanıyarak yaratıcılık düzeyini geliştirmesi, yönlendirmesi ve sanatsal gelişimini sağlayabilmesi okulun sorumluluğundadır. Bu gelişim ihmal edildiğinde, sanatsal yetenekler ölür ya da yok olur (Johnson, 1965, s.55).

Sanatsal alanlarda düşünmek imgeler oluşturmakla gerçekleştirilir ve sanatsal düşünmek için de sanatsal bilgi gereklidir. Okulda verilen sanat eğitimi sayesinde öğrenciler, kendilerini görsel yolla ifade edebilmenin yanında yaratıcı yanlarını bir etkinlik aracılığıyla ortaya çıkarmak için uygun ortam bulurlar. Özsoy’a (2003, s.48) göre: “Sanatsal yaşantılar ve deneyimler işleme, alıştırma ve hayal gücünü uyarmak ve yaratıcı düşünce geliştirmek için bulunmaz özelliكتedir.”

Çocuktaki yaratıcılık gelişiminin, okulda alacağı sanat eğitimiyle birlikte çevresine de bağlı olduğu bilinmektedir. Kırıçoğlu’na (2002, s.10) göre kapasiteler, kültürel çevre ve eğitimin sağladığı fırsatlarla yeteneğe dönüştürölür ve gelişir. Çevre, sahip olduğu özellikler ve çocuğa sağlayacağı deneyimler bakımından ne kadar çok ise, çocukta düşünsel ve görsel bakımdan o kadar zengin bir donanıma sahip olacaktır. Böylece çocuk, daha geniş bir düşünme etkinliğine girebilecek ve yaratıcı gücünü ortaya koyabilecektir.

2.2. ÇOCUK VE RESİM

“Görme, konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmadan önce görmeyi öğrenir” diyen Berger (1995, s.7) araştıran, bulan ve “Ne, Niçin?” sorularına tıpkı bir bilim adamı gibi yanıt arayan çocuğun, sorduğu soruların cevaplarını almak için temel verileri gözleri ile topladığına işaret eder (Gökaydın, 1998, s.3).

Çocuğu tanımada bir ölçüt olan resim, onun olaylar hakkındaki duygu düşünce ve görüş biçimlerini dile getirmekle birlikte; zekâ, kişilik ve yakın çevre özelliklerini yansıtan bir ifade aracı olarak büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle küçük yaşlarda sözel olarak ifade edemediklerini güçlü bir anlatım aracı olan resimle dillendirmekte, iç dünyasını yansıtmakta ayrıca büyüme süreci hakkında önemli bilgiler de vermektedir. Çocuklar resimlerinde sadece iç dünyalarını değil, çevresinde gördüğü biçimleri ve kişiler arası olayları sembolleştirerek yansıtmaya çalışırlar.

Resim yapma etkinliğinin, çocuklar büyüyüp, olgunlaştıkça farklılaşarak çocuğun bulunduğu çizgisel yaş dönemine göre belli ölçütleri taşıması gerekmektedir. Çocukların resimde gözlenen bu gelişim ve değişim, bilişsel süreçleri de içine aldığı için çocuğun zekâ düzeyi hakkında ipuçları da verir.

“Çocuk niçin resim yapar?” sorusuna verdiği cevaplarla Avcı (2000, s.103) çocuk ve resim ilişkisi için söylenebilecek hemen her şeyi şöyle özetler:

- Çocuğun hareket gereksiniminin bir sonucu ve uzantısı olarak,
- Oyun oynamak, macera yaşamak,
- Merak ve heyecanlarını tatmin etmek,
- Duygularını, düşüncelerini, korkularını, hayallerini ifade etmek,
- Dış dünyayı tanımak ve uyum sağlamak,
- İletişim kurmak,
- Büyüklerin kurallarla dolu dünyasından ayrı, sadece kendisine ait, kontrolünün kendisinde olduğu bir dünyayı yaratmak,
- “Ben bir insanım, bireyim, ben de görüyor ve duyuyorum. Beni görmezden gelmeyin.” demek,

- “Bu resim benim!” diyebilmek için resim yapmak.

2.2.1. Çocuk Resimlerinin Genel Özellikleri

Genetik yapı ve çevrenin etkisiyle oluşan algı farklılıkları bireyin, ortaya koyduğu her üründe, özellikle de sanatsal etkinliklerde kendini gösterir. Fakat belli yaş aralığındaki çocukların resimlerinde birtakım ortak özellikler bulunmaktadır. Bu farklılıklar, uzmanlar tarafından “Görsel Algılama Açısından Çocuk Tipleri” başlığı altında üç ayrı kategoride “Görücü Tipler, Yapıcı Tipler ve Karışık Tipler” olarak incelenir.

1. Görücü Tipler

Görücü tip çocuklara, bütünleyici ya da izlenimci tip de denir. Çocuk bu özelliğini doğuştan alır. Bu çocuklar konuları lekeci bir anlayışla yorumlayıp nesneleri ayrıntılarına girmeden bütünlük içerisinde çizerler ve bütünün parçalarını tıpkı telden yapılan figürler gibi gösterirler (Artut, 2006, s.229). Oldukça az rastlanan bu tip çocuklar resimlerine hemen başlar ve kısa bir sürede resimlerini bitirirler (Sezer, 2001, s.15).

A

B

Aynı öğrencinin yaptığı 2 resim çalışması.

Resim 1- Hasankeyfli 6. sınıf öğrencisinin aynı konulu resim çalışmasında görücü tip özelliğini taşıyan resim örneği.

A çalışmasında öğrenci resminin arkasına: ‘Dicle Nehri’nin doğusunda köprü ayağına yakın bir mevkide yer alır. Portal girişindeki kitabeden eserin 1409 yılında Eyyubi Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır’ diye açıklama yapmıştır.

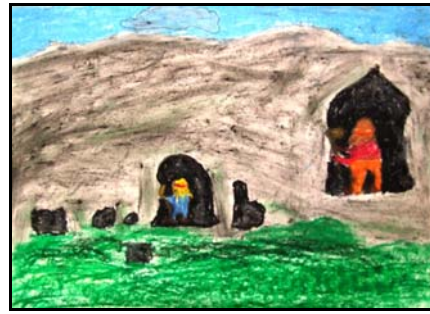
B çalışmasında öğrenci resminin arkasına: ‘Hasankeyf’i yerinden değil, yarından taşı’ diye açıklama yapmıştır.

Resim 1’de öğrenci A çalışmasında minareyi, bulutu ve minare üzerindeki şekilleri siyah renk konturla, ayrıntısız görücü tipte olduğu gibi bir bütün çizmiştir. Ayrıca resmini boyarken, kâğıtta beyaz kısım bırakmamıştır. Tüm nesneleri hem gerçek hem de istediği renkleri kullanarak renklendirmiştir.

Resim 1’de öğrenci B çalışmasında kâğıdın sağ tarafındaki kayayı, taş kapıyı, kapı önündeki yolu ve yoldaki taşları, ağacı ve bulutu siyah renk konturla, ayrıntısız bir bütün olarak çizmiştir. Ayrıca resmini boyarken, kâğıtta beyaz kısım bırakmamıştır. Resimde lekeci bir anlayış dikkat çekicidir.

Resim 2- Hasankeyf
8. sınıf öğrencisi

Resim 3- Hasankeyf
6. sınıf öğrencisi

Resim 2’de öğrenci resminin arkasına: ‘Hasankeyf’i seviyorum; fakat baraj olsun istiyorum’ diye açıklama yapmıştır.

Resim 3’de öğrenci resminin arkasına: ‘Eski çağlarda insanlar mağaralarda yaşadılar’ diye açıklama yapmıştır.

Resim 2’de öğrenci, nehir, köprü ve köprü ayaklarını görücü tip özelliğinde olduğu gibi bir bütün olarak, nesnelerin ayrıntısına girmeden çizmiştir. Ayrıca resmini de lekeci bir anlayışla renklendirmiştir.

Bu tip çocukların renk dünyaları geniştir bu yüzden de kendilerini en çok renkli çalışmalarla ifade ederler. Nesneleri özgürce istedikleri renge boyarlar ve kâğıtta boş,

beyaz yer bırakmazlar. Ayrıntıya girilmesi gereken çizgi çalışmalarında başarılı değillerdir. Diğer örnek resimlerde olduğu gibi yukarıdaki Resim 2’de de bu özellikleri görmek mümkündür.

Resim 4- Gercüş
8. sınıf öğrencisi

Resim 5- Gercüş
8. sınıf öğrencisi

Görücü tip özelliğine sahip çocuklar özellikle ağaç çizimlerinde kolayca fark edilir. Çocuk ağacı bir bütün olarak algılar. Ağacın ayrıntısı yoktur. Ağacın dalını, yaprağını, meyvesini vb. yapmazlar. Diğer örnek resimlerde olduğu gibi yukarıdaki Resim 4 ve 5’te de bu özelliği görmek mümkündür.

2. Yapıcı Tipler

Sezer (2001, s.15) bu tipteki çocukların, parçalara odaklanmaları ve bir figürü diğeri ile eklemleyerek bütüne ulaşmaları sebebi ile inşacı tip olarak da isimlendirildiğini söyler. Bu tipteki çocuklar, görücü tipin aksine, kendi dışındaki figür ve nesneleri parçadan bütüne doğru algılama eğilimindedirler ve özellikle üç boyutlu çalışmalarda daha başarılı olurlar. Bu tipin en belirgin özelliği resimdeki nesne ve figürlerin ayrıntılı olmasıdır.

Resim 6- Hasankeyf 7. sınıf öğrencisi

Resim 6’da öğrenci minareyi, farklı şekillere sahip katlardan oluşturmuştur. Minare orijinalinde de yapılmış olduğu dönemin bezeme anlayışını yansıtan farklı birkaç kattan oluşmaktadır. Resimdeki minarenin biçimi orijinali ile aynı olmasa da minare özenilerek, ayrıntılı çizilmiştir. Caminin genel görüntüsü yerine sadece minareyi çizen ve minarenin ayrıntılarına önem veren öğrenci, yapmış olduğu resimde zengin bir anlatım yerine, tek nesne çizimiyle konuyu yansıtmayı tercih etmiştir.

Bu tip çocuklar renkli çalışmalarda başarılı değildir; renklerle kendilerini ifade edemezler. Kâğıtta büyük beyaz boşluklar bırakırlar. Sevdikleri formların içini boyarlar. Üç boyutlu çalışmalarda daha başarılı olan bu tip çocuklar çamur, kil gibi malzemelerle çalışmaktan daha fazla zevk alırlar. (Örnek resimler bu araştırmaya ait öğrenci çalışmalarından verildiği ve öğrencilerin hepsi renkli çalışma yapmak zorunda olduğu için bu özellik dikkat çekici bir biçimde görülme de biçim olarak değerlendirildiği ya da görücü tiplerdeki renk kullanıma kıyaslandığı zaman daha anlaşılır olacaktır.)

Resim 7- Hasankeyf 8. sınıf öğrencisi

Resim 7’de öğrenci resminin arkasına: ‘Eski çağlardan beri kalmış ve halen yıkılmamış Zeynel Bey Türbesi, üzerinde kabartmalarıyla süslenmiş bir tarihi eserdir. Kabartmalar özenle yapıldığı için boyalarla net şekilde yapamadım ve oymayla yapıldığı için kazıma şekliyle daha güzel olurdu’ diye açıklama yapmıştır.

Resim 7’de Türbe üzerinde bulunan çinilerdeki motifler ve kapı süslemeleri orijinalinin aynı olmasa da öğrencinin bezeme yapmak için özen gösterip, emek verdiği bellidir. Motifleri kurşun kalemle nakış dokur gibi, tek tek çizerek resmetmiştir. Yapıcı tipte olduğu gibi nesne ayrıntılı çizilmiştir.

3. Karışık Tipler

Karışık tip çocuklara endüstriyel tip de denir. Saf bir tip özelliği göstermeyen karışık tipler, diğer iki saf tipin bozulması sonucu oluşur. Bu tipteki çocuklar, resimlerinde hem izlenimci hem de inşacı bir anlayış sergilerler.

Karışık tip, çocuğun yapmış olduğu resim üzerinde yetişkinlerin yanlış müdahalesi sonucu ortaya çıkar. Dokuz yaşına kadar eğitimcilerin de çocuğun resmine müdahale etmemesi ve çocuğu özgür bırakması çocuğun sağlıklı sanatsal gelişim göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Bu çocukların resimleri yaparken sık sık cetvel, pergel gibi çizim araçlarından faydalandıkları bilinir.

Resim 8- Hasankeyf
6. sınıf öğrencisi

Resim 9- Hasankeyf
6. sınıf öğrencisi

Resim 8'de öğrenci resminin arkasına: 'Eskiden insanlar kovalarla su taşıyorlardı' diye açıklama yapmıştır.

Resim 9'da öğrenci resminin arkasına: 'Babalarımız, amcalarımız veya dayılarımızın işsizlikten dolayı parasız kalıyoruz. Bu yüzden kazı işlerinde çalışıp hem yeraltında kalan eşyaları çıkarıyorlar hem de biz aç kalmıyoruz' diye açıklama yapmıştır.

Resim 8'deki göl, gölün içindeki kaya, uzaktaki ağaçlar, resmin sağındaki çalılık, yol ve gölün çevresindeki gri toprağın biçimi görücü tipte olduğu gibi bir bütün olarak ayrıntısız çizilmiştir. İnsanların bedenleri (kafa, gövde, kollar, ayaklar) ve resmin sağındaki kayalığın taşları ayrı ayrı çizilirken, tarihi minarenin taşları ise bütününün

parçaları şeklinde ayrı ayrı çizilerek inşacı tipte betimlenmiştir. Karışık tipe örnek olan resimde, karışık tipin oluşmasını sağlayan diğer her iki tipin özelliklerini görmek mümkündür.

Resim 9’da karışık tip özelliğini oluşturan görücü ve izlenimci tip özelliklerinin her ikisinin de bir arada görmek mümkündür. Resimde kaya, kürek, figürler ve figürlerin önündeki kaya parçaları biçimi görücü tipte olduğu gibi bir bütün olarak ayrıntısız çizilmişken, kazının yapıldığı yerde bulunan taşlar ise ayrı ayrı çizilerek inşacı tipte betimlenmiştir.

2.2.2. Çocuk Resimlerinde Görülen Ortak Özellikler

Gürtuna (2003, s.95) çocuk resimlerini, çocuğun duygu ve düşüncelerini yansıtan bir araç olarak açıklarken her çocuğun, duygu ve düşüncesini kendine özgü bir anlatım biçimi ile resmine yansıttığını ifade etmektedir.

Çocuğun bir buçuk yaşından orta öğretim başına kadar yaptığı resimlerdeki bazı özellikler, resimleri ortak başlıklar altında toplamaktadır. Bu özellikler: düzleme, tamamlama ve saydamlık, boy hiyerarşisi ve espri özelliğidir.

1. Düzleme Özelliği

Okul öncesi dönemde ve ilköğretimin ilk yıllarında görülen bu özelliğin diğer adı da çevirme özelliğidir. Düzleme özelliğinde, çocuklar resimlerindeki nesneleri boyut katmadan çizerler (Sezer, 2001, s.18). Çocuk “Resim kâğıdı düz, benim yaptığım da düz olmalı” mantığıyla resim çizer. Bu yaşlarda (dokuz yaşına kadar) resimde hala benmerkezci olan çocuk, çizerken yanlış çizdiğinin farkında değildir. Doğru ve güzel resim yapmış olduğunu düşünür.

Bu özellik, nesnelerin bir görüş noktasından bakılıyormuşçasına çizilmesidir (Türkdoğan, 1984, s.38). Çocuk, resmi yaparken resim kâğıdının çevresinde dönerek ya da resim kâğıdını sırayla dört bir tarafını döndürerek kendisine düz gelen tarafa resim yapar. Bu yüzden çocukların, hareket ederek resim yapmasına karışılmamalıdır.

Çocuklar resimlerinde, gördüklerini değil bildiklerini çizdikleri için resmin kompozisyonu çok zengindir.

Resim 10- Hasankeyf
8.sınıf öğrencisi

Resim 11- Gercüş
7. sınıf öğrencisi

Resim 10’da öğrenci, düzleme özelliğini yansıtarak nesne ve figürleri bir görüş açısından bakıyormuş gibi çizmiştir. Köprü üzerindeki figür, nehrin hangi tarafına bakıyorlarsa öğrenci o tarafı bakış açısı kabul etmiş ve figürü o yönde çizmiştir. Bu yüzden figürler kâğıt üzerine yapışmış, özellikle resim kâğıdının sol tarafındaki figür, köprü üzerinde yatıyor gibi gözükmektedir. Ayrıca öğrenci köprü çiziminde de farklı iki bakış açısı kullanmış, köprüyü hem üstten hem de yandan çizmiştir.

Resim 11’de öğrenci, birkaç bakış açısı kullanarak nesneleri resmetmiştir. Resim kâğıdının yukarısında ve sağında kahverengi ile boyanmış bölüm Hasankeyf’teki dağları; kahverengi içindeki beyaz boşluklar ise dağlardaki mağaraları simgelemektedir. Dağın bu çizimi, dağa karşıdan bakmakla elde edilebilecek bir görüntüyken; öğrenci Dicle Nehri’ni, nehir üzerindeki köprüyü ve sol alt köşedeki yeşil alanı ise kuş bakışı görünümüyle çizmiştir. Ayrıca köprü çiziminde de farklı iki bakış açısı kullanmış, köprüyü hem üstten hem de korkuluklarını göstererek yandan çizmiştir. Basit anlatımı ve lekeci tarzıyla dikkat çeken bu resim, düzleme tip özelliğini taşımaktadır.

2. Tamamlama ve Saydamlık Özelliği

5–7 yaş dönemi çocukları, resimlerindeki figürleri, zihinlerinde eksiklikleri tamamlayarak ve görmedikleri kısımları da ilave ederek oluştururlar (Sezer, 2001, s.17). Çocuğun bir nesne ya da figür hakkında bilgisi ve gördüğü ne ise çocuk yaptığı resimde onu göstermek, anlatmak yani bildiğini kanıtlamak ister. Eğer bunu yapmaz ise resmini

eksik yapmış, doğru biçimlendirememiş olarak düşünür. Örneğin, insanı organlarıyla, hamile bir bayanı rahminde bir bebekle, dışardan bakılan evi içeride gözüken eşyalarıyla, denizi ya da gölü balıklarıyla vb. resmeder.

Tamamlama özelliğine sahip çocuklar resmettikleri nesne ya da olayı, onunla ilişkili bir başka nesne ya da olayla birleştirerek anlatımlarını zengin bir kompozisyona dönüştürürler. Örneğin, profilden bakan insanı iki gözüyle, ‘ev’ konulu resmi aile bireyleri ve evdeki eşyalarla (masa, sandalye, koltuk, televizyon, halı, perde, vb.), ‘sokak’ konulu resmi sokakta bulunan nesne ve figürlerle (evler, ağaçlar, arabalar, insanlar, sokak hayvanları, okul, park-bahçe, alışveriş merkezi vb.) çizerek resmederler. Konuyla uzaktan ya da yakından ilişkili nesne ve figürler resimde konuyu yansıtmak için önemlidir ve konu anlatımında bir bütünlük taşırlar. Çocuk için bunlardan birinin eksikliği dahi kabul edilemez. Çünkü resimde istenileni ya da yapmaya çalıştığını tanımlamaya yetmez.

Resim 12- Gercüş
6. sınıf öğrencisi

Resim 13- Hasankeyf
8. sınıf öğrencisi

Resim 14- Hasankeyf 6. sınıf öğrencisi

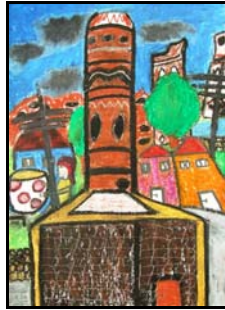
Resim 12, 13 ve 14’deki öğrenci çalışmaları, saydamlık özelliğini yansıtmaktadır.

Röntgen resimlerde iki tür fark gözlenmiştir. Birinci türde, çizimlerde gerçek dünyada hiçbir zaman görünür olmayan bir şey resmedilir. İkinci tür saydam resimde ise çocuklar nesnelerin görünmeyen kısımlarını da resme çizerler. Örneğin ata binmiş bir adamın, atın öbür tarafında kaldığı için görünmeyen ayağı, atın bedeni içinden görünecek şekilde çizilebilir (Yavuzer, 2001, s.47).

3. Boy Hiyerarşisi Özelliği

Çocukların çizimlerinden, iç dünyalarının yapısını, psikolojik durumlarını onların hayatındaki önemli ve önemsiz varlıkların neler olabileceğini anlamak mümkündür (Sezer, 2001, s.17).

Çocuklar resimlerinde kendileri için özel bir yere sahip olan kahramanları, sevdiği, değer verdiği figür ve/veya nesneleri resmin merkezine çizerek ifade etmektedirler. Emsallerinden daha büyük çizdiği figür ve/veya nesneleri renklendirirken de sevdiği, parlak ve göz alıcı renkleri kullanmayı tercih ederler.

Resim 15- Hasankeyf

8. sınıf öğrencisi

Resim 16- Hasankeyf

8. sınıf öğrencisi

Resim 15'de öğrenci resminin arkasına: 'Hasankeyf halkının eskilerden bugüne kadar gelen bir çeşit ekmek, tandır ekmeği ve El-Rızk Camii' diye açıklama yapmıştır.

Resim 16'da öğrenci resminin arkasına: 'El emeği göz nurlarımız ve kalıntılar' diye açıklama yapmıştır.

Resim 15'de öğrenci resim kâğıdının tam ortasına ve resim kâğıdı boyunda El-Rızk Camii çizmiştir. Caminin resim kâğıdında kapladığı oran neredeyse kâğıdın yarısı

kadardır. Resim kâğıdının merkezine çizilen Cami diğer nesnelere göre oldukça özenli çalışılmıştır. Bu durum, öğrencinin konuyu yansıtmada öncelik verdiği objenin El-Rızk Camii olduğunu göstermektedir. Ayrıca öğrenci caminin dışında kalan yerlere Hasankeyf'teki evleri çizmiş, bölge kültüründen örnek vermiş ve hatta kendini de resme katmıştır. Resmin zengin bir kompozisyona sahip olması ve canlı renklerle boyanması öğrencinin konuyu içselleştirdiğini göstermektedir.

Resim 16'da öğrenci resim kâğıdının ortasına kendisi için önemli olan iki nesneyi çizerek konuyu yansıtmayı tercih etmiştir. Bunlardan birisi tarihi bir eser olan Zeynel Bey Türbesi diğeri ise yaşadığı evdir. Resim kâğıdında nesnelerin toplam kapladığı alan neredeyse kâğıdın yarısından çoktur. Ayrıca öğrenci resminde, Zeynel Bey Türbesi ve evin çevresine Hasankeyf'teki tarihi kalıntıları çizmiştir. Öğrenci bu çizimiyle tarihi eser ve kalıntılar arasında yaşadığını ve bundan mutlu olduğunu yansıtmaya çalışmıştır. Resimde evinin kâğıdın merkezinde ve ebat olarak büyük çizilmesi, kendisini ve kültürünü resme dâhil etmesi, resmini canlı renklerle boyaması öğrencinin durumdan mutlu olduğunu göstermektedir.

Çocuklar nefret ettikleri, sevmedikleri, kıskandıkları figür ve nesneleri resim kâğıdının kenarına, köşesine veya alt tarafına yaparlar. Çekindikleri, korktukları, ürkütükleri figür ve nesneleri de resmin merkezinde olduklarından daha büyük çizerler. Eğer bu figür ve/veya nesneyi renklendirecekse, daha çok koyu ve sevmedikleri renkleri kullanarak boyamayı tercih ederler.

Resim 17- Hasankeyf
8. sınıf öğrencisi

Resim 18- Hasankeyf
6. sınıf öğrencisi

Resim 17'de öğrenci resminin arkasına: 'Hasankeyf'i yerinden değil, yarına taşı!' diye açıklama yapmıştır.

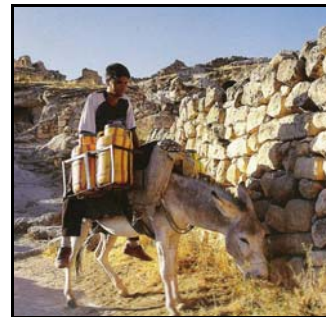
Resim 18'de öğrenci resminin arkasına: 'Bu kazı işleri tarihi eserleri çıkarmakla meşguldür' diye açıklama yapmıştır.

Resim 17'de Hasankeyf'te baraj olacağını bilen öğrenci, sular altında kalacak ve yerinden taşınacak birçok tarihi eserin yok olacağından duyduğu üzüntü ile yaptığı resimde, mesaj verme kaygısı gütmüştür. Konuyla ilgili öğrencinin duygu ve düşüncesi, resim kâğıdının ortasına çizilmiş bir figür ve onun taşımakta olduğu torba içindeki tarihi eserlerden oluşmaktadır. Figür koyu renkle boyanmış, yüzünde korkak ve yakalanma kaygısı güden ürkek bir ifade taşımaktadır. Bu çizim ile öğrenci, Hasankeyf'in yerinden taşınması eyleminde bulunan kişiler hakkındaki düşüncesini yansıtmaktadır.

Resim 18'de öğrenci, resim kâğıdında kazı alanını resmetmeye büyük bir yer (yaklaşık kâğıdın üçte birini) ayırmıştır. Ayrıca Hasankeyf'te arkeolojik kazı yapan arkeologları evlerden büyük çizmiş; böylece Hasankeyf'te yapılan arkeolojik kazıları önemseyişini göstermeye çalışmıştır.

4. Espri Özelliği

Her bireyin kendine ait mizah yönü vardır. Çevreyi, olayları, kişileri ve nesneleri sahip oldukları bilgiye, kişisel özelliklere göre algılayan ve değerlendiren çocuklar, bunu resimlerine yansıtırken mizah yönlerini de kullanırlar. Yavuzer'e (2001, s.76) göre çocuğun yapısında bulunan mizah duygusunu yansıtırma biçimi, çizdiği çiçek, güneş gibi figürlere insan yüzü yaparak, evlerin bacalarını süsleyerek resmetmesidir.

Resim 19- Hasankeyfli 7. sınıf öğrencisinin aynı konulu resim çalışmasında espri özelliğini taşıyan resim örneği ve öğrencinin resmetmeye çalıştığı Hasankeyf'te su taşıma biçimine ait fotoğraf.

Resim 19'da öğrenci resminin arkasına: 'Mağaralarda yaşayan insanlar su taşımak ile görevlidir. Kalede su olmadığı için su taşırlar. Çocuklarda bilyeye çok düşkündürler ve oynamayı çok severler' diye açıklama yapmıştır.

Resim 20- Hasankeyfli 8. sınıf öğrencisinin aynı konulu resim çalışmasında espri özelliğini taşıyan resim örneği.

Resim 20'de öğrenci resminin arkasına: 'Burada anlatmak istediğim; Hasankeyf halkının eski yıllardan kalan gelenekleri şimdi de geçerli olarak yapıyor. Sadece eskiden mağarada yaşıyorlardı, şimdi evlerde' diye açıklama yapmıştır.

2.2.3. Çocukların Çizgisel Gelişim Evreleri

Gelişim kavramı, döllenme ile başlayıp yaşam boyu devam eden değişim anlamında kullanılır. Bu değişim ilerleme veya gerileme şeklinde olabilir. Bu nedenle, yaşam boyu değişimle ifade edilen gelişim süreci, hem olumluluk hem de olumsuzluk içerir (Özbay, 2004, s.40). Gelişimin aşamaları, bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik, yaşlılık gibi çeşitli dönemlerle ifade edilmektedir ve her dönemin kendine ait özellikleri bulunmaktadır. Dönem özelliklerinde bireysel farklılıklar gözlemlense de, aşamalar tüm ırk ve kültürler için evrensellik göstermektedir.

Gelişimin temelinde büyüme, olgunlaşma, hazır olma ve öğrenme kavramları yer almaktadır. Bireyin herhangi bir görevi yerine getirebilmesi için gerekli olgunluk düzeyine ulaşması, daha sonra bazı yaşantı ve öğrenmelerden geçmesi gerekir (Özkalp ve diğer., 1987, s.3). Gelişim sürecinin sağlıklı ve zamanında olabilmesi için uygun çevre koşullarına gerek vardır.

Yolcu'ya (2004, s.149) göre birey bedensel, zihinsel, ruhsal, sosyal vb. gelişimlerine paralel olarak sanatsal anlamda da değişim içindedir ve bu çocuğun eline ilk çizici ya da boyayıcı maddeyi aldığı andan itibaren fark edilir. Çocuğun içinde bulunduğu yaş dönemi ilerledikçe sanatsal gelişimine bağlı olarak resimlerinde de değişimler gözlenmeye başlar.

Araştırmacılar çocuk resimlerinde gözlemlenen değişimleri Lowenfeld'in "Creative and Mental Growth" (Yaratıcılık ve Zekâ Gelişimi) adlı çalışmasını inceleyerek sanatsal gelişim evrelerini: motor beceriler, algılama, dil, sembol oluşumu, duyuşal farkındalık, uzamsal uyum gibi çeşitli alanlarda ortaya çıkan yeteneklerin belli dönemlerde ağırlık kazanarak kendini göstermesi olarak kabul etmişlerdir (Malchiodi, 2005, s.45).

İnsanın çizgisel gelişim evreleri konusunda, en çok kabul gören yaklaşım olan Lowenfeld'in sıralaması şöyledir:

- Karalama Evresi (2–4 yaş)
- Şema Öncesi Evre (4–7 yaş)
- Şematik Evre (7–9 yaş)
- Gerçekliğin Doğuşu (9–11 yaş)
- Mantık Çağı (11–14 yaş)
- Gerçeklik Evresi (14 yaş ötesi)

1. Karalama Evresi (2–4 Yaş)

Yolcu'ya (2004, s.150) göre bu aşamadaki çocuklar, taklit, bellek ve düşünceyi kullanmaya başlayarak zamanla çevresinde olup bitenlerin farkına varmaya başlar. Bu yüzden karalama evresiyle birlikte çocuğa kâğıt-kalemle buluşma olanağı verilmeli, çocuğun sağlıklı gelişimi için özgürce çizmesi engellenmemeli, müdahaleden kaçınılmalı ve çocuk cesaretlendirilmelidir.

Bu evrede ilk başlarda denetimsiz görülen çizgiler, çocuğun kolunun yaptığı hareket ile kâğıt üzerinde oluşan çizimin arasındaki benzerliği keşfetmesi ve bu

keşfinden zevk alması sonucu zamanla kontrol altına alınır. Artık çizimler bir amaca yönelik olarak ritmik bir karakter göstermeye başlar (Çetinkaya, 2008, s.17). Ayrıca bu evrede çocukların renkleri sezgileri ile kullanma eğilimi içinde oldukları ve renklerin çekici etkisiyle duygusal davrandıkları görülür (Linderman, 1997, s.23).

Çocuk resimlerini inceleyen Kellog'a göre, benzeyen şekiller arasında en anlamlı olanı 'mandala' (daire) şeklidir. Mandala şekli, çocukların resimlerindeki karalamalarında zamanla birçok şekle dönüşebilecek ana şekildir (Buyurgan, 2001, s.24). Cox'da (1992, s.34), çocukların üç yaşına kadar çizdikleri ilk yuvarlak şekil ile insanın başını ve gövdesini oluşturduklarını, kolları ve bacakları ise bu yuvarlağa alttan ve yanlardan ikiye çizgi tutuşturarak çizdiklerini söyler.

2. Şema Öncesi Evre (4–7 Yaş)

Sanatsal ölçütlerin ortaya ilk çıktığı bu dönemde çocuğun yaptığı resimlerde sağlıklı gelişip gelişmediklerini izlemek mümkündür. Hatta bu dönem, çocuğun dış dünya ile kurduğu ilişkileri gözlemlemek açısından çok önemlidir.

Bu dönemde çizgilerin biçimlenmeye başladığı görülür. En sevilen çizim insan figürüdür. Şema öncesi dönemde iri baş görünümlü orantısız sadece sembolik olarak insan çizilirken, bu dönemde çizilen figür-nesne, parça bütün açısından kendi içerisinde orantılıdır (Barnes, 1996, s.46). Fakat çocuk nesne ile figür arasındaki orantıyı kuramadığından nesneler ve figürler arasında bir orantıdan söz edilemez.

Bu evrede görüş büyük ölçüde öznedir ve duyguların, hayallerin yansımasıdır. Çocuklar perspektif endişesi taşımadan, sevdikleri renklerle, kendilerinde iz bırakan olayların resimlerini yaparlar (Buyurgan, 2001, s.28). Bu dönemle birlikte çocuğun resimlerinde uzam (mekân) anlayışının oluşmaya başladığı görülmektedir. Daha önceki döneme ait resimlerde nesne ve figürler boşlukta asılı olarak çizilirken, artık bu dönemle birlikte çocuk çizdiği her nesne ve figürün altına ayrı ayrı çizgi çizmektedir. Fakat bu figür ve nesnelerin birlikte yer aldığı uzam anlayışı değil, ayrı ayrı mekâna oturtma biçimindedir.

3. Şematik Dönem (7–9 Yaş)

Çocuk büyüdükçe düşünsel ve duygusal yaşamı karmaşılaşır (San, 1979, s.101). Çocuğun yaşadığı bu karmaşa ve değişimler resimlerinde de görülmektedir. Özellikle bu dönemde okula başlayan çocuğun her alandaki gelişimi ve değişiminden sanatsal gelişimi de etkilenmekte ve bu değişim önceki dönemlere göre daha belirgin bir şekilde resimlerine yansımaktadır. Çocuğun, çevresiyle etkileşimi sonucu nesnelere kendince çerçeveler kurduğu, onları olduklarından farklı bir şekilde kendi akıl süzgecinden geçirerek şekillendirdiği görülür. Artık resimlerdeki imgeler daha tanıdık ve bildik şeylerdir.

Buyurgan (2007, s.62), şema öncesi dönemi resimlerinde zengin bir anlatım ve kompozisyonunun yanında rengi, coşkulu ve özgürce kullanan çocuğun okul dönemi resimlerindeki kuru ve heyecansız anlatımına dikkat çeker. Bu dönemde hayal dünyasından uzak gerçek nesne ve bilindik olayların yansıtılmaya çalışıldığı, nesne ve figürlerin gerçek rengine boyandığı, özgünlükten ve yaratıcılıktan uzak resimler yer almaktadır. Barnes (1996, s.105) çocuğun, gerçekçi çizimi denerken başarısız olması sonucunda yaşadığı hayal kırıklığının da, resimlerindeki bu değişimin nedeni olarak görmektedir.

Bu yaşlarda çocuğun araştırıp elde etmiş olduğu öz ve biçim anlayışının zenginlik ve güzelliği, onun eğitime ve kişiliğine bağlıdır. Çocuk kişisel bir insan şeması yaratmış, bu şemayla öz vücut ve zihin yapısı arasında sıkı sıkıya bir bağlantı kurmuş ve boşluktaki tüm varlıkların, nesnelerin birbirleriyle ilintili olduğu sonucuna varmıştır (Kehnemuyi, 2004, s.25). Artık daha objektif yargılara varabilen ve kendisinin farkında olan çocuk, farkındalığını resminde, kendisini yer çizgisinin üstünde çizerek anlatır (Serin, 2003, s.130).

Şema öncesi evrede görülen tostoparlak gövdeli iribaşlar yerlerini baş yandan görünse bile iki kaşı, gözü dikkatle, el ve ayakları noksansız olarak çizilmiş insan şemalarına bırakır. Yavuzer (2001, s.56) bu konuyu şöyle açıklar:

“Çocuk yaklaşık 7 yaşlarında insan figürü çiziminde belirli, bilinen sembolleri kullanmaya başlar ve beden parçalarını kendi aktif bilgisine dayanarak betimler.

Resimde sadece baş, gövde, kollar ve bacaklar olmamalı; gözler, burun, ağız gibi organlar da bulunmalıdır. Ayrıca bu yaşta gözlerin burundan, burnun da ağızdan farklı olması, boyun ve saçların çizilmesi beklenir. Genellikle çocuk, resmine eller hatta parmaklar ve ayaklar için ayrı ayrı semboller ekler. Çoğunlukla gövde yerine elbise çizilir. 7 yaş çocuğunun genel şeması bu parçalardan birçoğunu kapsar.”

Resim 21- Gercüş 6. sınıf öğrencisinin Hasankeyf konulu resim çalışmasında şematik dönem özelliğini taşıyan resim örneği

Şematik döneme ait resimlerde yer çizgisine karşılık bir de gök çizgisi görülür. Genellikle kâğıdın üst tarafına gökyüzü için ayrı bir yatay çizgi çizilir. Bu çizgi ile yer çizgisi arasında kalan yer, çocuk tarafından ‘hava’ olarak adlandırılır. Başlangıçta bu iki çizgi arasında yer alan figürlerin hemen hepsi aynı büyüklüktedirler. Daha sonraki aşamada uzam (mekân) belirginleşir, bir çeşit perspektif doğar (Yavuzer, 2001, s.58).

6–8 yaşından itibaren konu seçiminde erkekler ve kızlar arasında farklılıklar baş göstermeye başlar. Kızlar daha çok, gelin, damat, kraliçe konulu resimler yaparken erkekler savaş, silah, futbol gibi konulara yönelirler (Barnes, 1996, s.107).

4. Gerçekliğin Doğuşu Evresi (9–11 Yaş)

Benmerkezci düşünme biçiminden uzaklaşarak etrafında değişen ve gelişen dünyayı hızla fark etmeye başlayan çocuklar için başkalarının düşünceleri, hisleri önem kazanmaya başlamıştır. Artık duygu ve düşüncelerini ifade etmede daha önce kullandığı şematik temsiller yetmemektedir (Malciodi, 2005, s.133). Bu dönemde içinde yaşadığı toplumun bir parçası olduğundan haberdar olan ve bu farkındalığını resimlerine yer çizgisi ile yansıtan çocuğun önceki resimlerindeki güçsüz fakat özgür havası yok

olmuştur. İçinde yaşadığı kültür ve toplumun bazı zevk ölçülerine uyma kaygısıyla çocuk, artık çok daha ayrıntılı ve gerçekçi resimler yapmaya başlamıştır (Yavuzer, 2005, s.65).

Bu dönemin en dikkat çekici özelliği insan figürlerinin toplumsal cinsiyet rollerini kazanmış olması ile resimdeki figürlerin hareket ve duygu kazanmış olarak çizilmesidir. Cinsiyetine göre kıyafet giymiş olarak çizilen insan figürleri bol ayrıntılı, toplumsal cinsiyet rollerine uygun bir eylem içinde resmedilmektedir. Çocuk resmini renklendirirken ise, bir önceki dönemde kazanmış olduğu nesnelerin gerçek renklerini dikkate alarak boyama alışkanlığını devam ettirmektedir.

Resim 22- Hasankeyf
8. sınıf öğrencisi

Resim 23- Hasankeyf
6. sınıf öğrencisi

Resim 22'de öğrenci resminin arkasına: 'Ilısu Barajı: Günümüzde çalışmalarına başlanmış ve tüm Hasankeyflilere Ilısu Barajı hakkında bilgi verilmiştir. Ilısu Barajı olması nedeniyle Hasankeyflilerin önemsemedikleri yerleri bugünden itibaren önemsemeye başlayacaklarından eminim. Resimde ifade etmek istediğim, El-Rızk Camiisi'nin Ilısu Barajı altında kalacak olduğunu belirtmektir. Hadi Hasankeyfliler, Hasankeyf'i daha çok önemseyelim' diye açıklama yapmıştır.

Özetle, teknik bilgi ve uygulama için fiziksel yetkinlik kazanan çocuk, eleştirilme kaygısı ve sürekli onaylanma isteği yüzünden resimlerinde ele alacağı konuya karar vermekte zorlandığı gibi, yaptığı resimleri beğenmemeye de başlar. Resimlerini yaparken her aşamada büyüklerinden onay bekler ve bu onay beklentisi yüzünden resmine kendi dilini aktarmakta zorlanır. Fiziksel, zihinsel ve bedensel olgunlaşma sonucu daha önceki yıllarda kullandığı üslup artık onu doyurmaz (San, 1979, s.103).

Resim 24- Hasankeyfli 8. sınıf öğrencinin aynı konulu resim çalışmasında gerçekliğin doğuşu evresinin özelliğini taşıyan resim örneği

Bu dönem çocuk resmi açısından kritik bir dönemdir. Daha önceki dönemlerde yapmış olduğu hataları görmeye başlayan çocuk doğru biçim ve güzel resim çizme kaygısı taşımaktadır. Özellikle bu dönemde eğitimcilerin çocuğa yardımcı olması ve onu motive etmesi çok önemlidir. Çocuğa sevgi ile yaklaşılmalı, yapmış olduğu resmin güzel olduğu ve ileride daha güzel, doğru resim yapacağı söylenerek çocuk motive edilmeli, güdülenmelidir. Ayrıca teknik bilgiler uzman eğitimcilerce kolaydan zora doğru sabırla, dikkatle verilmelidir.

5. Mantık Çağı (11–14 Yaş)

Bu dönemde artık ergen olmaya başlayan çocuğun bedensel gelişimindeki hız, öğrenme becerilerini de olumlu anlamda etkilemekte ve resimlerine yansımaktadır (Gürtuna, 2003, s. 80).

Resimde birçok sorun artık öğrenilerek çözülür. Teknik açıdan olgunluğa ulaşan çocukta yaratıcılık üst düzeydedir. Bu dönemdeki yaratıcılık, hem eleştirel bakabilme, hem tasarlama, hem de farklılıklardan yeni bir ürün ortaya çıkarma şeklindedir (Özsoy, 2005, s.51).

Çocuk bu dönemde, yakın çevresinde gördüğü objelerin orantılarını, boyutlarını, derinliklerini çizgilerine yansıtmaya çalışır. Ayrıca insan figürü çizimlerinde cinsel özellikleri belirten ayrıntılara yer verildiği gözlenmektedir (Yavuzer, 2005, s.67). Bu döneme kadar nesnelerin renklerini gerçekte olduğu gibi boyayan çocuklar, bu dönemle birlikte renk karışımlarını, renk ilişkilerini ve anlamlarını öğrenerek, rengi daha dikkatli

kullanmaya başlarlar. Perspektif önceki dönemlere göre daha gelişmiş ve resimde ön arka ilişkisi daha kullanılır hale gelmiştir.

Resim 25- Hasankeyfli 7. sınıf öğrencinin aynı konulu resim çalışmasında gerçekliğin doğuşu evresinin özelliğini taşıyan resim örneği

Resim 25'de öğrenci resminin arkasına: 'Türkiye Cumhuriyeti (T.C.), Hasankeyf geçmiş tarihi bakımından ne kadar önemli olsa da birkaç yıllık elektrik ve su için böyle önemli bir yeri baraj altına tutmak istiyor. Fakat her nedense bu ihtiyaçları farklı yerlerde sağlayabilmelerine rağmen burayı seçtiler' diye açıklama yapmıştır.

Resim 26- Gercüş
8. sınıf öğrencisi

Resim 27- Gercüş
8. sınıf öğrencisi

Resim 27'de öğrenci resmin arkasına: 'Hasankeyf'in (yani eski kültür ile şimdiki kültür arasındaki fark) eski yaşama yolları ve şimdiki yaşama arasındaki farkı gösterdim' diye açıklama yapmıştır.

Bu dönemdeki çocukların çizgisel özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- Fark edilemeyen bilinç ve gelişmiş bir zekâ dikkati çeker.

- Soyut düşünceleri yorumlama, kavramlaştırma ve yansıtma yetisi görülür.
- Çevre ve doğadaki değişkenleri ifade yetisi güçlenmiştir.
- Resimde dinamik-kinetik etkiler, dramatik ve duygusal sahneler görülür.
- Perspektif ve ayrıntılara yeterince inebilme yetisi dikkat çeker.
- Görsel, bilişsel ve duyuşsal gelişim etkilidir.
- Doğadaki varlıkların gerçek boyut ve görüntülerinin betimlenmesinde yoğunlaştıkları görülür (Artut, 2004, s.213).

6. Gerçekçilik Evresi (14 Yaş ve Ötesi)

‘Görünürde Doğalcılık Dönemi’ ya da ‘Gerçeği Taklit Dönemi’ diye de adlandırılan bu dönemde bireyin ergenlik sorunları tamamen başlamıştır (Gürtuna, 2003, s.88). Bu dönemde birey artık çocuk değil bir yetişkindir.

Zamanla doğal çevresinden haberdar olmaya başlayan çocuk bu dönemde yakın çevresinde gördüğü objelerin oranlarını, boyutlarını, derinliklerini diğer objelerle kıyaslamaya, objeler arasındaki farklılıkları-benzerlikleri bulmaya, yavaş yavaş objeleri üç boyutlu düşünebilme yetisine sahip olmaya başlayarak algı ve görüş açısındaki değişimi çizgilerine yansıtmaya çalışır. Bu değişimi yansıtmada önceki dönemlere göre çok daha başarılı olur. Ayrıca resimlerinde yaşadığı problemleri, renklerin birbirleriyle ilişkisindeki etkileşimlerini, renk karışımlarını, rengin duygusal ve anlatımsal etkilerini araştırarak çözümlemeye başlar. Yani bu dönemde çocuğun renk farklılıklarından haberdar olduğu ve rengi en iyi biçimde kullandığı görülmektedir. Okul ve ilk ergenlik çağlarındaki resimlerinde kaybolan bütünlük tekrar kazanılır. Genç, öğrenerek bütünü kavrar. Bu öğrenme çok boyutlu bir öğrenmedir (Kırıçoğlu, 2005, s.96). Bu evrede insan figürünün büyük bir ayrıntıyla çizildiği, cinsel özelliklerden tamamen haberdar olmanın yanında bu haberdarlığın resme rahatlıkla yansıdığı gözlenmektedir.

Kehnemuyi (2006, s.35), bir taraftan gencin bu dönemdeki özelliklerini açıklarken bir yandan da eğitimciye bazı tavsiyelerde bulunur:

“Sanatta gençliğin bunalımı, çevresini gerçekçi bir biçimde yansıtmaya eğiliminden doğmaktadır. Zaman içinde ‘gerçek’ kavramına nasıl farklı açılardan bakıldığını çocuğun anlayabilmesi için, değişik dönem ve uygarlıkların sanat yapıtları

çocuğa gösterilmelidir. Eğitici, gençliğe geçmişteki ve zamanımızdaki sanat yapıtlarını gösterip, kişiliğin ve içtenliğin yaratıcılıkta ne denli önemli bir güç olduğunu açıklamalıdır. Kompozisyon ve teknik sorunlarını açıklayarak anlatmak yerine çözümü çocuğa bırakmak daha fazla yarar sağlar.”

Resim 28- Gercüş
8. sınıf öğrencisi

Resim 29- Gercüş
8. sınıf öğrencisi

Resim 28'de öğrenci resmin arkasına: ‘Ben bu resimde, Eyyubiler’in Hasankeyf’te yapmış olduğu kiliseyi yaptım. Burada anlatmak istediğim şey onun doğal görselliğini sergilemek’ diye açıklama yapmıştır.

Bu dönemde sağlıklı sanat eğitimi gören gençler gelişim açısından ve teknik açıdan olgunluğa ulaşarak, üsluplaşma arayışı içerisine girebilecek donanıma ve yetiye sahip olacaklardır. Bu yüzden sanat eğitimcilerine çok iş düşmektedir. Sanat eğitimcisi ergen olan bireye hassas ve anlayışlı yaklaşarak çocukların üsluplaşma çabalarına yardımcı olmalıdır.

2.3. SANAT EĞİTİMİ VE ÇEVRE İLİŞKİSİ

Kişinin içinde bulunduğu, oluşturduğu ortam olarak tanımlanabilecek çevre, canlı varlıklar ve insan faaliyetleri üzerinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenler toplamıdır. Çok geniş bir alanı kapsayan çevre için daha basit ve genel bir tanım yapmak gerekirse çevre, canlı ve cansız varlıkların etkileşimleridir denilebilir (Hamamcı, 1998; akt: Tuzlak, 2004, s.29). İsbir’e (1991, s.90) göre ise çevre: “Toplumun ve kişilerin hayatlarını etkileyen dış şartların bütünüdür.”

İnsanoğlu yaşama gözünü ilk açtığı andan itibaren kendisini bir çevrenin içinde bulmakta, yaşamını sürdürdüğü sürece de çevreyle ilişki kurmak zorundadır. Bireyin çevresinden biri olan görsel çevre, bütün duyuşsal izlenimlerin toplamı olarak ele alındığında, bireye gelişimi için malzeme sağlamakta ve kişisel gelişimini doğrudan etkilemektedir.

Bireyin yaşamını daimi ettirdiği çevre fiziki, kültürel, toplumsal vb. açıdan pek çok özelliğe sahiptir. Kültürel ve toplumsal çevreden kopması mümkün olmayan sanat ise fiziki çevrede kendini göstermektedir. Fiziksel çevrenin estetik açıdan gelişmiş, sanat eserleri ile bezenmiş yapılarla donatılması insanı sanat hakkında eğitirken, sanata yabancılaşmayı ortadan kaldırır ve insanın görsel zenginlik kazanmasını sağlar. Bulunduğu çevreden etkilenecek var olacağı ortama şekil veren sanat eserleri, sanatsal ürünler vb. yapılar ürettiği imge ve simgeler aracılığıyla toplum ile sanat arasında ilişki kurulmasını sağlarlar. Fakat kurulan ilişki kişide anlamlandırılmazsa kalıcılığını kaybeder. Çünkü bireyin içinde yaşadığı, okuduğu, çalıştığı yani günlük yaşantısını sürdürdüğü çevre, bireye zamanla sıradan gelmeye başlayarak var olan özelliğini yitirir ve kendisini geliştirebileceği, deneyim ve görsel donanım kazanacağı ortam olmaktan çıkar. Ancak birey için çevre, gelişiminde önemli bir kaynak olduğunu fark edip, bir anlam kazandığında değerli olmaya başlar. Bu da bireyin bilinçlendirilmesi, yani eğitimle sağlanabilir.

Kişinin çevreyle olan ilişkisi öğrenme temeline dayanmakta ve okul yaşantısıyla eğitime dönüşmektedir. Duyular ile algılanan çevreye ve çevre ile kurulacak ilişkilere bir anlam yüklemenin en güzel yolu ise sanattır. San'a (1985, s. 17) göre: "Eğer görmek istiyorsak, gözümüz ve zihnimiz beraber çalışmalıdır." Bireyin sanatı anlayabilmesi ve estetik bakış açısı kazanabilmesi için çevredekileri sadece görmesi yeterli değildir; bunları zihninde yorumlayarak, anlamlandırabilmesi gerekir. Bunun için bireyin sanat eğitimi almaya ihtiyacı vardır. Çünkü sanat eğitimi alan birey çevresine daha farklı bakmayı öğrenir. Böylece birey içinde yaşadığı çevredeki tarihi ve/veya sanatsal değeri olan özel yapıları fark eder ve bu yapılara farklı bir anlam vermeye başlar.

Çevrede uygulanan sanatın, sanatsal yapılarla zenginleştirilmiş çevrenin ve sanatsal - tarihi çevrelerin önemi ile bunun kişinin gelişimine olan katkısının sadece belli bir kesim tarafından değil, tüm toplum üyeleri tarafından anlaşılması isteniyorsa

eğitim içerisinde sanat eğitime daha çok önem ve yer verilmesi gerekir(Tuzlak, 2004, s.69). Çünkü sanat eğitiminin amaçları arasında toplumun tüm kesiminin, sanat ile çevre ilişkisini kurması, bu konuda bilinçlendirilmesi bireylerin duyarlı, olumlu ve estetik davranış geliştirmesi yer almaktadır.

Okullarda verilen eğitim sırasında çevrenin sahip olduğu özellikleri, öğrencinin çevresiyle olan etkileşimi göz önünde tutularak çevre ve sanat eğitimi konusu göz ardı edilmemelidir. Çevre ile ilişkilendirilen sanat eğitimi kitaptan verilen bilgiden, öğretmenin anlattığı konudan çok daha etkili olacaktır. Çevreleriyle ilgili yaptırılacak çalışmalar sayesinde öğrenciler, çevrelerine daha dikkatli olacak, böylece çevre bilgileri, algıları gelişecek ve sanat eğitimi sayesinde çevre bilinci kazanmış olacaktır.

2.3.1. Nitelik Açısından Çevre

Nitelik açısından insanın içinde bulunduğu çevre kültürel ve fiziki çevrelerdir. Teknik, ekonomi, hukuk, estetik, bilim, devlet, yöntem yani insanın meydana getirdiği her şey kültüre girmektedir. İnsan sahip olduğu bu kültürel nitelikleri ve bunlara bağlı olarak geliştirdiği hayat tarzı ile fiziki çevre üzerinde yer almış ve onu biçimlendirmiştir. Fiziki çevrenin var olan şartları da kültürün oluşumunda etkili olmuştur. Kültürel ve fiziki çevreler sürekli birbirini etkileyerek karşılıklı bir ilişki içerisindeyler.

Fiziksel Çevre: İnsanın içinde yaşadığı, çeşitli kültürel ve sosyal ilişkilerini yürüttüğü, iş, üretim gibi etkinliklerini gerçekleştirdiği, varlığını, özelliğini ve niteliğini fiziksel olarak algıladığı ortama fiziksel çevre denir.

Fiziksel açıdan farklı (dağ, deniz, ova, çöl, orman vb.) doğal özellikler, farklı yerleşme ve yapılaşma biçimlerini ortaya çıkararak, farklı fiziksel çevrelerin oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca farklı fiziksel çevrelerin oluşmasında kültürün de etkisi vardır. Fiziksel çevre, oluşumu bakımından doğal ve yapay çevre olarak ele alınabilir.

Doğa güçlerinin oluşturduğu, insan ve makinenin oluşumuna katkıda bulunmadığı, insanın hazır bulduğu çevre doğal çevreyi oluştururken; insanın doğal

çevresinden bulduğu, yeraltı-yerüstü zenginliklerini kullanarak yarattığı ve biçimlendirdiği çevre ise yapay çevreyi oluşturmaktadır.

Doğal çevrenin kaynaklarıyla oluşturulan yapay çevredeki varlıklar, üretildiği zamanın toplumsal gereksinimlerine ve imkânlarına göre biçimlendirildiği için o dönemin sanat, kültür, bilgi, teknoloji ve toplumsal değerlerini yansıtırlar. Bu nedenle yapay çevreler, ortak kültürel mirasın da kaynağıdırlar. Bu kültürel kaynağın en önemli parçası, insanın var oluşundan günümüze kadarki süreçte yaşamını, gelişimini gösteren, dünya mirası sayılan ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir yeri olan tarihi çevrelerdir.

Toplumsal Çevre: Toplumsal çevre, neden-sonuç ilişkileriyle birbirine bağlı altyapı (üretim ilişkileri) ile üstyapıdan (kültür, ahlak, politika, örgütler) oluşur. Fiziksel çevre içinde bulunan insanların ekonomik, toplumsal ve siyasal sistemleri gereği yarattıkları ilişkilerin tümü toplumsal çevreyi oluşturur. Toplumsal yaşam koşullarını belirleyen resmi ve resmi olmayan ilişkiler, davranışlar toplumsal çevrenin ifadesidir.

Fiziksel çevre ve toplumsal çevre birbiri ile iç içe olan tanımlardır. Fiziksel çevrenin içinde toplumsal çevre yer almakta, fiziksel çevre ile toplumsal çevre birbirinden büyük ölçüde etkilenmektedirler.

Yakın ve Uzak Çevre: Çevre özellikleri, bir bireyin gelişiminde somut ve hazır bilginin verisini oluşturarak davranışının güdümlenmesi olabileceği gibi, engelleyicisi de olabilir. Bu iki yönlü etki, hem yakın hem de uzak çevreden gelir.

Yakın çevre, bireyin çoğu zaman içinde bulunduğu çevredir. Yakın çevreye aile, okul, sınıf, arkadaşlar, iş yeri, sokaklar, caddeler, oyun, alışveriş ile boş zaman geçirme alanları vb. örnek olarak verilebilir. Birey yakın çevre ile ilgili bilgiyi genellikle duyu organları aracılığıyla öğrenmektedir.

Uzak çevre, bireyi zaman zaman etkileyen ve yakın çevre dışındaki diğer öğelerden oluşur. Bu öğeler, bireyin kendi toplumundaki yaşama biçimlerinden (sahip olduğu kültür, değer vb.), diğer ülkelerdeki insanların yaşama biçimlerine kadar uzanır. Birey, genellikle uzak çevrelerle ilgili bilgiyi iletişim araçlarından öğrenmektedir.

2.3.2. Çevresel Algı

Genel anlamıyla duygusal ayırimsama, farkındalık, derinlemesine anlayış süreci olan algı, bilimsel süreç olarak göze, kulağa ve diğer alıcılara gelen uyarılara anlam verilmesi ve yorumlanmasıdır (Kağıtçıbaşı ve diğer., 1983, s.27).

... “Birçok algısal yetenek doğuştan gelir; fakat çok sayıda algısal süreçlerde öğrenmeye dayanır. Doğuştan gelen yetenekler ve sonradan öğrenilen beceriler birbirini sürekli etkiler. En doğru bilimsel yol, her iki etkenin, yani doğuştan getirilen yeteneklerin ve çevreyle etkileşim sonucu öğrenilen becerilerin, algılamanın temelinde yattığını kabul etmektir. Bazı tür algılama süreçlerinde doğuştan getirilen yetenekler, başka tür algılamalarda ise, sonradan öğrenilen beceriler daha büyük rol oynar”(Cüceloğlu, 1999, s.135-136).

Bir fiziksel çevrede yaşayan ve devamlı olarak bu fiziksel çevreyle karşılıklı etkileşim içinde bulunan insan, yaşamını devam ettirebilmek için çevresini tanımak ve kavramak zorundadır. İnsan çevresini, duyu organlarına gelen uyarıcılar ile tanır ve kavrar. Dış dünyayla ilgili verilerin toplandığı bilgilenme sürecinde görsel algılama, bireyin diğer duyuşsal ve bilişsel becerilerine göre en etkili olanıdır.

Frosting, görsel algılama alanlarını beş grupta incelemiştir. Bunlar:

- Göz – motor koordinasyonu.
- Şekil – zemin algısı.
- Algılama sabitliği.
- Mekân içerisinde konumun algılanması.
- Mekânsal ilişkilerin algılanması (Reinartz ve diğer., 1975, akt:Ceylan, 2008, s.16).

Bireyin çevreyi görsel algılamayla başlayan farkındalığı, sanat eğitimi almasıyla bilince dönüşerek algısal çevresini oluşturur. Böylece birey, çevredeki uyarıcı görüntüleri özelliklerine göre yorumlar, düzenler ve anlamlandırır. Çevresini algılaması sonucunda oluşan görsel zenginliklerin, yaşama ilişkin deneyim ve bilgilerinin çokluğu, çocukların resimlerinde ifade zenginliği ve anlatım gücü olarak kendini göstermektedir.

2.3.3. Sanat Eğitimi Kültürel ve Tarihi Çevre

Uygur'a (1996, s.17) göre kültür, insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik demektir. İnsanın nasıl düşündüğü, duyduğu, yaptığı, istediği; kendisine nasıl baktığı, özünü nasıl gördüğü; değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği ve meydana getirdiği teknik, ekonomik, hukuk, estetik, bilim, devlet, yöntem, örgütler, dernekler, kurumlar, okullar, tüm kendilerine ilişkin şeylerle birlikte kültürü oluşturmaktadırlar.

İnsanın gelişim sürecinde, çağlar boyunca oluşturduğu uygarlıkların, sahip olduğu kültürün kendisi ve bir yansıması olan bütün maddi-manevi yapıt ve ürünlerin oluşturduğu çevreye kültürel çevre denmektedir. Kültürel çevre içerisinde yer alan tarih öncesi ve tarihsel devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili yer üstünde, yeraltında veya su altındaki bütün taşınır-taşınmaz varlıkları kapsayan maddesel yapıtlar ve ürünler ise kültürel varlıklar olarak nitelendirilmektedirler.

Çeşitli uygarlıkların yaşadıkları devirlere ait sosyal, ekonomik, mimari vb. özelliklerini yansıtan kültürel varlıklar ve/veya kalıntıları tarihi çevreleri oluştururlar. Ayrıca tarihi çevre kavramı daha çok kentsel siteleri kastetmekle birlikte, kırsal, tarihi ve arkeolojik siteler de bu kapsam içinde değerlendirilmektedir (Altun, 2006, s.23). Farklı dönemlerde pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Anadolu toprakları tarihi çevre açısından son derece zengindir ve seçkin anıtlar ve eserlerle (kiliseler, camiler, saraylar, külliye, türbe, mezarlıklar vb.) donanan Hasankeyf farklı yaşam düzeni ve mimarlık geleneğini yansıtan pek çok tarihi çevrelerden biridir.

Tarihi çevreler geçmiş hakkında bilgi vererek, geçmişle bugünü kıyaslama olanağı sunan, bireyin kimliğini oluşturmaya, kendisi ile toplumun sahip olduğu değerleri tanımlamasına ve bireyler arasındaki birlik duygusunun pekiştirilmesine yardımcı olan ortamlardır. Bununla birlikte tarihi çevreler, bulundukları kentlere, yaşam mekânlarına kişilik kazandırırken, insan ölçüsüne göre düzenlenmiş mekânlar olarak da öğretici ve ilgi çekicidirler.

Kültürün korunması ve tarihi çevre bilincinin kazandırılması eğitimle, özellikle sanat eğitimiyle mümkündür. İlköğretim Amaçları ve Görsel Sanatlar Eğitimi Dersinin

Genel Amaçları'ndan pek çok maddenin konuyla bağlantısı bulunmasına rağmen, Görsel Sanatlar Eğitimi Dersinin Genel Amaçları'ndan 17. Madde konuyla direkt ilişkilidir. 17. Madde “Tarihi ören yerlerini, anıtları, müzeleri, sanat galerilerini, atölyelerini ve tasarım stüdyolarını tanıyarak, kültür ve doğa varlıklarına sahip çıkabilmektir.”

“...Sanat eğitimini almaya başlamış çocuk, ilkokulda sınıflar ilerledikçe, çevresindeki sanatsal olguları, tüm biçimlendirmeleri, yavaş yavaş değerlendirebilir, eleştirel tavrını alır, güzel'i anlamaya ve onu aramaya başlar. Bugün gene yaygınca kullanılmaya başlanan ‘estetik eğitim’ kavramı, eskisi gibi edilgin (pasif) değil, katılmacı, söz sahibi, kendine güvenli ve aynı zamanda üretici, yapıcı, yaratıcı bireyler geliştirmeyi öngörmektedir. Onlara çevre düzenlenmesi, tarihsel kalıtları değerlendirme, kendi kültür değerlerinin bilincinde olma gibi toplumsal kültürel sorumluluklar da yüklemektedir” (San, 1983, s. 139–140).

Öğrencilerin çevresel algılarının gelişmesi, sanat ile çevre arasında ilişki kurması ve öğrencilerde kültürel ve tarihi çevre bilincinin oluşması için sanat eğitimcileri, eğitim verilecek düzeyde ulaşılabilecek amaca göre çevre ile ilgili konular seçmelidir. Derste öğrencilere tarihi ve kültürel çevreler ile ilgili araştırma, sunum, tarihi ve sanat eserleriyle ilgili iki ve üç boyutlu çalışmalar yaptırmalıdır. Ayrıca kültür sanat gezileri düzenleyerek, öğrencilerin tarihi ören yerleri ve müzeleri görmesi ile öğrendiklerini zihninde anlamlandırması sağlamalıdır.

Müzelerde zaman ve mekândan soyutlanmış olarak sergilenen parçalar yerine, ayakta duran, yaşayan tarihi çevrelerdeki geleneksel konut dokuları, yapıları ve onlara ait öğeleri (kapı, dolap, ocak pencere, tavan, cumbaları vb.) yerinde, özgün konumunda görmek, çevrenin bütünlüğünü kavramak, birçok ayrıntıyı keşfetmek öğrenciler için çok daha etkileyici olacaktır. Bu özgün veriler, günümüze ulaşamayan ve hakkında çok az yazılı bilgi olan yaşam biçimlerinin anlaşılmasına, düş gücüyle canlandırılmasına katkıda bulunmaktadır (Ahunbay; 1999, s.116). Tarihi çevreleri incelemek öğrenciye sanat tarihi bilgisi ve eleştirel tavır kazandırırken, geçmişteki sanatçıların estetik duyarlılığını, teknik çözümleri ve yaratıcılığına ilişkin ipuçları verir, öğrencinin hayal dünyasını geliştirir.

2.3.3.1. Tarihi Çevrenin Önemi ve Korunması Bilinci

Geçmiş birikimin, geleceğin yaratılmasında en önemli kaynak olarak değerlendirilmesi yaşamsal bir zorunluluktur. Özellikle çok hızlı değişimlerin yaşandığı bu çağda karşılaşılan sorunlara etkili ve yaratıcı çözümler bulmanın önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Geçmiş ile gelecek arasında ilişki kurarak kıyaslamalara gitmeyen, problemlere yaratıcı çözümler üretemeyen toplumlar teknik, bilim, sanat ve benzeri pek çok açıdan çağa ayak uyduramamakta, kültürel açıdan kimliksizleşerek yok olmaktadır.

Tarihi çevreler, tarihi bir belge olmaları sebebiyle geçmişi geleceğe bağlamak adına önemli bir köprü görevi üstlenmiştir. Birey ve topluma geçmişini öğrenme fırsatı sunan, yarattığı imgesel zenginlik ile bireyin yaratıcı fikirler üretmesini sağlayan tarihi çevreleri korumanın günümüzde evrensel bir statüsü vardır. Altun'a (2006, s.30) göre, uluslararası kurumlar, uluslararası ilkeler, ulusal örgütler, yasalar, üniversitelerle özel eğitim, kültürel turizm ve bütün bunların harekete geçirdiği yaygınlaşmış tarihi çevreyi (doğal çevreyi koruma akımı ile de birleşerek) koruma olgusu, dünya kültürüne egemen olmuştur. Tarihi çevre ve tarihi yapı koruma temelde çağdaş bir kültürel istektir ve toplum kültürünün çağdaşlaşmasına paralel olarak gelişir.

Korumacılık anlamında Türkiye'deki gelişmeler Avrupa'daki gelişmelere paralel bir yol izlemesine rağmen, henüz olması gerektiği konuma ulaşamamıştır. Kültür Bakanlığı'nın 1990 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı kapsamında korumanın kültürel bilinçten soyutlanamayacağı düşüncesi ile kimlik arayışına yardımcı olmak için tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu tavsiyeler arasında en dikkat çekici ve üzerinde durulması gereken eğitim ile ilgili olanıdır. Kültürel bilincin oluşumu ve gelişimi için her düzeyde aşamalı eğitim öngörülmüştür. Komisyonda, okul öncesi dönemden lisansüstü eğitime kadar, örgün eğitimin aşamalarında çevre bilincinin verilmesi yönünde karara varılmıştır. (Kültür Bakanlığı Komisyon Raporu, 1990, s.119–120). Toplumu oluşturan en yüksek konumdaki bireyden en alt konumdaki bireye kadar, tarihi çevreleri koruma bilincine sahip olunması sadece toplumun kendi kültürünün devamı ve korunması için değil, aynı zamanda evrensel kültür için de çok önemlidir.

2.3.4. İlköğretimin ve Sanat Eğitiminin Amaçları Kapsamında Çevre Bilinci

İlköğretimin Amaçları ile Sanat Eğitiminin Temel İlke ve Amaçları arasında çevre bilinci kazandırmak, ulusal ve evrensel kültür değerlerinin farkında olmak ve içinde yaşanılan çevreye karşı duyarlılık kazandırmak ile ilgili maddeler yer almaktadır.

Araştırma konusuyla doğrudan ilgili maddelerden bazıları ile araştırmanın yapıldığı Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde gerçekleştirilen uygulama arasındaki ilişki aşağıda açıklamıştır.

İlköğretimin Amaçları'ndan;

3. Maddesinde **“Öğrencilerin, milli ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini bu değerlere saygı duymalarını sağlamak”** amaçlanmaktadır. Hasankeyf'teki öğrenciler yaşadıkları tarihi çevrede sahip oldukları görsel zenginlik nedeniyle bahsi geçen amaca daha çabuk ulaşırken, Gercüş ilçesinde yaşayan öğrenciler Hasankeyf'teki öğrenciler gibi bu amaca hizmet eden sanat eğitimi aldıkları zaman “milli ve evrensel kültür değerlerini tanıma, benimseme, geliştirme ve bu değerlere saygı duyma” kazanımlarını elde edeceklerdir.

5. Maddedeki **“Öğrencilerin kendilerini geliştirmelerine, sosyal, kültürel, eğitsel etkinliklerle milli kültürümüzü benimsemelerine ve yaymalarına yardımcı olmak”** amacına ulaşabilmek için eğitimde yaşayarak öğrenme ağırlık kazanmalıdır. Eğitsel etkinlikler öğrencileri pasif olmaktan çıkarıp, aktif öğrenme sürecine katmakta ve böylelikle yaşayarak öğrenen öğrenciler kendisi ile konu arasında bağ kurarak içselleştirme davranışı göstermektedirler.

Sadece klasik yöntemle anlatılacak olan tarihi çevre, müze vb. kavramlar özellikle ilköğretim düzeyindeki çocuklar için soyut kalmaktadır. Etkili öğrenme sağlayabilmek için konu anlatımının yanında öğrenciye konuyla ilgili araştırmalar yaptırılmalı, çevre gezileri düzenlenmeli, öğrencinin katılacağı etkinlikler ile uygulamalı çalışmalar yapması sağlanmalı ve öğrenci sürece dâhil edilmelidir. Böylece öğrenci duyarak, görerek, yaşayarak ve yaparak aktif hale getirilebilir. Bu amaca göre, Hasankeyf'teki gibi Gercüş ilçesinde eğitim gören öğrencilerin de, “kültürel, eğitsel

etkinliklerle milli kültürümüzü benimsemelerine ve yaymalarına” bilgi düzeyleri ile görsel birikimlerini arttırmalarına katkı sağlanmış olacaktır.

11. Maddesindeki **“Öğrencileri derslerde uygulanacak öğretim yöntem ve teknikleriyle sosyal, kültürel ve eğitsel etkinliklerle kendilerini geliştirmelerine ve gerçekleştirmelerine yardımcı olmak”** amacına ulaşabilmek için dersler sadece öğretmenin etkin olduğu klasik yöntemler yerine, öğrencinin kendisini eğitim-öğretim sürecine aktif olarak dâhil ettiği modern yöntemlerle işlenmelidir. Öğrencinin konuyu hazırlayıp-sunduğu, rahat ve özgür tartışma ortamında duygu, düşünce ve bilgisini paylaştığı, ayrıca ihtiyaç duyduğunda kendisine rehberlik edecek öğretmenin yanında olduğu eğitim-öğretim süreci, öğrencilerin “etkinlikler düzenleyerek kendilerini geliştirmeleri ve gerçekleştirmelerine” olanak sağlamaktadır.

Derslerde uygulanacak öğretim yöntem ve tekniklerin yanında Görsel Sanatlar Eğitimi Amaçları kapsamında öğrencilere verilen uygulama fırsatı da bahsi geçen amaca ulaşmaya yardımcı olmaktadır. Öğrenci görsel sanatlar dersinde uygulama yaparak kendini gerçekleştirirken, öğretmenin müdahalesiyle eksik ve yanlışlarını düzeltme ve kendini geliştirme imkânı bulmaktadır. İçinde yaşadığı çevrenin etkisiyle kendilerini geliştirmeye daha rahat ve çabuk imkân bulan Hasankef’teki öğrenciler gibi Gercüş ilçesinde yaşayan öğrenciler de bu amaca hizmet eden sanat eğitimi aldıkları zaman ‘kendilerini geliştirecekler’ ve ayrıca her iki ilçedeki öğrenciler yapacağı uygulamalarla da ‘kendilerini gerçekleştirme’ fırsatı bulacaklardır.

12. Maddesinde **“Öğrencileri ailesine ve topluma karşı sorumluluk duyabilen, üretken, verimli, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunabilen bireyler olarak yetiştirmek”** amaçlanmaktadır. Bilinçli bireyler vatandaşlık görevi olan, yaşadığı ülkenin kalkınması ve korunmasına katkıda bulunabilmek için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmek isterler. Bireye bu bilinci kazandıran, ailesine ve topluma karşı sorumluluklarını öğreten okullarda verilen eğitimidir.

Sanat eğitimi dersi kapsamında yer alan sanat, sanatçı, sanat eseri, sanat tarihi, tarihi eser, tarihi çevre, müze vb. konular öğrencilerin amaca yönelik bilgilenererek, bilinçlenmesini sağlar. Öğrenciler, ülkesi ve dünyadaki sanat eserlerinin, tarihi eserlerin,

kültürel ve tarihi çevrelerin birey ve toplumun kimliğini oluşturduğu için ülkenin milli değerleri içinde yer aldığını ve maddi-manevi paha biçilemez serveti olduğunu, aynı zamanda dünya mirasından sayıldıklarını, kültürel ve tarihi çevrelere yapılan turistik gezilerin ülke ekonomisine büyük katkı sağladığını öğrenirler. Ayrıca kültürel ve tarihi çevreler, öğrencinin geçmiş ile gelecek arasında kıyas yaparak yeni fikirler üretmesini sağlayan, kendisi ve toplum için çıkarımlar yapabileceği hazır ortamlardır. Öğrenciler, sanat eğitimi dersinde edindiği bilgi ve tarihi çevrelere yapılacak okul gezilerinde yaşadığı duygusal devinimle, yaşadığı ülkenin vatandaşı ve geleceği olarak, ülkesinin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunmak için görev ve sorumluluklarını yerine getirmek isteyeceklerdir. Böylece istenilen amaca ulaşmak hızlanacak ve kolaylaşacaktır. Hasankeyf'teki öğrenciler yaşadıkları tarihi çevrede sahip oldukları bilgi, deneyim, görsel zenginlik ve aldıkları sanat eğitimi nedeniyle bahsi geçen amaca daha çabuk ulaşırken, Gercüş ilçesinde yaşayan öğrenciler bu amaca hizmet eden sanat eğitimi aldıkları zaman “Öğrencileri ailesine ve topluma karşı sorumluluk duyabilen, üretken, verimli, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunabilen bireyler olarak yetiştirmek” kazanımlarını elde edeceklerdir.

13. Maddesinde **“Doğayı tanıma, sevmeye ve koruma, insanın doğaya etkilerinin neler olabileceğine ve bunların sonuçlarının kendisini de etkileyebileceğine ve bir doğa dostu olarak çevreyi her durumda koruma bilincini kazandırmak”** amaçlanmaktadır. İnsanoğlu var olduğu günden beri doğanın kendisine sunduğu malzemeleri, yaşayabilmek için ihtiyaçları doğrultusunda kullanmıştır. Mekâna bağlı olarak değişen imkân ve zamana bağlı olarak her geçen gün artan ve değişen ihtiyaçlar insanların doğa üzerindeki etkilerini arttırmıştır. İlk önce barınmak için eve ihtiyaç duyan insanların zamanla ihtiyaçları farklılaşmış, kendilerini savunabilmek için kaleye, eğitim için okula, sağlık için hastaneye, düzen ve sistem için kurumlara vb. yapılara ihtiyaç duyarak inşa etmişlerdir. Böylece insan doğanın kendisine sunduğu hazır malzemeleri kullanarak kendisinin ürettiği yeni malzemelerle doğayı biçimlendirmeye başlamış; böylece doğaya etkilerde bulunmuştur. Bu etkiler onun kültürünü oluşturmuş, kültür nesiller boyu aktarılacak bugünkü kültürün oluşmasına temel olmuştur. İnsanın doğa üzerindeki etkileri, doğanın, çevrenin insana sundukları olarak yeniden insanın kendisini etkilemiştir. İnsanın yarattığı kültür, insanın içinde yaşadığı ortam olan çevre sayesinde yeniden insana geri dönmüş yeni düşünce ve davranışlarına kaynak olmuştur. Buna en güzel örnek, tarihi çevrelerdir.

Doğanın insan ve insanın doğa üzerindeki etkilerini görmeye tarihi bir kanıt özelliğine sahip tarihi çevrelerdeki eski yapıların, yeni dönemde yapılacak olan eserlere nasıl örnek olduğunu ve sanatçıya nasıl fikir verdiğini görmek mümkündür. Kültürel ve tarihi çevreler sahip oldukları özellikler sayesinde öğrencileri düşünce ve yaratıcılık olarak geliştirirken, öğrencilere okulda öğrendikleri bilgileri görselleştirme ve somutlaştırma imkânı da sunmaktadır. Hasankeyf'teki öğrenciler yaşadıkları tarihi çevrede sahip oldukları görsel zenginlik nedeniyle bahsi geçen amaca daha çabuk ulaşırken, Gercüş ilçesinde yaşayan öğrenciler Hasankeyf'teki öğrenciler gibi bu amaca hizmet eden sanat eğitimi aldıkları zaman “Doğayı tanıma, sevmeye ve koruma, insanın doğaya etkilerinin neler olabileceğine ve bunların sonuçlarının kendisini de etkileyebileceğine ve bir doğa dostu olarak çevreyi her durumda koruma bilincini kazandırmak” kazanımlarını elde edeceklerdir.

İlköğretim Okulu Programında Sanat Eğitimi Dersinin Genel Amaçları (1992)'ndan;

5. Maddedeki **“Düşünceleri gerçekleştirebilmek ve sanat eserlerini üretebilmek amacıyla bireysel anlayış ve teknik yeteneklerini geliştirebilme”** amacına ulaşabilmek için öğrencileri farklı ortamlarla tanıştırmak ve yaşayarak öğrenme fırsatı vermek önem kazanmaktadır. Bunun için tarihi çevreler, açık hava müzeleri ve müzeler dönemlerin düşünce anlayışlarını, sorunlarını, ihtiyaçlarına göre oluşturulan eserlerini, eserlerin teknik özelliklerini ve sanatçıların bireysel üsluplarını gösteren hazır ortamlardır. Öğrenciler bu ortamlarda, eserleri önceki ve sonraki dönemlerde yapılan eserlerle kıyaslama fırsatı bularak; dönemin ihtiyaçları ve imkânları doğrultusunda sanatçının teknik bilgisi ve sanat anlayışına göre üretilen eserler hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

Sanat eğitimi dersinde tarihi ve kültürel eser ile çevreler hakkında verilecek bilgiler, buralara yapılacak okul gezileri öğrencilerin görsel zenginliklerini artırır, hayal dünyaları ile estetik anlayışlarını geliştirir ve öğrencilere farklı üslup ve teknikler görme fırsatı sağlayarak düşünme, yaratıcılığını kullanma, yeni tasarım ve üretimler yapabilme gücü kazandırır. Öğrencinin edindiği görsel zenginliği geliştirerek yansıtabilmesi için, öğretmenin teknik konuda öğrenciye yardımcı olması gerekir. Çünkü öğrencinin doğru teknik kullanarak uygulamalar yapması, çalışma üzerindeki hâkimiyetini artırır.

Çalışmasının istediği gibi olması, öğrencide yüksek beğeni duygusu oluşturarak üretme hazzı yaşamasına vesile olur. Böylece kendine güveni artan öğrenci, zamanla çalışmalarında bireysel anlayış geliştirebilir, teknik becerilerini artırmak için istekli olur ve sağlıklı bireysel gelişim gösterir. Amaca ulaşmada içinde yaşadıkları tarihi çevrenin etkisiyle kendisini geliştirmeye daha rahat imkân bulan görsel zenginliğe sahip Hasankeyf ilçesinde sanat eğitimi alan öğrenciler gibi Gercüş ilçesinde yaşayan öğrenciler de bu amaca hizmet eden sanat eğitimi aldıkları zaman “Düşünceleri gerçekleştirebilmek ve sanat eserlerini üretebilmek amacıyla bireysel anlayış ve teknik yeteneklerini geliştirebilme” kazanımlarını elde edeceklerdir.

8. Maddesinde **“Düzensizlikten rahatsız olmasını ve çevresini güzelleştirmesini sağlayacak estetik kişilik kazandırma”** amaçlanmaktadır. Hasankeyf’teki öğrenciler, yaşadıkları sanatsal ve tarihi çevrede bulunan eserlerin varlıklarıyla Hasankeyf’in, fiziki çevresine estetik bir görüntü kazandığını gördüğü ve bildiği için bahsi geçen amaca daha çabuk ulaşır. Gercüş ilçesinde yaşayan öğrenciler ise Hasankeyf’teki öğrenciler gibi bu amaca hizmet eden sanat eğitimi aldıkları zaman “Düzensizlikten rahatsız olmasını ve çevresini güzelleştirmesini sağlayacak estetik kişilik kazanımlarını” elde edeceklerdir.

11. Maddedeki **“Öğrencilerin hayatları boyunca sanat yapan üreticiler ya da sanatı bilinçli izleyen tüketiciler olarak içinde yaşadıkları kültüre katkılarını sağlayabilme”** amacına ulaşabilmek için öğrencilere insanoğlunun yapmış olduğu her şey kültür olarak nitelendirildiğinden sanatsal çalışmaların ve sanat eserlerinin kültürün yansıması olduğunu kavratmak gerekir.

Eserler, sanatçılar tarafından yapıldığı dönemin düşünce anlayışı ve ihtiyaçlarına cevap vermekle birlikte, kültürün gelişimi için de kaynak oluşturan ürünlerdir. Her eser bir sonraki eser için veri niteliğindedir. Yeni eserler, önceki eserlerden etkilenir ve sanatçı yaratıcılığıyla dönemin ihtiyaçlarına göre yeni çözümler bulur ve eser, sanatçının üslubuna göre şekil kazanır. Bu yüzden öğrencilere sanatın dönemlere göre farklı anlamlar içerdiği için sanatçıların yaşadıkları döneme göre farklı misyonlarının olduğunu ve döneme katkıları düşüncelerini, yeniliklerini öğretmek gerekir. Sanat eğitimi dersinde öğrencilere tarihi-kültürel eser ile çevreler hakkında verilecek bilgi ve yapılacak okul gezileri, eserlerin dönemin ihtiyacına cevap veren ve dönem özelliklerini

yansıtan farklı üslup ve tekniklerden yapıldığını görme fırsatı sağlarken öğrencilerin görsel zenginliklerini de artırır. Öğrencilere düşünme, yaratıcılığını kullanarak yaşadığı dönem ihtiyaçlarına göre yeni tasarımlar, üretimler yapabilme fikri ve gücü kazandırır.

Öğrencilere edinmiş olduğu bilgilerini, izlenimlerini ve deneyimlerini uygulama fırsatı vermek “Öğrencilerin hayatları boyunca sanat yapan üreticiler ya da sanatı bilinçli izleyen tüketiciler olarak içinde yaşadıkları kültüre katkılarını sağlayabilme” kazanımlarını elde edebilmeleri için çok önemlidir. Hasankeyf’teki öğrenciler, yaşadıkları sanatsal ve tarihi çevrenin etkisiyle bahsi geçen amaca daha çabuk ulaşırken, Gercüş ilçesinde yaşayan öğrenciler Hasankeyf’teki öğrenciler gibi bu amaca hizmet eden sanat eğitimi aldıkları zaman amacın kazanımlarını elde edeceklerdir.

13. Maddesindeki **“Sanatın özgürlük olduğunu ve hayata olan katkısını kavrayabilme”** kazanımını elde edebilmek için, bireydeki yaratıcı gücün ortaya çıkarılarak geliştirilmesi önem kazanmaktadır. Yapıldığı dönemde sanatçıların yaratıcılıklarına göre şekillenen sanat eserleri, toplumdaki sorun ve ihtiyaçlara cevap vermenin yanında, sanat ve toplum arasında bağ kurmakta, kişilere estetik bakış kazandırmakta, ayrıca kişileri psikolojik olarak rahatlatmaktadır. Sanatın özünde olan yaratıcılık ise, özgür ortamlarda ortaya çıkarak düşünceye, tasarıma ve esere dönüşmektedir. Yani sanat, eserleri aracılığıyla kişiye, topluma ve hayata maddi ve manevi katkı sağlamaktadır.

Okulda sanat eğitimi dersinde öğrenciye sağlanan özgür ortam sayesinde öğrencinin, daha rahat bir biçimde duygu ve düşüncesini ifade edebilmesi, çalışmalarında deneme-yanılma yapması ile yaratıcı gücünün ortaya çıkarması ve bu gücün eğitimcinin rehberliği ile gelişmesi sağlanır. Böylelikle öğrenci yaparak ve yaşayarak öğrenir. Kendisine sağlanan ortam ve eğitimin gelişimine olan katkısına bizzat kendisi tanıklık etmiş olur; bu gelişim ve deneyimlerinin hayatına getireceği olumlu katkılar hakkında da düşüncesi oluşur. Bununla birlikte öğrencilere, sanatın hayata katkısını göstermek için müze gezileri de çok önemlidir. Eserleri gören öğrenciler, sanatın hayata olan katkısını somut olarak görme fırsatı elde edeceklerdir. Hasankeyf’teki öğrenciler, yaşadıkları sanatsal ve tarihi çevrenin etkisiyle “Sanatın özgürlük olduğunu ve hayata olan katkısını kavrayabilme” amacına daha çabuk

ulaşırken, Gercüş ilçesinde yaşayan öğrenciler Hasankeyf'teki öğrenciler gibi bu amaca hizmet eden sanat eğitimi aldıkları zaman bu amacın kazanımlarını elde edeceklerdir.

17. Madde **“Tarihi ören yerlerini, anıtları, müzeleri, sanat galerilerini, atölyelerini ve tasarım stüdyolarını tanıyarak, kültür ve doğa varlıklarına sahip çıkabilmek”** amacına ulaşabilmek için tarihi ve sanatsal çevrelere, müzelere okul gezileri düzenlenmelidir. Geziler sayesinde öğrenciler, sanatı, kültürü tanıyacak geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bağ kurup, ortamı teneffüs ederken içselleştirme davranışı göstereceklerdir.

Milli ve evrensel değerleri oluşturan yerlere sahip çıkmanın, korunmanın, kültürel sürekliliğin bir ögesi, çağdaşlık ve evrenselliğe götüren bir süreç olduğu, eski ile yeninin bütünleyici bir nitelik gösterdiği, çok yönlü bir kolektif sorumluluk gerektirdiği, kamu yararına bir hizmet olduğu, sadece meslek üstü uzmanlık ile değil herkesin sahip çıkması gereken bir vatandaşlık görevi olduğu bilinci bu yerlere yapılan geziler sayesinde, öğrencilere çok daha kolay kazandırılır. Hasankeyf'teki öğrenciler, yaşadıkları sanatsal ve tarihi çevrenin etkisiyle “Tarihi ören yerlerini, anıtları, müzeleri, sanat galerini, atölyelerini ve tasarım stüdyolarını tanıyarak, kültür ve doğa varlıklarına sahip çıkabilmek” amacına daha çabuk ulaşırken, Gercüş ilçesinde yaşayan öğrenciler Hasankeyf'teki öğrenciler gibi bu amaca hizmet eden sanat eğitimi aldıkları zaman bu amacın kazanımlarını elde edeceklerdir.

2.4. SANAT EĞİTİMİ VE MÜZE

Buyurgan ve arkadaşlarına (2005, s.30) göre müzeler iki kategoride tanımlanmaktadır. Birbirini tamamlayan bu tanımlardan birincisi ‘geleneksel’, ikincisi ‘çağdaş’ anlamdır. Geleneksel anlamda müzeler: “İlim, fen ve sanatların her şubesine mahsus eser ve eşyadan oluşan koleksiyonların teşhir ve muhafaza edildiği binalardır.” Çağdaş anlamıyla müzeler: “Toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevresine tanıklık etmiş malzemelerin üzerinde araştırmalar yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kâr düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan bir kurum”

olarak tanımlanmaktadır. İster klasik, ister çağdaş anlamda olsun müze, geçmiş ile gelecek ve kültürler arası iletişimi sağlayan kurumlardır.

Kültür Bakanlığı'nın 1989 tarihli yönetmeliğindeki müze tanımı ise şöyledir: "Kültür varlıklarını tespit eden, bilimsel metotlarla açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, halkın eğitimini ve beğeni seviyesini yükselten, dünya görüşünü geliştirmede daimi etkin olan kuruluşlardır." (Gerçek, 1999, s.11).

Müzelerin görev ve sorumluluk alanına göre belirlenen işlevleri, müzenin kendi birikim ve etkinliklerinden oluşmaktadır. Birikimleri ile ilgili işlevleri koleksiyon yapmak, belge toplamak, eserleri korumak / restore etmektir. Etkinlikleri ile ilgili işlevleri ise araştırma yapmak, sergilemeler yapmak ve sanat yapıtlarını yorumlamaktır. Son yıllarda ise bu işlevler araştırma yapmak, eserlerin korunması ve iletişim olmak üzere üç temel alanda ağırlık kazanmıştır.

Geleceğe yön vermede geçmişin anlamının, tarihe saygı duymanın, kültürel değerlere önem vermenin insan ve toplumlar için önemli olduğu bir gerçektir. Özellikle son yıllarda müzelerde uygulanan programlar sayesinde insanlar, müzelerin eğitimsel işlevinden faydalanırken geçmiş ile gelecek arasında bağ kurma imkânı bulmakta, bilgilendirilmekte ve görme, kavrama, çözümleme, sorgulama özelliklerini geliştirebilmektedir. Giray'a (2002, s.52) göre bir kültür deposu olan müzeler, bireyin dünya ve kişisel çevre ile kurduğu deneyimlerinin ve ilişkilerinin, sanatsal ve estetik pratiklerle yüzleşerek var olmasını sağlar.

Müzelerden yararlanabilmek için öncelikle etkili bir müze eğitimi programı geliştirilerek, bireylere müze bilincinin kazandırılması gerekir. Bunun için okullar ve müzeler arasındaki sıkı bir ilişkinin kurulması çok önemlidir. Eğitimde müze konusu sanat eğitimi içinde yer aldığı için, öğrencilere kazandırılacak müze bilinci sanat eğitimi dersi sayesinde verilebilir. Öğrencilere sık sık müze gezileri düzenlenmeli, müze, tarihi ve / veya sanat eserleri hakkında araştırma, tartışma ve atölye çalışmaları yaptırılmalıdır. Öğrencilerde müze gezilerini alışkanlığa dönüştürmek, ileri yaşlarda müzeleri aktif kullanan ve bir yaşam alanı olarak gören bireyler olmasını sağlamak amaçlanmalıdır.

2.4.1. Müze ve Müzelerin Eğitim İşlevleri

Başlangıçta eski eserleri toplama ve sergileme sorumluluğu taşıyan müzeler, günümüzde önemli bir görev üstlenerek pedagojik, sosyolojik ve psikolojik içerikler edinmiştir.

Buyurgan ve arkadaşlarına (2005, s.96) göre müzelerin eğitim rolü, çok etkili ve önemlidir. Bu rol, insanlarla doğrudan ilişkilidir ve insanın okul öncesi döneminden başlayıp, yaşlılık dönemine kadar olan zamanı içine alır.

Atagök'ün (1999, s.137) müzelerin eğitsel işlevlerine dair tanımında müzeler: “Yaratıcılık, mantık, gözlem, hayal gücü ve beğeni duygusunun oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunabilecek yaygın eğitim kurumları” olarak ifade edilmiştir.

Önemli eğitim kurumlardan biri olan müzeler, hem topluma hizmet eden hem de diğer eğitim kurumlarına destek verici niteliklerdirlere. Pek çok müze türü olmasına rağmen müzelerin hedefleri aynıdır. Müzelerin üstlendiği eğitim işlevinde ise hedefler, zamana ve mekâna bağlı olarak belirlenmektedir. Bunlar, kendini ve insanları anlama, kültürel varlıkları, eski eserleri koruma ve yaşatma, kendi kültürünü ve farklı kültürleri tanıma ve anlama, geçmişi, bugünü ve geleceği ilişkilendirme, müzeyi bir yaşam biçimi hâline getirme ve müzelere, yaşayan kurum niteliğini kazandırma gibi hedeflerdir.

Rebetez'e (1969, s.7) göre müzelerin işlevleri şöyledir:

- Müze bir şeyler öğretmelidir.
- Kişinin yaratıcı güçlerini geliştirmelidir.
- Kişiyi topluma kazandırmalıdır.
- Boş zamanlarla ilgili faaliyetlerde bulunmalıdır.

Carr'a (2001, s.173) göre, herhangi bir eseri görmek bile bir insanda estetik veya mükemmellik gibi duyguları uyandırmak için yeterli olabilmektedir. Müzelerin bu tür doğal işlevlerinin veya etkilerinin yanı sıra sergilenen eserin anlam ve değerini

anlatmak gibi de bir sorumluluğu vardır. Bu konuda yeteri kadar yararlı olabilmek için müzeler eğitime başvurmalıdır.

Eğitim açısından, gerek temel eğitimde gerekse yaşam boyu eğitim sürecinde, büyük önem taşıyan müzelerde her etkinlik potansiyel bir eğitim yaşantısı olarak görülmekte, eğitim plânları yapılmakta ve geliştirilmektedir. Müzelerin eğitim hizmetlerinin başında da programlı eğitim etkinlikleri gelmektedir. Buyurgan'a (İlhan ve diğ., 2001, s.86) göre müze eğitimi, yaşantıya dayalı, çok yönlü öğrenme ve yaşam alanları olarak müzelerin etkin kullanımını içermektedir. Batılı pek çok ülke çocuklara ve yetişkinlere programlı olarak bilim, kültür ve sanat kursları düzenlenmektedir.

Müzedeki yaşantı; gözlem yapma, bilgilenme, düşünce ve duyguları ifade etme, kendi yaşamıyla ilişkilendirme, müzenin mesajını görme ve anlamlandırma, objeleri okuma, kültürel değerleri ve yaşamı paylaşma, gerçeği arama, uygulamalar yapma ve değerlendirme gibi özellikleri kapsamalıdır. Bununla birlikte, müzelerin eğitsel rolü özellikle görsel sanatlar eğitimi açısından çok önemlidir. Çünkü müzeler, pek çok konuda insanları bilgilendirerek ona yaşantı imkânı sunarken; sanat eğitimi açısından da kişinin hayal gücünün ve yaratıcılığının gelişmesine katkıda bulunurlar.

Buyurgan ve arkadaşlarına (2005, s.63) göre sanatsal önemi olan tarihi kalıntılar, ören yerleri, güzel sanatlara ilişkin eserler vb. sadece o alana özel ilgi duyanlar için değil; aynı zamanda çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin artistik duygularını ve tasarıma yönelik algılarını geliştirmek için de oldukça önemli yerler ve / veya nesnelerdir. Bundan dolayıdır ki, müzelerin eğitsel görevinin öncelikle olması gerekir.

2.4.2. Müzede Öğrenme

Müze eğitimi, amacı ve konuları, sergileri, objeleri, ortamı, çevresi, insanı merkez alan ve disiplinler arası yönleriyle müzenin, temel eğitim kuramları ve ilkeleri ışığında aktif bir öğrenme ve gelişme alanı olarak kullanılmasını içermektedir. Sternberg'e (1989, s.154) göre müze eğitimi, insanlarda düşünce ve hisleri birleştiren anlamlı deneyimler sonucu öğrenmeye motive eder. Müze eğitimi belli öğrenme ilkelerine dayanmaktadır. Bunlar:

- Öğrenme aktif bir süreçtir.
- İnsanlar görürken öğrenir.
- Anlamlı öğrenme bilişsel bir süreci gerektirir.
- Öğrenme dili kullanmayı gerektirir.
- Öğrenme sosyal bir faaliyettir.
- Öğrenme ortamla bağlantılıdır.
- Öğrenmek için bilgiye ve zamana ihtiyaç vardır.
- Güdülenme öğrenmenin temel ögesidir. (<http://www.erg.sabanciuni.edu>)

Müze yapıları okul ziyaretlerinin en değerli yönlerinden biri, öğrencilerin alternatif öğrenme yolları ile karşılaşarak ve maddi kanıt ile aktif biçimde çalışma fırsatı bulmalarında yatmaktadır. Bu durum bazı çocuklarda, sınıf ortamında gösteremedikleri, yetenek ve becerilerini gösterme şansı sağlamaktadır. Yeni bir yere gitmek, yeni insanlarla tanışmak, bilgi toplarken yeni yaklaşımlar denemek ve gerçek şeylerle karşılaşmak birçok çocuk için çok güdümlayıcı, uyarıcı olabilmekte ve böylece çocuk okulda edindiği bilgileri bir bakış açısına yerleştirerek aktif öğrenme gerçekleştirmektedir (Hooper-Greenhill, 1994, s.175).

Arıkan'ın (2001, s.94) yapmış olduğu araştırma sonucunda, müzedeki görsel ve ses unsurlarının, bilgiyi ve hedeflenen davranışları öğrenciye daha çabuk ve kolay verdiği belirtilerek; bu kazanım araştırmacı tarafından şöyle açıklanmıştır:

“Öğrenciler sınıfı bırakıp müzeye geldiklerinde ilk olarak kendilerini gerçek nesnelerle çevrili bir alanda bulurlar. Bu, onlarda okulda edindikleri bilgiye yeni bir boyut kazandırmaktadır. Gerçek şeylerle çalışmak, karşılaştırma yapmak, anımsamak, ilişki kurmak, sınıflandırmak, sorgulamak, somut gözlemlerden soyut kavramlara geçmek, bilinenden bilinmeyene varmak, belirgin gözlemlerden genellemelere ulaşmak gibi her türlü düşünmenin gerçekleşmesini sağlar. Böylelikle bu merkezlerdeki öğrenme pasif öğrenmeden çok aktif öğrenmeyi temel aldığı için, öğrenme daha eğlenceli ve keşfedici de olur.”

Okul, birincil olarak zihinsel kavrayışı sağlarken, müze iç görü gücünü arttıran duyguları ve atmosferi sağlayabilir. Okulda öğretim kolayca soyut hâle gelebilir ve eğitimci öğrencilerin hiç rastlamadığı veya duyularıyla hiç tecrübe etmediği olgular

hakkında konuşabilir. Başarılı bir eğitim ortamı sağlamayı hedefleyen eğitimci, müzelerin eğitim avantajından yararlanarak öğrencide etkili bir öğrenim gerçekleşmesi için müzeleri eğitim işlevinden faydalanmak ister. Müzede ise öğrenciler görür, dokunur, koklar, tutar ve bazı araçları kullanabilir (Seidel ve Hudson, 1999, s.21). Müzelerde, eski uygarlıklarda yaratılan eserler ve yaşam biçimleri ile ilişki kurma, sorgulama, yorumlama, oyun veya canlandırmayla o anı yaşama, sınıfa göre daha aktif bir eğitim ortamı oluşturmaktadır. Okulun devamı olarak müzede yapılan etkinlikler öğrencide tarih bilincinin, estetik beğenin oluşmasını sağlarken; öğrencinin düşünmeyi öğrenmesine de yardımcı olmaktadır (Kuruoğlu, 2002, s.276).

Buyurgan'a (Buyurgan, ve diğ., 2005, s.94) göre öğrenci, müzelerde karşılaşacağı eserleri incelerken elde edeceği deneyimlerle, eserlerle kendi arasında bir bağ kurarak içselleştirme davranışı gösterir ve kendi çevresini oluşturabileceğini fark ederek kendi hayallerini ve tasarımlarını ortaya koyar. Bu deneyimler vasıtasıyla öğrenci hayal dünyasındaki düşünceleri ortaya çıkartarak mutlu bir şekilde öğrenme sürecinin oluştuğunu görecektir.

2.4.3. Müze ve Türleri

Müze türleri çok çeşitli olunca bir sınıflandırma (taksonomi) yapmak zorunlu olmaktadır.

Müze türleri şu şekildedir:

- **Koleksiyonlarına Göre Müzeler:** Genel Müzeler, Arkeoloji Müzeleri, Sanat Müzeleri, Tarih Müzeleri, Etnografya Müzeleri, Doğa Tarihi ve Jeoloji Müzeleri, Bilim Müzeleri, Planerteryumlar, Endüstri Müzeleri ve Ekonomüzeler'dir.
- **Bağlı Oldukları Kurumlara Göre Müzeler:** Devlet müzeleri, yerel yönetim müzeleri, üniversite müzeleri, askeri müzeler, özel müzelerdir.
- **Hizmet Alanlarına Göre Müzeler:** Bölge Müzeleri, Halk Müzeleri Ekomüzeleri'dir.

- **Hizmet Ettikleri Topluma Yönelik Müzeler:** Bu tür müze sınıflandırması içerisine eğitici, uzmanlaşmış ve genel toplum müzeleri dâhil edilebilir.
- **Koleksiyonlarını Sergiledikleri Mekâna Göre Müzeler:** Sanal, geleneksel, açık hava ve anıt müze örnekleri bu tür müze sınıflamasının arasındadır.

2.4.3.1. Açık Hava Müzeleri

Genellikle eserlerin açık havada sergilendiği müzelerdir. Bu müze türü; kırsal açık hava müzeleri (köy, kasaba), bölgesel açık hava müzeleri (belli bir bölgenin halk kültürünü yansıtan) ve ulusal açık hava müzeleri (bir ulusun kültürünü yansıtan) olarak üçe ayrılır. Bu müzeler kaybolmaya yüz tutmuş kültürel maddi değerlerin yaşatılmasına, uluslar arasındaki kültürel değerlerin farklılıklarının karşılaştırılmasına ve çok kültürlülüğün bir zenginlik olarak kabul edilmesine imkan sağlarlar.(Buyurgan ve diğ., 2005, s.50) Tarihsel çevre kapsamında yer alan açık hava müzelerine yapılan eğitim gezilerinin; öğrencinin gözlem, değerlendirme, sınıflama becerilerini geliştirdiği, kavramlar bilgisini zenginleştirdiği, görsel kanıt değerlendirmesini kolaylaştırdığı, değişimi ve sürekliliği algılamasına yardımcı olduğu ve tarihsel çevreyle empati kurabilme gibi kazanımlarını sağladığı ifade edilmektedir (Safran ve Ata, 1998, s. 91).

2.5.HASANKEYF AÇIK HAVA MÜZESİ

Dicle Nehri'nin kıyısında yer alan Hasankeyf, 1990 yılında Türkiye'nin 72. ili olarak kabul edilen Batman'ın ilçelerinden biridir. Ne zaman kurulduğu bilinemeyecek kadar eski olan Hasankeyf ile ilgili şimdilik bilinen en eski yazılı ipuçları Roma Çağı'ndan kalmıştır. İnsanların buraya yerleşmesini kolaylaştıran (bugün hala bazıları mesken, bazıları ahır olarak kullanılan) binlerce mağarasıyla Hasankeyf, yukarı Mezopotamya bölgesinde bulunmaktadır.

Birçok medeniyetin yaşamış olduğu, eserler bıraktığı tarihi ve kültürel değere sahip bu şehir hakkında yakın zamana kadar bilimsel bir araştırma, çalışma

yapılmaması ve arkeolojik kazıların henüz sonuçlanmaması, araştırmacıları kaynak sıkıntısı ile karşı karşıya bırakmıştır. Hasankeyf hakkında var olan bilgi Artuklular'dan, Eyyubiler'e, Osmanlılar'dan günümüze kadar gelen kalıntılar ve yapılardan elde edilmiştir. Hala devam eden arkeolojik kazılar sayesinde de yeni bilgiler elde edilmektedir.

1932 yılında Hasankeyf'teki tarihi eserleri inceleyen Fransız ilim adamı Albert Gabriel, zamanın ilgili bakanlığına takdim ettiği raporda ve daha sonra kaleme aldığı bir makalede, eserlerin hiç olmazsa o zamanki durumlarının muhafazası için bazı tekliflerde bulunmuştur. Eserlerin tarihi mevki olarak tespit edilmesinin uygun olacağını söyledikten sonra, buraya birkaç usta ile işçinin gönderilmesini teklif etmiştir. Fakat bu teklife uyulmamıştır (Zengin, 2001, s.11). Koruma altına alınmayan eserler ve yapılar da zamanla iklim koşulları ve insanların verdiği zararlarla her geçen gün biraz daha harap olmuştur.

Hasankeyf, tarihinde üç yağmalamaya uğramıştır. Bunlardan iki tanesi Haçlı ve Moğol yağmasıdır. Üçüncü yağma ise 1967 yılında gerçekleşmiş olan kültür katliamıdır. Bu yılda devlet, mağaralarda yaşayan vatandaşlara iskân evleri yapma izni vererek, insanların bilinçli ya da bilinçsiz birçok tarihi izi ve harabeyi yok etmesine göz yummuştur. Yeni şehrin temelleri geçmiş tarih üzerine inşa edilmiştir. Yapılarda kullanılan malzemelerin pek çoğu tarihi eserlerin mevcut yapısından temin edilmiş, var olan tarihi ve kültürel yapı bozulmuştur.

1967 yılından sonraki 14 yıllık zaman diliminde de Hasankeyf'teki tarihi eser ve yapılar koruma altına alınmamış, onarım geçirmemiş ve zamanla harap olmaya devam etmiştir. 1981 yılında Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Gayrimenkul Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından Hasankeyf'teki tarihi eserler, 13.03.1981 gün ve A-2767 sayılı kararıyla koruma altına alınmıştır (Zengin, 2001, s.12). Ne yazık ki bu koruma sadece kararda yer almış, uygulamaya geçmemiştir.

1970'lerde başlayan GAP Projesi kapsamında, zamanla Ilısu Barajı'nın Hasankeyf bölgesini sular altında bırakacak olması da Hasankeyf'i olumsuz etkilemiştir. Geleceği olmayan bir bölge olan Hasankeyf'te yaşayan insanların geçim ve gelişim imkânlarını sağlayacak yatırımlar yapılmamış ve böylece çağ, teknolojik

gelişmeleri takip edemeyen ilçenin gün geçtikçe ekonomisi kötüleşmiştir. Ayrıca Dünya tarihi mirasına sahip olan fakat sanatsal ve kültürel turistik bir bölge sıfatını kazanamayan Hasankeyf'in reklâmı ve tanıtımı yapılmakta çok geç kalındığından turizmin ilçe ekonomisine katkısı yok denecek kadar azdır.

Hasankeyf ve tarihi çevresi tarihi eser bakımından büyük bir potansiyele sahiptir. Ancak bu potansiyel, Ilısu Barajı ile su altında kalma riski ortaya çıkınca değerlendirilmiş, 1986 yılında Prof. Dr. Oluş Arık başkanlığında arkeolojik kazı çalışması başlamıştır. 1986 yılında başlayıp altı yıl süren kazıda 15. yüzyıldan sonraki dönemin kalıntıları açılmıştır. Bu dönemde Ortaçağ gecekonduları denebilecek bir mekân geleneksel yerleşim biçimini gösteren Arnavut kaldırım kaplı iki düzgün sokak ortaya çıkarılmıştır. Arkeolojik kazılar, Prof. Dr. Abdüsselam Uluçam başkanlığında halen devam etmektedir.

Birçok medeniyetin yaşamış olduğu Hasankeyf'te Artuklular, Eyyubiler, Abbasiler ve Osmanlılara ait eserler bugün şehrin dokusunu ve mimarisini oluşturmaktadır. Yapılan arkeolojik kazılar sayesinde de, Hasankeyf'te yaşamış eski medeniyetlere ait tarihi zenginliklerin gün yüzüne çıkmaları sağlanmaktadır. Kazı çalışmaları Hasankeyf'in farklı noktalarında hala devam etmektedir.

2.5.1.Tarihi Eserler

Hasankeyf'te birçok medeniyetin yaşamış olması, Hasankeyf'i tarihi ve sanat eseri bakımından zenginleştirmiştir. Tarihi ve sanat eserlerinden bazıları yapıldığı döneme göre şunlardır;

- **Artukoğullarına Ait Eserler:** Artukluların Hasankeyf'teki hâkimiyeti, 1101 yılından 1232 yılına kadar devam etmiştir. Hâkimiyet süresince pek çok eser yaptırmış olan Artukoğulları'ndan günümüze ulaşan bazı eserler; Taş Köprü, Büyük Saray, Küçük Mescit ve Su Yolları'dır.
- **Eyyubilere Ait Eserler:** Eyyubilerin, Hasankeyf'teki hâkimiyeti 1232 yılından 1515 yılına kadar sürmüş ve bu sürede Eyyubiler, Hasankeyf'e birçok eser yaptırmışlardır. Günümüzde hala görülebilecek yapı ve

kalıntılara sahip eserlerden bazıları; Kale Kapıları, Kaledeki Ulu Camii, El-Rızk Camii, Sultan Süleyman Camii, Koç Camii, Kızlar Camii, Küçük Camii, İmam Abdullah Zaviyesi ve Küçük Saray'dır.

- **Akkoyunlulara Ait Eserler:** Akkoyunlar, Hasankeyf'e kısa bir dönem hâkim olmuştur. Hâkimiyet süresinde sadece Zeynel Bey Türbesi'ni yaptırmış, var olan tarihi yapılardan bazılarını da restore ettirmişlerdir.
- **Mevcut Diğer Tarihi Eserler:** Hasankeyf, toprak altında ve üstünde sahip olduğu tarihi eser yönünden çok zengin bir tarihi çevredir. Yapılan arkeolojik kazılar sayesinde de her geçen gün daha da zenginleşmektedir. Farklı dönemlerde yapılmış ve günümüze ulaşan diğer tarihi yapılardan bazıları; Küçük Külliye, Anonim Külliye, Yamaç Külliyesi, Mevlâna Camiisi, Yol Geçen Hanı, Çarşıdaki dükkânlar (yeni çarşı) ve Kale'dir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve geliştirilmeleri, verilerin toplanması ve veri analizinde kullanılan yöntem ve teknikler üzerinde durulmuştur.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada veriler, nedensel karşılaştırma modeline göre toplanmıştır. Araştırmadaki değişkenler saptandıktan sonra, değişkenler arasındaki sonucu etkileyen sebep-sonuç ilişkileri üzerinde durulmuştur. Araştırma, Gercüş ilçesinde eğitim gören çocuklar ile tarihi bir çevre ve Açık Hava Müzesi olan Hasankeyf ilçesinde eğitim gören çocuklar olmak üzere iki farklı grup üzerinde gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler bu iki ilçenin birer okulunda belirlenen ikişer gruptan oluşmaktadır. İki aşamalı uygulamadan elde edilen verilerin bağımsız değişkeni tarihi çevre ve sanat eğitimi, bağımlı değişkeni çizgisel gelişim ve yaratıcılık alanıdır.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubunu, 2007–2008 Eğitim-Öğretim Yılı'nda Batman ili Gercüş ilçesi MEB'e bağlı Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nun 6, 7, 8. sınıflarında eğitim gören 12–14 yaş aralığındaki 60 öğrenci ile Batman ili Hasankeyf ilçesi MEB'e bağlı 60. Yıl İlköğretim Okulu'nda 6, 7, 8. sınıflarında eğitim gören 12–14 yaş aralığındaki 60 öğrenci olmak üzere, toplam 120 öğrenci oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının uygulanması 2007–2008 Eğitim Öğretim Yılı'nda gerçekleştirilmiştir. Araştırma için önce Batman iline bağlı iki farklı ilçe; Gercüş ilçesi ile tarihi bir çevre ve açık hava müzesi olan Hasankeyf ilçesi

seçilmiştir. Uygulamaya başlamadan önce gerekli yerlerden izin alınmış, araştırmanın uygulanacağı okullar belirlenmiştir. Okulların yetkilileri ile görüşülerek izin belgeleri teslim edilmiş; araştırmanın uygulaması için uygun gün ve saat önceden ayarlanmıştır. Her iki ilçede de ilköğretim ikinci kademe 6, 7, 8. sınıflarda (12–14 yaş) öğrenim gören ve aynı okula devam eden öğrencilerden bir ilçede 60, iki ilçede toplam 120 öğrenci seçilmiştir. Uygulama sürecinde, araştırmacı tarafından okullara gidilmiş, sınıf ortamında öğrencilere ‘Hasankeyf’ konulu bir resim yaptırılmış ve sonuç olarak araştırmada kullanılan veriler elde edilmiştir.

Araştırmada “Gercüş ilçesi ile tarihi ve sanatsal çevre olan Hasankeyf ilçesinde eğitim gören öğrenciler arasında çizgisel gelişim (şema, renk, uzam, anlatım) ve yaratıcılık alanlarında farklılık var mıdır?” sorusunu cevaplamaya yönelik olarak veriler toplanmıştır.

Bu amaçla Gercüş ilçesinde 09/04/2008 tarihinde araştırmanın birinci bölümünü oluşturan Cumhuriyet İlköğretim Okulu’nda öğrenim gören 12–14 yaş grubu çocuklarla, 30’ar kişilik [(6. sınıftan 10, 7. sınıftan 10 ve 8. sınıftan 10 öğrenci) bir gruba tekabül eder] iki farklı grup oluşturulmuş ve bu gruplarla 60 dakikalık resim dersi işlenmiştir. Bu sürede iki farklı sınıfta bulunan öğrencilere ‘Hasankeyf’ konulu resim çalışması yaptırılmıştır.

Yirmi gün sonra, 29/04/2008 tarihinde araştırmanın ikinci bölümünü oluşturan Cumhuriyet İlköğretim Okullu öğrencisinden oluşan iki grupla çalışmanın ikinci aşaması da uygulanmıştır. Bu gruplardan bir tanesinde yine 60 dakikalık sürede ‘Hasankeyf’ konulu bir resim çalışması daha yapılması istenmiştir. Diğer grupta ise beş ders süresince Hasankeyf konusu işlenmiş ve öğrencilere Hasankeyf hakkında genel bilgi verilmiştir. Hasankeyf’te bulunan tarihi eserler ve bu eserlerin öneminden bahsedilmiş, Hasankeyf’in açık hava müzesi olduğu bilgisi verilerek, arkeolojik kazı çalışması anlatılmıştır.

Hasankeyf hakkında bilgi verilirken power-point sunu ile öğrencilere Hasankeyf ilçesi ve tarihi eserlerini gösteren pek çok görüntü gösterilmiştir. Sınıfa öğretmen tarafından Hasankeyf tarihi kenti ile ilgili broşür, katalog ve kitaplar götürülerek, ders aralarında ve konu anlatımı sırasında öğrencilerin kaynakları incelemeleri sağlanmıştır.

Böylelikle öğrencilerin bilgi birikimleri arttırılarak, anlatılanlar görselleştirilmiş ve öğrenmelerini kolaylaştırmanın yanında Hasankeyf hakkındaki görsel zenginlikleri arttırılmıştır. Altıncı saatte ise öğrenciler 60 dakika içerisinde ‘Hasankeyf’ konulu yeni bir resim çalışması yapmışlardır.

01/04/2008 tarihinde araştırmanın ikinci bölümünü oluşturan Hasankeyf ilçesinde 60. Yıl İlköğretim Okulu öğrencisi olarak öğrenim gören 12–14 yaş grubu öğrencilerle, 30’ar kişilik kişilik [(6. sınıftan 10, 7. sınıftan 10 ve 8. sınıftan 10 öğrenci) bir gruba tekabül eder] iki farklı grup oluşturulmuş ve bu gruplarla 60 dakikalık resim dersi işlenmiştir. İki farklı sınıfta bulunan öğrencilere bu ders süresince ‘Hasankeyf’ konulu resim çalışması yaptırılmıştır.

20/05/2008 tarihinde araştırmanın ikinci bölümünü oluşturan 60. Yıl İlköğretim Okullu öğrencisinden oluşan iki grupta yeniden çalışma yapılmıştır. Bu gruplardan bir tanesinden 60 dakikalık resim dersinde yine ‘Hasankeyf’ konulu resim çalışması yapması istenmiştir. Diğer grupta ise öğretmen tarafından 5x40 dakika’lık ders süresi boyunca ‘Hasankeyf’ konusu işlenmiştir. Gercüş ilçesinde olduğu gibi öğrencilere Hasankeyf hakkında genel bilgi verilmiştir. Öğrencilere Hasankeyf’te bulunan tarihi eserler ve bu eserlerin öneminden bahsedilmiş, Hasankeyf’in açık hava müzesi olduğu bilgisi verilmiştir. Ayrıca öğrencilerle arkeolojik kazı çalışması ve yapıma nedenleri hakkında konuşulmuştur. Derste öğrencilere Hasankeyf hakkında bilgi verilirken power-point sunu ile Hasankeyf ve tarihi eserleri gösteren pek çok görüntü gösterilmiştir. Sınıfa öğretmen tarafından Hasankeyf ile ilgili pek çok broşür, katalog ve kitap götürülmüş, teneffüste ve konu anlatımı sırasında öğrencilerin kaynakları incelemesi istenmiş ve sağlanmıştır. Böylelikle anlatılanlar görselleştirilerek öğrencilerin öğrenmeleri kolaylaştırılırken, Hasankeyf hakkında farklı bakış açılarıyla görsel zenginliğe sahip olmaları sağlanmıştır. Altıncı saatte ise öğrenciler 60 dakika içerisinde ‘Hasankeyf’ konulu resim çalışması yapmışlardır.

Araştırmanın nitel verileri, araştırmacının da içinde bulunduğu beş sanat eğitimi uzmanınca, öğrencilerin yaptıkları resimlerin puanlandırılması sonucu elde edilmiştir. Bu sanat eğitimcilerinden dördü Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Resim- İş Öğretmenliği Bölümü’nde yüksek lisans yapmış ve MEB’de

görev yapmakta olan görsel sanatlar dersi öğretmenleridir. Beşincisi ise, MEB’de ve Batman ilinde 6 yıldır görev yapan görsel sanatlar eğitimi uzmanıdır.

Öğrencilerin yapmış olduğu resimler uzmanlarca, şema, renk, uzam, anlatım ve yaratıcılık alanlarında değerlendirilmiş ve değerlendirmeler sonucunda elde edilen ham puanlar araştırmanın nicel verilerini oluşturmuştur.

DERS PLANLARI

Ders Planı 1

Ders: Görsel Sanatlar

Konu: “Hasankeyf”

Okul: Gercüş Cumhuriyet ve Hasankeyf 60. Yıl İlköğretim Okulları

Sınıf: 6. 7. 8. Sınıflar

Tarih: 09.04.2008–01.04.2008

Süre:40 dakika

Amaçlar:

- 1- “Hasankeyf” konusunu iki boyutlu yüzeye aktarabilme.
- 2- Resimde nesne ve figürleri doğru biçimde çizebilme.
- 3- Resimde nesne ile figürlerin kendi içinde ve nesne ile figürler arasında oran-orantıyı kurabilme.
- 4- Resimde uyumlu renkler kullanabilme.
- 5- Resimde konuyla ilgili yaratıcılık ortaya koyabilme.

Davranışlar:

- 1- Hasankeyf konusunu tanımlayabilme.
- 2- Konuyu kâğıt üzerine resimle aktarabilme.
- 3- Çeşitli mekân örnekleri kullanarak, resimde bir mekân oluşturma.
- 4- Resimde pastel boya tekniğini kullanma.

İşleniş: Öncelikle öğrencilere “Hasankeyf” konulu resim çalışması yapılacağı söylenir. Daha sonra öğrencilerin resimlerini pastel boya kullanarak renklendirecekleri hatırlatılır. Öğrencilerin ders süresince rahat, özgür bir ortamda bireysel çalışmalar yapmaları sağlanır.

Araç – Gereçler: Resim kâğıdı, kurşun kalem, silgi, pastel boya.

Değerlendirme: Öğrencilerin resimleri, insanın sanatsal gelişim özelliklerinden öğrencinin çizgisel gelişim basamağındaki şema, renk, uzam, anlatım alanlarındaki ölçütlere uygunluğuna ve yaratıcılıklarına bakılarak değerlendirilir.

Ders Planı II

Ders: Görsel Sanatlar

Konu: “Hasankeyf”

Okul: Gercüş Cumhuriyet ve Hasankeyf 60. Yıl İlköğretim Okulları

Sınıf: 6. 7. 8. Sınıflar

Tarih: 29.04.2008–20.05.2008

Süre:40x5 dakika

Amaçlar:

- 1- “Hasankeyf” konusunu iki boyutlu yüzeye aktarabilme.
- 2- Resimde nesne ve figürleri doğru biçimde çizebilme.
- 3- Resimde nesne ile figürlerin kendi içinde ve nesne ile figürlerin arasında oran-orantıyı kurabilme.
- 4- Resimde uyumlu renkler kullanabilme.
- 5- Resimde konuyla ilgili yaratıcılık ortaya koyabilme.

Davranışlar:

- 1- Hasankeyf konusunu tanımlayabilme.
- 2- Hasankeyf konusu hakkında bilgi aktarımı yapabilme ve verilen bilgiyi değerlendirebilme.

- 3- Hasankeyf hakkında kendi görüşünü ortaya koyabilme ve tartışabilme.
- 4- Hasankeyf'in yaşanılan çevre olmanın dışında kültürel, tarihi ve müze olarak önemini kavrayabilme ve bunu dile getirebilme.
- 5- Hasankeyf'in geleceği hakkında duygu ve düşüncesini ortaya koyabilme.
- 6- Konuyu kâğıt üzerine resimle aktarabilme.
- 7- Çeşitli mekân örnekleri kullanarak resimde bir mekân oluşturma.
- 8- Resimde pastel boya tekniğini kullanma.

İşleniş: Derste öncelikle Hasankeyf hakkında bilgi verilir. Hasankeyf'in konumu, medeniyetler açısından önemi, yaşanılan çevre olmanın dışında var olan tarihi eserleriyle dünya tarihi ve sanat tarihi açısından önemi ve tarihi bir çevre olarak açık hava müzesi olduğundan bahsedilir. Power-point sunumuyla tarihi eserlerin fotoğrafları tek tek gösterilirken, eserler yapıldıkları dönemin özellikleriyle birlikte anlatılır. Eserlerin, hem dünya hem de insanlık mirası olarak geçmiş ve gelecekteki öneminden ve milli değerleri, kültürü oluşturan en büyük miras ve kanıtlardan biri olduğundan bahsedilir. Bu anlatımlar sırasında, power-point sunu aracılığıyla, öğrencilere Hasankeyf ve tarihi eserlerin fotoğrafları gösterilerek öğrencilerin görsel zenginliğe ulaşmasına ve konuyu anlamasına çalışılır. Ayrıca Hasankeyf'le ilgili, sınıfa götürülen kitap, katalog ve fotoğrafların sınıfta gezdirilerek, öğrenciler tarafından incelenmesi sağlanır.

Sınıfta konu anlatımı sırasında ve sonunda öğrencilerin sordukları sorular öğretmen tarafından cevaplanır. Ayrıca konu ile ilgili soru- cevap yöntemi kullanılarak öğrencilerin konu hakkında düşünmesi, öğrendiklerini hatırlayarak kendi cevaplarıyla ifade etmesi sağlanır.

Resim yapmadan önce öğrencilere, çalışmasında anlatmak istediğini daha rahat ve kolay yansıtabilmesi için resimde kullanılan şema, renk, uzam alanlarına dikkat ederek çalışma yapmaları hatırlatılır.

Ders süresince öğrencilerin, "Hasankeyf" konusunda bilgi edinmeleri ve görsel zenginliğe sahip olmaları, uygulama sırasında ise rahat ve özgür ortamda bireysel çalışmalar yapması sağlanır.

Araç - Gereçler: Resim kâğıdı, kurşun kalem, silgi, pastel boya.

Değerlendirme: Öğrencilerin resimleri, öğrencinin içinde bulunduğu çizgisel gelişim basamağından şema, renk, uzam, anlatım alanları ve konuyu resminde yansıtırken yaratıcılıklarını kullanıp kullanmadıklarına bakılarak değerlendirilir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada nicel verilerin analizinde, resimlerin aldığı puanlar toplanarak ortalamaları hesaplanmıştır. Her öğrencinin yapmış olduğu resim, uzmanlarca yaratıcılık, anlatım, uzam, şema ve renk kullanıma göre ayrı ayrı 20'şer puan üzerinden değerlendirilmiştir. Öğrencinin, her kategoriden aldığı beş ayrı puan toplanmıştır. Elde edilen toplam puan 5'e bölünerek ortalama hesaplanmış, bulunan değer 100 puan üzerinden değerlendirilerek öğrencinin çizgisel gelişim düzeyi bulunmuştur.

Araştırmada iki grubun aldığı puanların ortalamaları hesaplandıktan sonra, tarihi çevre ve sanat eğitiminin ortak etkilerine bakabilmek için, öntest ve sontest puanlarına dayalı Tekrarlı Ölçüm ANOVA Testi ile ölçümler gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi SPSS Programı yardımıyla yapılmıştır. Araştırmada elde edilen tüm bulgular $p<.05$ anlamlılık düzeyinde sınanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular ve bulgulara yönelik yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Alt Amaçlara Ait Bulgular

Araştırmada, Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitimi verilen 6, 7 ve 8. sınıflardaki öğrencilerin, çizgisel gelişim alanlarından şema, renk, uzam, anlatım ve yaratıcılık düzeylerinde olumlu gelişmelerin sağlanıp sağlanamadığı aşağıda verilen sorularla belirlenmiştir. Bu sorular;

- a. “Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitimi gören 6, 7, 8. sınıflardaki öğrencilerin resimlerinde çizgisel gelişim ve yaratıcılık düzeyleri açısından farklılık var mıdır?”
- b. “Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitimi gören 6, 7, 8. sınıflardaki öğrencilerin resimlerinde şema açısından farklılık var mıdır?”
- c. “Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitimi gören 6, 7, 8. sınıflardaki öğrencilerin resimlerinde renk açısından farklılık var mıdır?”
- d. “Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitimi gören 6, 7, 8. sınıflardaki öğrencilerin resimlerinde uzam açısından farklılık var mıdır?”
- e. “Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitimi gören 6, 7, 8. sınıflardaki öğrencilerin resimlerinde anlatım yönünden farklılık var mıdır?”

a. Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitimi gören 6, 7, 8. sınıflardaki öğrencilerin resimlerinde çizgisel gelişim ve yaratıcılık düzeyleri açısından farklılık var mıdır?

6–8. sınıf öğrencilerinin sanatsal gelişimleri üzerinde tarihi çevre ve araştırmaya yönelik verilen sanat eğitimini içeren müdahale programının etkisi Tekrarlı Ölçüm ANOVA ile incelenmiştir.

‘Hasankeyf’ konulu verilen sanat eğitimi ve tarihi çevrenin etkileşimsel etkisi genel çizgisel gelişim üzerinde anlamlı bulunmuştur, $\lambda=.95$, $F_{(1/116)}=5.90$, $p<.05$. Sanatsal çevre ve araştırmaya yönelik verilen sanat eğitimi, sanatsal gelişim üzerinde birlikte etki yaratmaktadır. Bunun yanında, sanatsal çevrenin ana etkisi bulunmazken, verilen sanat eğitiminin ana etkisinin anlamlı olduğu belirlenmiştir, $\lambda=.65$, $F_{(1/116)}=62.85$, $p<.001$.

Tablo 1 Öntest ve sontest puanlarının ilçe ve gruplara göre tanımlayıcı bilgileri

Değişken	İlçe	Grup	n	Ort	Ss
Öntest Genel	Gercüş	Deney	30	44,87	14,50
		Kontrol	30	36,90	10,99
		Toplam	60	40,89	13,37
	Hasankeyf	Deney	30	59,65	13,11
		Kontrol	30	44,07	8,51
		Toplam	60	51,86	13,48
	Toplam	Deney	60	52,26	15,60
		Kontrol	60	40,49	10,40
		Toplam	120	46,38	14,46
Sontest Genel	Gercüş	Deney	30	66,43	20,30
		Kontrol	30	37,16	10,81
		Toplam	60	51,79	21,86
	Hasankeyf	Deney	30	76,57	13,97
		Kontrol	30	49,69	10,76
		Toplam	60	63,13	18,35
	Toplam	Deney	60	71,50	18,02
		Kontrol	60	43,42	12,42
		Toplam	120	57,46	20,88

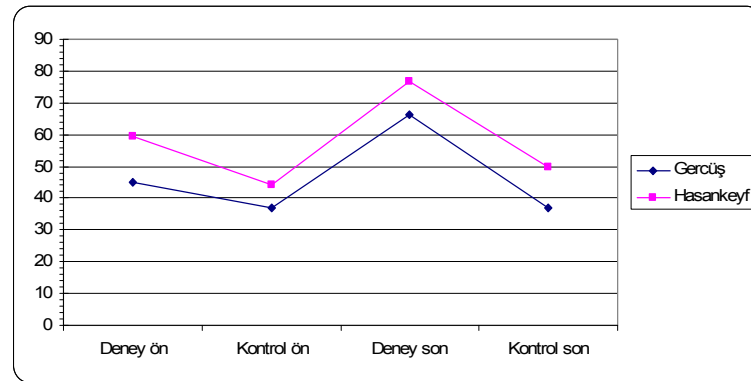
Tarihi çevrenin çizgisel gelişim üzerindeki ana etkisi belirlenmemiştir. Öntest puanlarının göz önünde bulundurularak sontestlerin tarihi çevre açısından

karşılaştırılması ile ortaya çıkan bu sonuçla, Gercüş veya Hasankeyf ilçelerinden olmanın bir etkisi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, araştırmaya yönelik verilen ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitiminin son ölçümler üzerinde bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Sanat eğitimi verilen deney grubunun ortalaması (71.50), diğer taraftan sanat eğitimi verilmeyen kontrol grubunun ortalaması ise 43.42’dir.

Tablo 2 Toplam son test puanlarının tekrarlı ölçüm analizi sonuçları

Kaynak/Etki	Wilk' Lambda (λ)	F	sd1	sd2	p
Tarihi Çevre	1,00	.03	1	116	.861
Müdahale	.65	62,85	1	116	.001
Tarihi Çevre*Müdahale	.95	5,90	1	116	.017

Grafik 1 Gercüş ve Hasankeyf Öğrencilerinin Çizgisel Gelişim ve Yaratıcılık Düzeyleri

b. Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitimi gören 6, 7, 8. sınıflardaki öğrencilerin resimlerinde şema açısından farklılık var mıdır?

‘Hasankeyf’ konulu verilen sanat eğitimi ve tarihi çevrenin etkileşimsel etkisi genel şema alanında üzerinde anlamlı bulunmuştur, $\lambda=.96$, $F_{(1/116)}=4.64$, $p<.05$. Sanatsal çevre ve araştırmaya yönelik verilen sanat eğitimi, çizgisel gelişim şema alanı üzerinde birlikte etki yaratmaktadır. Bunun yanında, sanatsal çevrenin ana etkisi bulunmazken, verilen sanat eğitiminin ana etkisinin anlamlı olduğu belirlenmiştir, $\lambda=.69$, $F_{(1/116)}=52.41$, $p<.001$.

Tablo 3 Öntest ve sontest şema puanlarının ilçe ve gruplara göre tanımlayıcı bilgileri

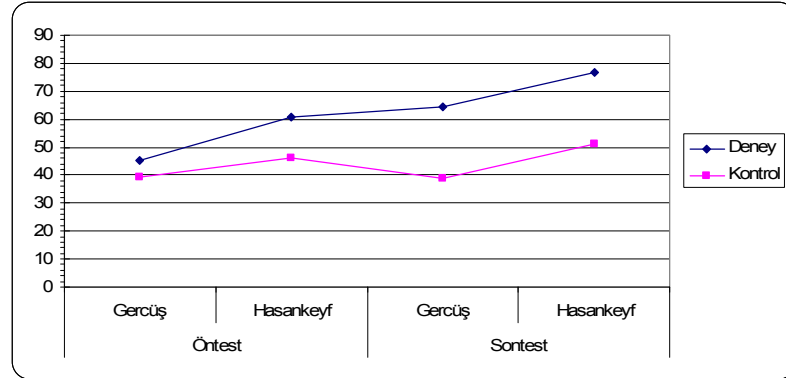
Değişken	İlçe	Grup	n	Ort	Ss
Öntest şema	Gercüş	Deney	30	45,40	14,78
		Kontrol	30	39,07	10,87
		Toplam	60	42,23	13,25
	Hasankeyf	Deney	30	60,87	13,07
		Kontrol	30	46,03	8,88
		Toplam	60	53,45	13,37
	Toplam	Deney	60	53,13	15,88
		Kontrol	60	42,55	10,45
		Toplam	120	47,84	14,40
Sontest şema	Gercüş	Deney	30	64,57	19,91
		Kontrol	30	38,90	10,77
		Toplam	60	51,73	20,48
	Hasankeyf	Deney	30	76,60	12,75
		Kontrol	30	51,30	10,61
		Toplam	60	63,95	17,26
	Toplam	Deney	60	70,58	17,65
		Kontrol	60	45,10	12,31
		Toplam	120	57,84	19,83

Tarihi çevrenin şema gelişimi üzerindeki ana etkisi belirlenmemiştir. Öntest puanlarının göz önünde bulundurularak son testlerin tarihi çevre açısından karşılaştırılması ile ortaya çıkan bu sonuçla, Gercüş veya Hasankeyf ilçelerinden olmanın bir etkisi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, araştırmaya yönelik verilen ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitiminin son ölçümler üzerinde bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Sanat eğitimi verilen deney grubunun ortalaması (70.58), diğer taraftan sanat eğitimi verilmeyen kontrol grubunun ortalaması ise 45.10’dır.

Tablo 4 Şema sontest puanlarının tekrarlı ölçüm analizi sonuçları

Kaynak/Etki	Wilk Lambda(λ)	F	sd1	sd2	p
Tarihi Çevre	1,00	.24	1	116	.628
Müdahale	.69	52,41	1	116	.000
TarihiÇevre*Müdahale	.96	4,64	1	116	.033

Grafik 2 Gercüş ve Hasankeyf Öğrencilerinin
Resimlerindeki Şema Kullanım Düzeyleri

c- Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitimi gören 6, 7, 8. sınıflardaki öğrencilerin resimlerinde renk açısından farklılık var mıdır?

‘Hasankeyf’ konulu verilen Sanat eğitimi ve tarihi çevrenin etkileşimsel etkisi renk alanı üzerinde anlamlı bulunmuştur, $\lambda=.96$, $F_{(1/116)}=5.00$, $p<.05$. Tarihi çevre ve araştırmaya yönelik verilen sanat eğitimi, renk gelişimi üzerinde birlikte etki yaratmaktadır. Bunun yanında, tarihi çevrenin ana etkisi bulunmazken, verilen sanat eğitiminin ana etkisinin anlamlı olduğu belirlenmiştir, $\lambda=.71$, $F_{(1/116)}=47.96$, $p<.001$.

Tablo 5 Öntest ve sontest renk puanlarının ilçe ve gruplara göre tanımlayıcı bilgileri

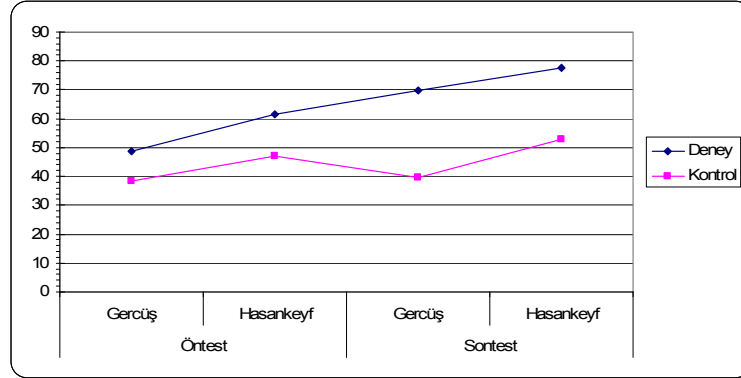
Değişken	İlçe	Grup	n	Ort	Ss
Öntest Renk	Gercüş	Deney	30	48,90	15,23
		Kontrol	30	38,53	11,72
		Toplam	60	43,72	14,45
	Hasankeyf	Deney	30	61,70	13,00
		Kontrol	30	46,90	9,39
		Toplam	60	54,30	13,50
	Toplam	Deney	60	55,30	15,45
		Kontrol	60	42,72	11,34
		Toplam	120	49,01	14,90
Sontest Renk	Gercüş	Deney	30	69,67	19,35
		Kontrol	30	39,70	11,04
		Toplam	60	54,68	21,73
	Hasankeyf	Deney	30	77,70	13,43
		Kontrol	30	52,87	10,89
		Toplam	60	65,28	17,43
	Toplam	Deney	60	73,68	17,00
		Kontrol	60	46,28	12,74
		Toplam	120	59,98	20,32

Değerlendirme sonucunda, tarihi çevrenin renk gelişimi üzerindeki ana etkisi belirlenmemiştir. Öntest puanlarının göz önünde bulundurularak son testlerin tarihi çevre açısından karşılaştırılması ile ortaya çıkan bu sonuçla, Gercüş veya Hasankeyf ilçelerinden olmanın bir etkisi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, araştırmaya yönelik verilen ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitiminin son ölçümler üzerinde bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Sanat eğitimi verilen deney grubunun ortalaması (73.68), diğer taraftan sanat eğitimi verilmeyen kontrol grubunun ortalaması ise 46.28’dir.

Tablo 6 Renk sontest puanlarının tekrarlı ölçüm analizi sonuçları

Kaynak/Etki	Wilk Lambda(λ)	F	sd1	sd2	p
Tarihi Çevre	1,00	.00	1	116	.994
Müdahale	.71	47,96	1	116	.000
TarihiÇevre*Müdahale	.96	5,00	1	116	.027

Grafik 3 Gercüş ve Hasankeyf Öğrencilerinin Resimlerindeki Renk Kullanım Düzeyleri

d- Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitimi gören 6, 7, 8. sınıflardaki öğrencilerin resimlerinde uzam açısından farklılık var mıdır?

‘Hasankeyf’ konulu verilen sanat eğitimi ve tarihi çevrenin etkileşimsel etkisi uzam üzerinde anlamlı bulunmuştur, $\lambda=.95$, $F_{(1/116)}=5.72$, $p<.05$. Tarihi çevre ve araştırmaya yönelik verilen sanat eğitimi, uzam gelişimi üzerinde birlikte etki

yaratmaktadır. Bunun yanında, tarihi çevrenin ana etkisi bulunmazken, verilen sanat eğitiminin ana etkisinin anlamlı olduğu belirlenmiştir, $\lambda=.77$, $F_{(1/116)}=34.56$, $p<.001$.

Tablo 7 Öntest ve sontest uzam puanlarının ilçe ve gruplara göre tanımlayıcı bilgileri

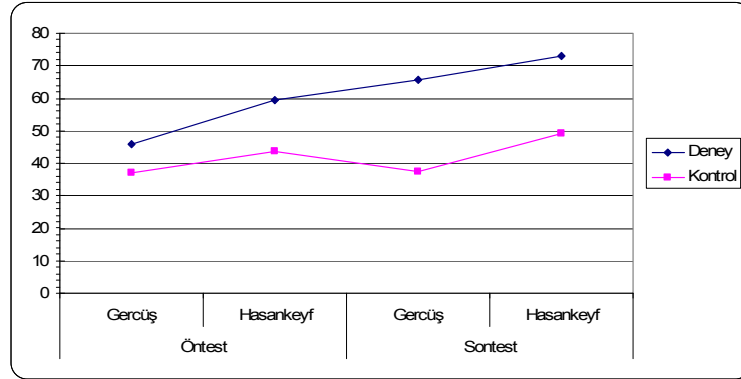
Değişken	İlçe	Grup	n	Ort	Ss
Öntest Uzam	Gercüş	Deney	30	46,00	15,40
		Kontrol	30	37,17	11,01
		Toplam	60	41,58	14,00
	Hasankeyf	Deney	30	59,57	14,06
		Kontrol	30	43,67	8,80
		Toplam	60	51,62	14,13
	Toplam	Deney	60	52,78	16,14
		Kontrol	60	40,42	10,41
		Toplam	120	46,60	14,88
Sontest Uzam	Gercüş	Deney	30	65,83	21,78
		Kontrol	30	37,47	11,65
		Toplam	60	51,65	22,46
	Hasankeyf	Deney	30	73,13	15,06
		Kontrol	30	49,00	11,33
		Toplam	60	61,07	17,96
	Toplam	Deney	60	69,48	18,92
		Kontrol	60	43,23	12,79
		Toplam	120	56,36	20,79

Tarihi çevrenin uzam gelişimi üzerindeki ana etkisi belirlenmemiştir. Öntest puanlarının göz önünde bulundurularak son testlerin tarihi çevre açısından karşılaştırılması ile ortaya çıkan bu sonuçla, Gercüş veya Hasankeyf ilçelerinden olmanın bir etkisi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, araştırmaya yönelik verilen ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitiminin son ölçümler üzerinde bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Sanat eğitimi verilen deney grubunun ortalaması (69,48), diğer taraftan sanat eğitimi verilmeyen kontrol grubunun ortalaması ise 43,23’dür.

Tablo 8 Uzam sontest puanlarının tekrarlı ölçüm analizi sonuçları

Kaynak/Etki	Wilk Lambda(λ)	F	sd1	sd2	p
Tarihi Çevre	1,00	.07	1	116	.794
Müdahale	.77	34,56	1	116	.000
TarihiÇevre*Müdahale	.95	5,72	1	116	.018

Grafik 4 Gercüş ve Hasankeyf Öğrencilerinin
Resimlerindeki Uzun Kullanım Düzeyleri

e- Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitimi gören 6, 7, 8. sınıflardaki öğrencilerin resimlerinde anlatım yönünden farklılık var mıdır?

‘Hasankeyf’ konulu verilen sanat eğitimi ve tarihi çevrenin etkileşimsel etkisi anlatım üzerinde anlamlı bulunmuştur, $\lambda=.94$, $F_{(1/116)}=7.48$, $p<.05$. Tarihi çevre ve araştırmaya yönelik verilen sanat eğitimi, anlatım gelişimi üzerinde birlikte etki yaratmaktadır. Bunun yanında, tarihi çevrenin ana etkisi bulunmazken, verilen sanat eğitiminin ana etkisinin anlamlı olduğu belirlenmiştir, $\lambda=.64$, $F_{(1/116)}=64.39$, $p<.001$.

Tablo 9 Öntest ve sontest anlatım puanlarının
ilçe ve gruplara göre tanımlayıcı bilgileri

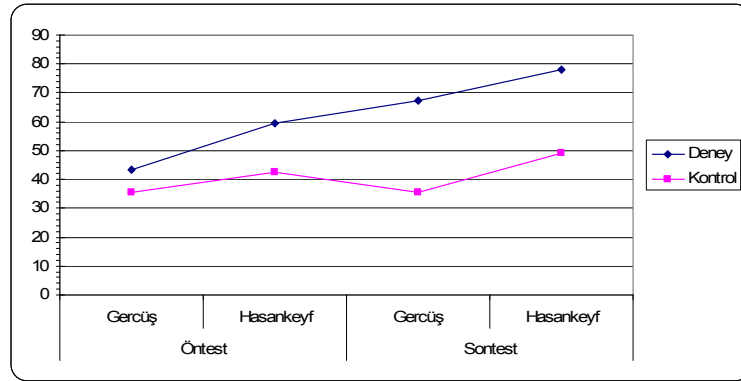
Değişken	İlçe	Grup	n	Ort	Ss
Öntest Anlatım	Gercüş	Deney	30	43,30	14,96
		Kontrol	30	35,70	11,00
		Toplam	60	39,50	13,57
	Hasankeyf	Deney	30	59,63	14,50
		Kontrol	30	42,50	8,39
		Toplam	60	51,07	14,58
	Toplam	Deney	60	51,47	16,77
		Kontrol	60	39,10	10,29
		Toplam	120	45,28	15,18
Sontest Anlatım	Gercüş	Deney	30	67,13	21,10
		Kontrol	30	35,67	10,38
		Toplam	60	51,40	22,88
	Hasankeyf	Deney	30	77,83	15,47
		Kontrol	30	48,97	11,70
		Toplam	60	63,40	19,92
	Toplam	Deney	60	72,48	19,12
		Kontrol	60	42,32	12,86
		Toplam	120	57,40	22,19

Tarihi çevrenin anlatım gelişimi üzerindeki ana etkisi belirlenmemiştir. Öntest puanlarının göz önünde bulundurularak son testlerin tarihi çevre açısından karşılaştırılması ile ortaya çıkan bu sonuçla, Gercüş veya Hasankeyf ilçelerinden olmanın bir etkisi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, araştırmaya yönelik verilen ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitiminin son ölçümler üzerinde bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Sanat eğitimi verilen deney grubunun ortalaması (72,48), diğer taraftan sanat eğitimi verilmeyen kontrol grubunun ortalaması ise 42,32’dir.

Tablo 10 Anlatım sontest puanlarının tekrarlı ölçüm analizi sonuçları

Kaynak/Etki	WilkLambda(λ)	F	sd1	sd2	p
Tarihi Çevre	1,00	.04	1	116	.845
Müdahale	.64	64,39	1	116	.000
TarihiÇevre*Müdahale	.94	7,48	1	116	.007

Grafik 5 Gercüş ve Hasankeyf Öğrencilerinin Resimlerindeki Anlatım Kullanım Düzeyleri

f. Gercüş ve Hasankeyf ilçelerinde ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitimi gören 6, 7, 8. sınıflardaki öğrencilerin resimlerinde yaratıcılık düzeylerinde farklılık var mıdır?

‘Hasankeyf’ konulu verilen sanat eğitimi ve tarihi çevrenin etkileşimsel etkisi yaratıcılık üzerinde anlamlı bulunmamıştır, $\lambda=.97$, $F_{(1/116)}=3.23$, $p>.05$. Tarihi çevre ve araştırmaya yönelik verilen sanat eğitimi, yaratıcılık gelişimi üzerinde birlikte etki

yaratmamaktadır. Bunun yanında, tarihi çevrenin ana etkisi bulunmazken, verilen sanat eğitiminin de ana etkisinin anlamlı olduğu belirlenmiştir, $\lambda=.59$, $F_{(1/116)}=80.30$, $p<.001$.

Tablo 11 Öntest ve sontest yaratıcılık puanlarının ilçe ve gruplara göre tanımlayıcı bilgileri

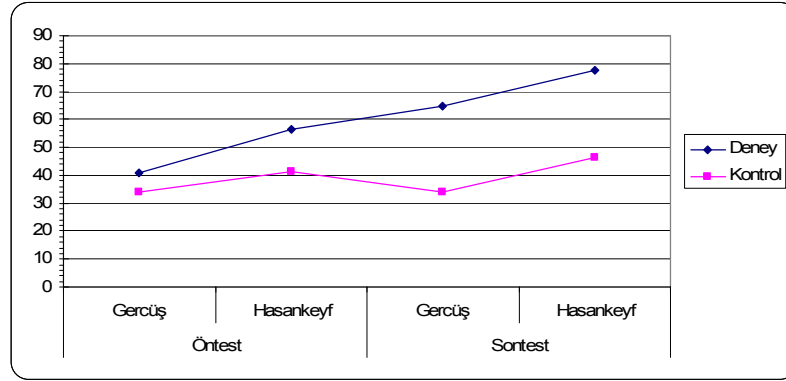
Değişken	İlçe	Grup	n	Ort	Ss
Öntest Yaratıcılık	Gercüş	Deney	30	40,77	15,35
		Kontrol	30	34,03	11,46
		Toplam	60	37,40	13,86
	Hasankeyf	Deney	30	56,50	13,34
		Kontrol	30	41,27	8,22
		Toplam	60	48,88	13,40
	Toplam	Deney	60	48,63	16,32
		Kontrol	60	37,65	10,54
		Toplam	120	43,14	14,75
Sontest Yaratıcılık	Gercüş	Deney	30	64,93	22,20
		Kontrol	30	34,07	11,13
		Toplam	60	49,50	23,35
	Hasankeyf	Deney	30	77,60	16,02
		Kontrol	30	46,30	11,14
		Toplam	60	61,95	20,89
	Toplam	Deney	60	71,27	20,23
		Kontrol	60	40,18	12,64
		Toplam	120	55,73	22,93

Tarihi çevrenin yaratıcılık gelişimi üzerindeki ana etkisi belirlenmemiştir. Öntest puanlarının göz önünde bulundurularak son testlerin tarihi çevre açısından karşılaştırılması ile ortaya çıkan bu sonuçla, Gercüş veya Hasankeyf ilçelerinden olmanın bir etkisi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, araştırmaya yönelik verilen ‘Hasankeyf’ konulu sanat eğitiminin son ölçümler üzerinde bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Sanat eğitimi verilen deney grubunun ortalaması (71,27), diğer taraftan sanat eğitimi verilmeyen kontrol grubunun ortalaması ise 40,18’dir.

Tablo 12 Yaratıcılık sontest puanlarının tekrarlı ölçüm analizi sonuçları

Kaynak/Etki	WilkLambda(λ)	F	sd1	sd2	p
Tarihi Çevre	1,00	.19	1	116	.667
Müdahale	.59	80,30	1	116	.000
TarihiÇevre*Müdahale	.97	3,23	1	116	.075

Grafik 6 Gercüş ve Hasankeyf Öğrencilerinin
Resimlerindeki Yaratıcılık Kullanım Düzeyleri

4.2. Alt Amaçlara Ait Yorumlar

Çocuk için çevre, günlük yaşantısını daimi ettirdiği bir ortamdır. Yaşamının her anında içinde bulunduğu bu ortam, çocuk için zamanla farklı bir özelliği ve anlamı kalmayarak sıradanlaşır. Oysaki çevre, çocuğun gözlem yaparak yeni bilgiler öğreneceği, öğrendiği bilgisini sınavacağı, deneyim kazanacağı bir ortam olarak gelişimine katkı sağlayacak en yakın ve büyük kaynaktır. Çocuğun içinde yaşadığı bu kaynağı fark etmesi sanat eğitimiyle sağlanabilir. Anderson (2003, s.59) sanat eğitiminin amaçlarını, sanat yoluyla öğrencilerin kendileri ve kendileri dışındakiler hakkında bilgi edinmeleri olarak açıklar.

Çocuğun çevresine ve kendisine karşı duyarlılığını, algılama kapasitesini artırarak, farkında olmayı öğrenebilmesi ve çevresini keşfederek biçimlendirebilmesi için görsel algısının ve sanatsal yetilerinin gelişmiş olması gerekmektedir. Çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahip olan görme, anlama, anlamlandırma, deneyim ve yaratma kazanımları sanat eğitimi sayesinde gerçekleşir. Eğitim bu bağlamda kapasiteleri sanatsal yetiye dönüştürmek için yapılır.

Öğrencinin kapasitesinin ve yeteneklerinin gelişimi ile sanatsal gelişimindeki çizgisel gelişim alanları için çevre kendi başına bir etki yaratmamakta; öğrenciye sanat eğitimi verildikten sonra çevre algısının ve çizgisel gelişim alanlarının üzerinde olumlu etkiler görülmektedir. Çünkü sanat eğitimi alan öğrenciler algılama, problem çözmeye

yönelik düşünme ile uygulama kapasitelerini, deneyimlerini ve estetik tutumlarını bulunduğu yerden ileriye götürülüp geliştirirler. Sanat eğitimi almayan öğrenciler de ise sadece algı düzeyinde kalan görsel biçim ve izlenimler, öğrencinin zihninde yorumlanıp anlamlandırılmadığı için öğrencinin çizgisel gelişimine katkı sağlamamaktadır.

Tekrarlı Ölçüm ANOVA Testi sonucunda, istatistiksel anlamda tarihi çevrede yaşamayan, öğrencinin çizgisel gelişimi ve yaratıcılığı üzerinde bir etkisinin olmamasına karşın, pratiksel anlamda tarihi çevre ile sanat eğitiminin ortak etkileşiminin etkisi bulunmaktadır. Hasankeyf ilçesinde eğitim gören öğrenciler yaşadıkları açık hava müzesi olan tarihi çevrenin etkisiyle görsel uyarıcıların yoğunluğundan kaynaklı olarak görsel zenginliğe sahipken, tarihi bir çevre olmayan Gercüş ilçesinde eğitim gören öğrencilerin ise görsel zenginlikleri Hasankeyf'teki öğrencilere göre daha düşük seviyededir. Bu yüzden Hasankeyf'te araştırmaya yönelik sanat eğitimi gören öğrenciler, resim değerlendirme sonuçlarına göre Gercüş'te eğitim gören öğrencilerden hem öntestte hem de sontestte daha yüksek puanlar almışlar ve yapılan ölçümler sonucunda da daha üst seviyede çıkmışlardır. 'Hasankeyf' konulu verilen sanat eğitimiyle, her iki ilçede yaşayan öğrenciler çizgisel gelişim ve yaratıcılık düzeyleri bakımından, bulundukları seviyeden daha ileri seviyeye, gelişim göstermişlerdir. Bu durum özellikle Gercüş'te araştırmaya yönelik sanat eğitimi verilen öğrencilerin resimlerinde rahatlıkla görülmektedir.

Her iki ilçede yapılan uygulamada, öğrencilerden konusu 'Hasankeyf' olan bir resim yapmaları istenmiştir. Gercüş'te yaşayan öğrenciler konu hakkında özellikle görsel bilgiye sahip olmadıkları için, öğrencilerden bir kısmı konuyu kâğıda aktarmakta zorlanmış; bir kısmı da konuyu yansıtan anlatımdan uzaklaşmıştır. Hasankeyfli öğrenciler ise yaşadıkları çevre (ve memleketleri) olan konu hakkında genel ve görsel bilgiye sahip olmalarının avantajıyla, konuyu daha rahat ve yansıtmacı bir anlatımla resmetmişlerdir.

Kırıçoğlu (2002, s.10) çocuktaki kapasitenin yeteneğe dönüştürülmesi ve geliştirilmesinde, çocuğa verilen sanat eğitiminin yanında kültürel çevrenin de etkili olduğunu söyler. Çünkü çevre, çocuk farkında olsa da olmasa da onu etkileyen görsel uyarıcılardan oluşmaktadır. Fakat bu uyarıcıların sadece uyarıcı olmakla kalmayıp gelişime katkı sağlayabilmesi için çocuğun, sanat eğitimine ihtiyacı vardır. Çocuğun

görsel algılamayla başlayan farkındalığı, almış olduğu sanat eğitimiyle bilince dönüştür. Sanat eğitimi alan öğrenci çevresine daha farklı bakmayı, çevresini görmeyi ve anlamlandırmayı öğrenir. Eğitim öncesi, öğrenci her an içinde olduğu çevrenin özelliklerini, çevredeki tarihi, sanatsal değeri olan özel yapıları fark etmez ve/veya önemsemezken; aldığı sanat eğitimi sayesinde fark ederek anlamlandırmaya başlar. Ayrıca, çevredeki görsel uyarıcılar sayı ve biçim olarak ne kadar çok ise öğrenci de o oranda görsel zenginlik kazanacak ve alacağı sanat eğitimi ile olumlu çizgisel gelişim gösterecektir.

Gercüş'te 'Hasankeyf' konusunda verilen sanat eğitimi sayesinde öğrenciler, power-point sunumla 'Hasankeyf' hakkında genel ve görsel zenginlik kazandırılarak bilgilendirildikten sonra aynı konuyu çok daha etkili bir anlatımla, yaratıcılıklarını kullanarak ve resmi yapmakta istekli oldukları anlaşılan rahat çizimleriyle resmetmişlerdir. Hasankeyf'teki öğrenciler ise power-point sunumla verilen sanat eğitiminde, Hasankeyf hakkında çıplak gözle edindikleri görsel bilgilerini, sunumdaki fotoğraflar sayesinde farklı bakış açıları ile zenginleştirme imkânı bulmuşlardır. Bu da öğrencilerin aynı konuyu bir kez daha resmederken, konuyu daha iyi anlattıklarını düşündükleri (etkili, ayrıntılı ve çoğunlukla ilk resimlerinden farklı) bir yaklaşımla yansıtma ve sağlamıştır. Konu hakkında bilgilendirilmeleriyle yaşadığı tarihi çevrenin önemini, özelliklerini hatırlayan, kavrayan öğrenciler konuya daha duygusal yaklaşmışlar, resimlerine kendilerini, kültürünü, konu ile ilgili duygu ve düşüncelerini katarak çalışmışlardır.

Öğrencilerin çevredekileri sadece görmesi yeterli değildir. Özellikle ilköğretimdeki eğitim sürecinde öğrencilerin zihninde soyut kalacak bilgileri somutlaştırmaları için çevre, gelişimlerine malzeme sağlayacak ortamdır. Çevreden yararlanırken öğrenci, gördüğü nesne, figür ve olayları algılayıp zihninde yorumlayacak, değerlendirecek ve anlamlandıracaktır. Bunun için sanat eğitimcisi, yakın çevrelere yapacağı kültür-sanat gezileri ile öğrencilere görmenin, duymanın yanında dokunma, hissetme vb. deneyimlerle içinde bulunduğu ortamı yaşama fırsatı vermeli, sınıfta pasif öğrenme içinde olan öğrenciyi öğrenme sürecine aktif olarak katmalı ve deneyim sahibi yapmalıdır. Ayrıca eğitimci, eğitim-öğretim sırasında pek çok görsel materyalden yararlanmalı, öğrencilerin görsel uyarıcılarla görsel zenginliğe ve farklı bakış açılarına sahip olmalarını sağlamalıdır. Böylece öğrencinin sanat eğitimi

sayesinde edindiği bilgi, kazandığı görsel zenginlik ve deneyimler, resimlerinde ifade zenginliği ve anlatım gücü olarak ortaya çıkacaktır.

Her iki ilçedeki deney grubunda, öntest sonuçlarıyla sontest sonuçlarının arasındaki olumlu gelişmeyi ifade eden fark, bunu kanıtlamaktadır.

Resim 30 ve **Resim 31**'de, farklı çevrelerde eğitim alan biri Gercüş, diğeri Hasankeyfli öğrencinin sanat eğitimi verilmeden önceki resimlerinde bahsi geçen durum açıkça görülmektedir.

Resim 30
Gercüş' lü Öğrencinin Resmi

Resim 31
Hasankeyf' li Öğrencinin Resmi

Resim 30'da Gercüşlü öğrenci Hasankeyf hakkındaki genel ve görsel bilgisini hiç ayrıntıya girmeden, konuyu en kısa yoldan ve herkesin bildiği bir duruma dikkat çekerek resmetmiştir. Öğrencinin konu hakkında görsel bilgiye sahip olmadığını, resminde orijinal yapılara benzemeyen biçimlerden (kaba formlar halinde sadece kontur çizgileriyle belirlenmiş yapılar) ve yapılardaki bezemelerin çizilmeyişinden (ayrıntının olmaması) anlayabiliriz. Hasankeyf'i görmeyen ve/veya sular altında kalacağını bilmeyen bir kişi veya sanat eğitimcisi bu resmin konusunun ne olduğunu ve öğrencinin tam olarak ne yansıtmak istediğini anlamayabilir.

Resim 31'de ise Hasankeyfli öğrenci resminde konuyu, Hasankeyf'te tarihi bir eser olan ve daha önce görenlerin rahatlıkla hatırlayabileceği Zeynel Bey Türbesi'ni çizerek yansıtmıştır. Çizgilerinden türbeyi resmederken rahat olduğu anlaşılan öğrencinin bu rahatlığı, eserin algısında ayrıntılarıyla var olmasından kaynaklanmaktadır. Türbe, renklendirilmediği halde, bakana eseri hemen hatırlatacak

doğru biçimiyle yansıtılmış ve yapı üzerinde bezemede kullanılan çiniler üzerindeki motifler orijinaliyle aynı çizilmiştir.

Resim 32 ve **Resim 33**'te, biri Gercüş, diğeri Hasankeyfli olan ve yukarıda sanat eğitimi öncesi resimleri verilen öğrencilerin sanat eğitimi verildikten sonraki resimlerinde bahsi geçen durum açıkça görülmektedir.

Resim 32
Gercüşlü Öğrencinin Resmi.

Resim 33
Hasankeyfli Öğrencinin Resmi.

Resim 32'de öğrenci resmin arkasına: 'Kahve içine yaptığım yeşil kalıntıların halen olduğunu belirtiyor. Ben oralara kazı yapılmasını istiyorum' diye açıklama yapmıştır.

Resim 32'yi yapan Gercüşlü öğrencinin araştırmaya yönelik sanat eğitimi aldıktan sonraki genel ve görsel bilgisi değişmiş, zenginleşmiştir. Öğrenci için Hasankeyf, toprak üstü ve toprak altında tarihi eserlerin olduğu, burada yapılan arkeolojik kazılar sonucunda insanlığın ve kendisinin geçmişini, kültürünü öğrenebileceği eserlerin çıkarıldığı tarihi bir çevre olarak önem kazanmıştır.

Öğrenci için Hasankeyf'in önemi, resmini boy hiyerarşisi özelliğine uygun olarak yapmasından anlaşılabılır. Resminde türbeyi, resmin merkezine koymuş ve büyük çizerek göstermiştir. Öğrenci resmini renklendirirken türbe hariç, nesneleri bilindik renklerine göre boyamıştır. Türbeyi ise gerçek renklerinde değil, kahverengiler içinde çarpıcı bir etkiye dönüşen yeşile boyamayı tercih etmiş ve yeşiller arasında sarı renk kullanarak türbenin daha parlak gözükmesini, resimde dikkat çekmesini sağlamak istemiştir. Yolcu'ya (2005, s.146) göre çocuğun sevdiği, değer verdiği, önemseddiği kahramanlar, nesneler resimlerinde özel bir yere sahiptir. Çocuklar bu varlıkların özel

oluşunu resimlerinde onları, büyük ve resmin merkezinde çizerek ifade etmekte ve bu figür ve/veya nesneleri renklendirirken de sevdiği, parlak ve daha göz alıcı renklerle boyamayı tercih etmektedirler. Öğrencinin resmi bu bilginin bir örneği şeklindedir.

Ayrıca öğrenci resminde, türbenin arkasındaki dağlara yeşil renkte çizdiği çizgilerle toprak altında tarihi eserler olduğunu göstermeye çalışmış; resmin arkasına yazdığı düşüncesiyle de buralarda arkeolojik kazıların yapılmasını istemiştir. Çizgilerin oldukça kalın çizilmesi, öğrencinin arkeolojik kazıları çok önemseydiğini yansıtmak istemesi olarak yorumlanabilir. Öğrenci, Hasankeyf ile ilgili aldığı sanat eğitimi sonucunda edindiği bilgi, düşünce ve isteğini tek bir resimde yansıtmaya çalışmıştır.

Bir önceki resmine (Resim 30) göre bu resminde daha fazla nesne kullanarak anlatımını zenginleştirmeye çalışan öğrenci, nesneleri doğru biçimleriyle çizmiş ve renk kullanımı da çeşitlendirmiştir. Hasankeyf ile ilgili aldığı sanat eğitimi sonucunda edindiği bilgi ve kazandığı görsel zenginlik ile öğrenci, ikinci çalışmasını daha istekli yapmış; konu hakkındaki duygu, düşünce ve isteklerini resminde yansıtmaya çalışmıştır.

Resim 33’de Hasankeyfli öğrenci aldığı sanat eğitimi sonrası konuyu bir önceki resmine (Resim 31) göre daha farklı ve zengin bir anlatımla resmetmeyi tercih etmiştir. Bu resminde tarihi eserleri (türbeyi) ziyaret eden öğrenciler çizerek kendini de resme dâhil etmiştir. Bir önceki resminde sadece konuyu Hasankeyf’te bulunan tarihi Zeynel Bey Türbesi’ni çizerek yansıtan öğrenci bu resminde ise aynı türbeyi çizmekle birlikte Hasankeyf’i içinde yaşadığı tarihi çevre anlayışıyla yansıtmıştır.

Öğrenci resminde Hasankeyf’i, yaşanan doğal çevre olarak evlerden, evlerin arasında, yanında vb. yer alarak çevreyle bütünleşen, kaynaşan doğal dokunun bir parçası olmuş tarihi eserlerden (resimde evlerin arasındaki tarihi minare) ve ziyaret edilen bir açık hava müzesi olarak Hasankeyf’in pek çok özelliğini göstererek resmetmiştir. Aldığı sanat eğitimiyle öğrenci, yaşadığı çevre olmanın dışında Hasankeyf ile farklı duygusal bağ kurmuştur. Bu bağ da gerçekte var olmayan, fakat kendisinin resmine eklediği türbenin yanındaki girilmez levhasıyla anlatmış ve Hasankeyf’in korunması gereken eserleriyle, değerli ve önemli bir yer olduğunu göstermek istemiştir. Ayrıca öğrenci, tarihi eserlerin önemini (perspektif kullanımının haricinde) çizdiği

türbeyi kocaman ve zıt renkle boyayarak vurgulamıştır. Rahat ve etkili bir biçimde çizilen resim, zengin bir kompozisyona ve anlatıma sahiptir. Resim kâğıdında her alan boyanmış, beyaz bir yer bırakılmamıştır.

Her iki ilçede sanat eğitimi alan öğrencilerin, sanat eğitimi almadan ve aldıktan sonraki resimleri arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Sanat eğitimi almadan önce resimlerinde şema, uzam, renk alanlarıyla daha sade anlatım seçen öğrenciler, sanat eğitimi gördükten sonra şema, uzam, renk alanlarını daha yetkin kullanarak, zengin bir anlatımla konuyu resmetmişlerdir. Resimleri değerlendiren sanat eğitimcilerinin verdikleri puanların Tekrarlı Ölçüm ANOVA Testi ile ölçümü sonucu da resimler hakkındaki bu yorumu desteklemektedir.

Araştırmada, çizgisel gelişim ve yaratıcılık alanlarında tarihi çevre ve sanat eğitimi farklı etkiler ortaya çıkarmıştır. Tarihi çevre ve sanat eğitimi, öğrencinin çizgisel gelişimi üzerinde birlikte etki yaratırken, yaratıcılık gelişimi üzerinde birlikte etki yaratmamaktadır. Yaratıcılık gelişiminde, tarihi çevrenin ana etkisi bulunmazken, sanat eğitiminin ana etkisinin anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Öğrencideki yaratıcılık gelişimi için tarihi çevre tek başına yetersiz kalmaktadır. Çünkü yalnızca bakmak değil ‘görmek’, yalnızca duymak değil ‘işitmek’, yalnızca ellerle yoklamak değil ‘dokunulana duyumsamak’ yaratıcılık için gerekli aşamalardır (San, 2003, s.25; Yılmaz, 2005, s. 18). Öğrencinin gelişerek bu yetiyi kazanabilmesi için sanat eğitimi alması ve sanat eğitimcisinin öğrencideki yaratıcı gücü ortaya çıkartarak geliştirmesine yardımcı olması gerekmektedir. Sungur (1997, s.45): “Yaratıcı olmayan birey yoktur. Sadece az ya da çok engellenmiş, dondurulmuş ve uzun ya da kısa süreli eğitime gereksinmesi olan bireyler vardır” diyerek, çocuğun yaratıcılık düzeyini geliştirmesi, yönlendirmesi ve sanatsal gelişimini sağlayabilmesi için sanat eğitimine ihtiyacı olduğunu söylemek istemiştir.

Sanat eğitimi, öğrencinin bilgisel, bilişsel, duysal ve duygusal eğitim ihtiyaçlarını karşılarken, öğrenciyi yaratıcılığa yönlendirir. Sanat eğitimcisi, yaratıcılığı ortaya çıkarmak, geliştirmek için özellikle yaşanan çevre koşullarını gözlemlemeli ve çevredeki mevcut durumdan en üst seviyede yararlanacak programlar hazırlamalı, öğrencinin sanatsal bilginin yanında sanatsal öğelerle düşünmesini sağlamalı, teknik

anlamda öğrenciyi geliştirerek, uygulamalar yapmasını sağlayarak eğitimi sürdürmelidir.

Kırıçoğlu (2002, s.7), sanat yoluyla geliştirilen yaratıcılığın her alana yönlendirilemeyeceğini ve sanatsal yaratıcılığın ancak planlı ve programlı bir eğitimle gelişeceğini belirtir ve “Bir gereçten ötekine, bir konudan bir başkasına atlayarak yapılan sanat dersinde ne öğrenme olur, ne de yaratıcılık gelişir” der. Araştırma bulguları Kırıçoğlu’nu bu görüşünü destekler gözükmektedir. Öğrencilere verilen Hasankeyf konulu sanat eğitimi bildikleri, gördükleri (Hasankeyf’teki öğrenciler) bir konuda da olsa kısa süreli olduğu için öğrencinin yaratıcılık gelişimini sağlayacak nitelikte olamamıştır. Öğrencinin, sağlıklı sanatsal ve yaratıcılık gelişimi göstermesi için öğrenciye amaçları belli ve nitelikli bir sanat eğitimi verilmesi gerekir.

BÖLÜM V.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, elde edilen bulgular ışığında ulaşılan araştırmanın sonuçları belirtilmiş, bu sonuçlara ilişkin geliştirilen öneriler ile yeni araştırmalara ilişkin önerilere yer verilmiştir.

5.1. SONUÇLAR

Araştırma verilerinin Tekrarlı Ölçüm ANOVA Testi'ne göre değerlendirilmesi sonucunda, Gercüş veya tarihi çevre Hasankeyf ilçelerinde Hasankeyf konulu sanat eğitimi gören öğrencilerin çizgisel gelişiminde şema, renk, uzam ve anlatım alanları açısından yapılan kıyaslama sonucunda, sadece tarihi çevrenin bir etkisi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, Hasankeyf konulu sanat eğitimi gören öğrencilerin çizgisel gelişiminde şema, renk, uzam ve anlatım alanları açısından olumlu bir gelişme görülmüş, tarihi çevre ve verilen sanat eğitiminin çizgisel gelişim alanları üzerinde birlikte olumlu etki yarattığı tespit edilmiştir.

Gercüş veya tarihi çevre Hasankeyf ilçelerinde Hasankeyf konulu sanat eğitimi gören öğrencilerin resimlerindeki yaratıcılık gelişimi üzerinde yapılan kıyaslama sonucunda ise tarihi çevre ve verilen sanat eğitimi birlikte olumlu etki yaratmamaktadır. Fakat yaratıcılık gelişimi üzerinde, tarihi çevrenin ana etkisi bulunmazken, Hasankeyf konulu sanat eğitiminin olumlu etki yarattığı (ana etkisinin anlamlı olduğu) tespit edilmiştir.

Araştırmada, Gercüş veya Hasankeyf ilçelerinde yaşamının, tarihi çevre açısından karşılaştırılması ile varılan sonucun **istatistiksel anlamda** bir etkisinin olmadığı ortaya çıkmasına karşın, sonucun **pratik anlamına** bakıldığında Hasankeyf'te olanların çizgisel gelişimde şema, renk, uzam, anlatım ve yaratıcılık alanlarını kullanım

düzeyi bakımından Gercüş ilçesinde olanlardan üst düzeyde performans sergiledikleri tespit edilmiştir.

5.2.ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen bulgular ışığında, sanat eğitimcilerine, MEB ile Yüksek Öğrenim Kurumları'na ve araştırmacılara şu önerilerde bulunulabilir:

Sanat Eğitimcilerine Yönelik Öneriler

- Sanat eğitimcileri, öğrencilerin çizgisel gelişimlerinde şema, renk, uzam ve anlatım alanları açısından olumlu gelişme göstermelerini sağlayabilmek için, derslerini tarihi, kültürel çevrelerden, müze ve açık hava müzelerinden yararlanarak işleyebilirler.
- Sanat eğitimcileri, farklı çevrelerde eğitim gören öğrenciler arasında sanat eğitimindeki şema, renk, uzam, anlatım gibi çizgisel gelişim ve yaratıcılık alanlarındaki farkı ortadan kaldırmak için kültürel, tarihi çevreler ve açık hava müzelerinden yararlanarak derslerini işleyebilirler.
- Sanat eğitimcilerinde, sadece algı düzeyinde kalan görsel biçim ve izlenimlerin öğrencinin zihninde yorumlanıp, anlamlandırılmayacağı ve çizgisel gelişimine yeterli katkı sağlayamadığı durumları düşünerek, çevrenin öğrencide görsel ve algısal gelişimini sağlayacak bir kaynak olduğu bilincini uyandırabilir.
- Sanat eğitimcileri, özellikle ilköğretim programlarında yer alan konuları çevreden örnekler vererek anlatmalı, imkânlar doğrultusunda okul gezileri düzenlemeli veya görsel materyallerle (fotoğraf, projeksiyon, internet vb.) konuyu-kavramı görselleştirmeye çalışmalıdır.
- İlköğretim okullarında verilen sanat eğitiminde, öğrenciye yaptığı çalışmaları çevrede uygulama imkânı tanınabilir.

- Sanat eğitiminde öğrencinin çevresel faktörlerden yararlanması ve sanatsal gelişimi açısından kullanabilmesi için; festivaller, sergiler, şenlikler, yarışmalar, projeler gibi etkinliklerin sayısı arttırılabilir.

Milli Eğitim Bakanlığına ve Yüksek Öğretim Kurumlarına Yönelik Öneriler

- MEB tarafından, sanat eğitimi programlarında tarihi çevrelerden, müzelerden ve kurumlardan yararlanılarak planlamalar, uygulamalı çalışmalar yapılabilir.
- Öğrencilerde etkili öğrenim sağlanabilmesi için, eğitimdeki yaşayarak öğrenme ilkesinden hareketle MEB, okulları müzelerin eğitim misyonundan yararlanmayı, tarihi, kültürel ve sanatsal geziler yapmayı zorunlu tutabilir. Kültür Bakanlığı ile ortak çalışmalar yaparak, gezilerin dâhil edildiği yeni programlar düzenleyebilir, müzeler sanat eğitimde aktif kullanılan eğitim kurumları haline getirilebilir.
- MEB ve Yüksek Öğretim Kurumları'nın ortak çalışmasıyla, çevresel faktörleri sanat eğitimi açısından vurgulayan projeler geliştirilebilir.
- MEB, sanat eğitimcilerine, sanat eğitimi ile çevre ilişkisi konusunda düzenli kurslar, hizmet içi eğitim programları ve seminerler düzenleyerek deneyimlerini zenginleştirme olanağı sağlayabilir.
- Eğitim Fakültesi “Görsel Sanatlar Eğitimi” lisans ders programlarında, sanat eğitimi ile çevre ilişkisini vurgulayan konular arttırılabilir.

Yeni Araştırmalara İlişkin Öneriler

Yapılan bu araştırma süresi içinde karşılaşılan bazı durumlar, konuya ilişkin başka araştırmaların yapılması gerektiği düşüncesini oluşturmuştur. Yapılabilecek diğer araştırmalardan bazıları aşağıda belirtilmiştir.

- Sanat eğitiminde program zenginleştirmeye yönelik, farklı kademelerde ve farklı çevrelerde araştırmalar yapılabilir.
- Öğrencideki sanatsal gelişim alanlarını ve yaratıcılığı etkileyen çevre özelliklerinin neler olduğu araştırılabilir.
- Sanat eğitiminde seçilen çevrenin, öğrenciye verilen eğitim sonrasında öğrenciler tarafından yeniden tasarlanması ile ilgili araştırma yapılabilir.
- Sanat eğitiminde tarihi ve kültürel çevre özelliklerinin kullanılmasında etkili olan diğer değişkenlerin neler olduğu araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- AĞALDAY, H. (2005). **Mağaralar Şehri Hasankeyf**. İstanbul: Dostlar Matbaacılık.
- AHUNBAY, Z. (1999). **Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon**. Yapı Endüstrisi Merkezi Yayınları. İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaacılık A.Ş.
- ALBAYRAK, H. (2004). İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerine Resim-İş Dersinde Tarihi Çevre Bilinci Uyandırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- ALTUN, O. H. (2006). Geleneksel Kültürün Korunması ve Tarihi Çevre Bilincinin Kazandırılmasında Sanat Öğretiminin Önemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- ANDERSON, T. (2003). *Art Education For Life*. Jade 22. İNSEAD.
- ARIK, M. O. (2003). **Hasankeyf Üç Dünyanın Buluştuğu Kent** (Türkiye İş Bankası Sanat Dizisi No:85). Ankara: Kültür Yayınları.
- ARIKAN, A. (2001). Yedi On iki Yaş Arası Çocuklara Çizgi Film Yöntemi İle Müze Eğitiminin Verilmesi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ARTUT, K. (2006). **Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri**.(Dördüncü Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- ATAGÖK, T. (1999). Yaşayan Müze ve Eğitim. *Sanat Dünyamız* 71. s.223-227.
- AVCI, S. (2000). 3 – 12 Yaş Arası Çocukların Sanat Eğitimi Üzerine Görüş ve Öneriler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı, Güzel Sanatlar Eğitimi Bilim Dalı.

- BALCI, Y. B. (2005). **Estetik**. (Birinci Baskı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- BARNES, R. (1996). **Teaching Art to Young Children**. London; Newyork: Routledge.
- BERGER, J. (1995). **Görme Biçimleri**. (Altıncı Basım). Çeviren: Yurdanur Salman. İstanbul: Metis Yayınları.
- BOCK, Philip K. (2001). **İnsan Davranışının Kültürel Temelleri (Psikolojik Antropoloji)**. (Çev: N. Serpil Altuntek). Ankara: İmge Kitabevi.
- BOYDAŞ, N. (2004). **Sanat Eleştirisine Giriş ve Örneklerle Sanat Eleştirisi**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- BUYURGAN, S. ve BUYURGAN, U. (2001). **Sanat Eğitimi ve Öğretimi**. Ankara: Dersal Yayınları.
- BUYURGAN, S ve BUYURGAN, U. (2007). **Sanat Eğitimi ve Öğretimi: Eğitimin Her Kademesine Yönelik Yöntem ve Teknikler**. (İkinci Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- BUYURGAN, S. ve MERCİN L. (2005). **Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi ve Uygulamaları**. Ankara: Varan Matbaacılık.
- CARR, D. (2001). A Museum is an Open Work. *International Journal of Heritage Studies* 7 (2) s:173 – 183.
- CEYLAN, S. (2008). 8 – 9 Yaş Çocuk Resimlerinin Yaşıtları Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- COX, M. (1992). **Children's Drawings**. England : Penguin Books.
- CÜCELOĞLU, D. (1999). **İnsan ve Davranışı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- ÇAPAR, M. (2006). Temel Eğitimde 9 – 12 Yaş Arası Çocuklarda Üç Boyutlu Çalışmaların Yaratıcılık Eğitimine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- ÇETİNKAYA, P. (2008). Kaynaştırma ve Özel Alt Sınıfa Devam Eden Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocukların Çizgisel Gelişim Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- DAŞ, K. (2008). Ortaöğretimdeki Öğrencilerin Resim Dersine Karşı İlgi ve Tutumlarını Belirleyen Etmenler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- GEL, H. (1991). Sanat Eğitimi ve Yaratıcılık, Özgün Eğitim, *24 Kasım Öğretmenler Günü Dergisi*, Sayı:20, s. 38.
- GENÇAYDIN, Z. (1992). Sanat Eğitimi ve Renk. *Sanat Çevresi Dergisi*, sayı: 166, s. 34.
- GERÇEK, F. (1999). **Türk Müzeciliği**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GİRAY, K. (2002). Modern Sanat Müzeleri Bir Gereksinimin Ötesinde Bir Zorunluluktur. *Türkiye’ de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi*, sayı:52, s.52.
- GÖKAYDIN, N. (1998). **Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- GÖKAYDIN, N. (2002). **Temel Sanat Eğitimi (Sanat Eğitimi. Öğretim Sistemi ve Bilgi Kapsamı)**. Ankara: MEB Yayınları.
- GÜREL, H. N. (2001). Yaygın Sanat Eğitiminde Sanal Ortamların Köprü işlevi. 2001 İstanbul Sanat Fuarı Paneli.
- GÜRTUNA, S. (2003). **Çocuk ve Sanat Eğitimi**. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- HOOPER– GREENHILL, E. (1994). *Museum Education: Past, Present and Future. Towards The Museum of The Future*. R. MILLES, L. ZAVALA (Eds). London and New York: Routledge.
- İLHAN, A. Ç. ve OKVURAN, A. (2001). *Bir Eğitim Ortamı Olarak Müze ve Müze Çalışmaları*. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Anadolu Sanat Dergisi (Mart-11). s:86-93.
- İSBİR, E. (1991). *Şehirleşme ve Meseleleri*. Ankara: Gazi Büro Yayınları.
- JOHNSON, P. (1965). **Art For The Young Child. Art Education**. Edited by W. Reid Hastie. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. ve ÖZGEDİZ, S. (1983). “**Türkiye Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Projesi**”. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, Tanburacı Matbaası.
- KEHNEMUYİ, Z. (2006). **Çocuğun Görsel Sanatlar Eğitimi**. (Beşinci Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KESER, N. (2005). *Sanat Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- KIRIŞOĞLU, O. T. (2002). **Sanatta Eğitim, Görmek Öğrenmek Yaratmak**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- KIRIŞOĞLU, O. T. (2005). **Sanatta Eğitim** (3. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- KOMİSYON RAPORU. (1990). *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı Bildirileri*. (14 – 16 Mart) Kültür Bakanlığı. Ankara: s.119 – 120.
- KUBAN, D. (1977). *Tarihi Çevrenin Geleceği, 2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu*. (24 – 28 Ekim). İstanbul: s.1-19

- KURUOĞLU, N. (2002). Müzelerin Eğitim Ortamı Olarak Kullanımı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 15 (1). s.275-285.
- LİNDERMAN, G. (1997). **Art in the Elementary School**. (Beşinci Baskı). USA: Theme Graw Hill Companies.
- LOWENFELD, D. V. ve BRÏTTEİN, W. L. (1987). **Creative and Mental Growth**. Newyork: Macmillian Co.
- MALCİHODİ, C. A. (2005). **Çocukların Resimlerini Anlamak**. (Birinci Baskı). İngilizce'den Çeviren: Tülin Yurtbay. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- ÖZBAY, Y. (2004). **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. (Beşinci Baskı). Ankara: Öğreti Yayınları.
- ÖZKALP, E.; ANAR, S. ve TAMER, K. (1987). **Davranış Bilimleri**. Editör: Zıllıoğlu M. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları No:144.
- ÖZSOY, V. (2001). **Resim (Sanat) Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri Ders Notları**. Ankara.
- ÖZSOY, V. (2002). Sanat (Resim) Eğitiminde Müze ve Okul İş Birliği ve Müzeye Dayalı Bazı Öğretim Yöntemleri. *Milli Eğitim*, sayı: 153-154, s.5 – 17. Ankara: MEB Yayınları.
- ÖZSOY, V. (2003). **Görsel Sanatlar Eğitimi/ Resim-İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- ÖZSOY, V. (2005). **İlköğretimde Sanat Kuramları ve Yöntemleri**. Ankara: Varan Matbaacılık.
- READ, H. (1981). **Sanat ve Toplum**. Çeviren: Selçuk Mülâyim. Ankara: Umran Yayınları.

- REBETEZ, P. (1969). Bir Müze Nasıl Ziyaret Edilir? Ankara: MEB Talim ve Terbiye Dairesi Araştırma ve Değerlendirme Bürosu.
- ROSE, T. H. (1958). *Müzeler ve Öğretmen*. Ankara: Maarif Basımevi, s.7 – 13.
- SAFRAN, M. ve ATA, B. (1998). Okul Dışı Tarih Öğretimi. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18 (1) s.87 – 94.
- SAN, İ. (1979). **Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık**. (İkinci Baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, No:181.
- SAN, İ. (1983). **Sanat Eğitimi Kuramları**. Ankara: Tan Yayınları, Eğitim Dizisi, No: 25.
- SAN, İ. (1983). Kültür Aktarımı ve Çağdaş Kültür Sorunu İçinde Sanat Eğitiminin Yeri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Sayı:2, Cilt No: 2, s.138 – 145.
- SAN, İ. (1985). **Sanat ve Eğitim**. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.
- SAN, İ. (2003). **Sanat ve Eğitim**. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- SEİDEL, H. ve HUDSON, K. (1999). Müze Eğitimi ve Kültürel Kimlik. Uluslar Arası Çalışma Raporu. (Yay. Haz.) Bekir Onur. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, No:12.
- SERİN, A. Y. (2003). Çocuğun Sanat Eğitiminde 4 – 14 Yaş Gruplarına Göre, Aileye, Eğitimciye Düşen Görev ve Sorumluluklara Eleştirel Bir Bakış. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (1), s.5 – 9.
- STERNBERG, S. (1989). The Art of Participation. *Museum Education History, Theory and Practice*. N.BERRY, S. MAYER (Eds). Virginia: Reston.
- STEVENİ, M. (1968). *Art Education*, p.57, Atherton Press, New York, USA.

- SEZER, H. (2001). **İlköğretimde Resim-İş Eğitimi**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- SOMERVILLE S., HARTLEY, J. (1994). *Learning to Think. The Origins of Symbolic Representation*. Edited by Paul Light, Sue Anderson, Martin Woodhead. p.155-157. The Open University, UK.
- SUNGUR N. (1997). **Yaratıcı Düşünce**. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- SÜDOR, G. (2000). **Aynanın Gerçeği**. Resim Eğitimi ve Sanatla Karşılaşma. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- ŞAHAN, M. (2005). Müze ve Eğitim. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, sayı: 4, cilt:3, s.487 – 501.
- TEZCAN, Mahmut. (1992). **Eğitim Sosyolojisi**. (Geliştirilmiş 8. Baskı). Ankara: Zirve Ofset.
- TURANİ, A. (2000). **Sanat Terimleri Sözlüğü**. (Sekizinci Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- TUZLAK, B. (2004). Sanat Eğitimi ve Çevre İlişkisi (İlköğretim 6. 7. 8. Sınıf Öğrencilerinin Sanat Eğitimi ve Sanat Eğitiminin Çevredeki Sanatsal Objelere Etkisine İlişkin Görüşleri). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- TÜRKDOĞAN, G. (1984). **Sanat Eğitimi Yöntemleri**. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- UYGUR, N. (1996). **Kültür Kuramı**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- YAVUZER, H. (2001). **Okul Çağı Çocuğu**. (Birinci Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

YAVUZER, H. (2005). **Resimleriyle Çocuk**. (On birinci Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

YOLCU, E. (2004). **Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri**. (Birinci Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

YÖRÜKOĞLU, A. (1994). **Çocuk Ruh Sağlığı**. (On Dokuzuncu Baskı). Ankara: Özgür Yayıncılık.

YERLİKAYA, H. (2006). Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinde Temel Tasarım Dersinin Yaratıcılığa Katkıları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.

YILMAZ, M. (2005). **Görsel Sanatlar Eğitiminde Uygulamalar. 175 Uygulama Biçimi İle**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

ZENGİN, B. (2001). **Hasankeyf Tarihi ve Tarihi Eserleri**. (İkinci Baskı). İstanbul: Prestij Reklam Ltd. Şti.

ZENGİN, B. (2005). **Geçmişten Günümüze Batman**. Batman: Matris Matbaacılık.

İnternet Sitesi:

(ODTÜ Geliştirme Vakfı Ankara Okulları Müze Eğitimi Uygulamaları-
<http://www.erg.sabanciuni.edu>)

EK – 1

Lowenfeld’in Resimsel Gelişim Evreleri Kuramı ve Piaget’nin Zihinsel Gelişim Evreleri Kuramı ile Eşleştirilerek Hazırlanmış Gelişim Evreleri Tablosu

(Araştırmada, görsel sanatlar eğitimcilerinin öğrenci resimlerini değerlendirmede temel aldığı öğelerden şema, renk, uzam ve anlatım alanlarındaki kriterler)

Evreler	Şema	Renk	Uzam
Karalama (iki-dört yaş) Devim-Duyusal	Denetimli-Denetimsiz Kimileri isimlendirilmiş çizgiler El ve göz uyumu çabaları Tekrarlar	Duygusal, isteğe bağlı renk anlayışı	Her yer
Şema öncesi (dört-yedi yaş) Ben Merkezci İşlem öncesi	Kaba formlar Düşsel öykülerin çizimi Ben merkezci, altı yaşında daha sosyal, dil kazanılmış; yavaş ve somut düşünme	Sevdikleri renkler	Yüzen şekiller
Şematik (yedi-dokuz yaş) Somut işlem	Kaba formlar Düşsel öykülerin çizimi Somut nesneler ve olaylarla mantıksal işlem. Örneğin, seri yapma, ölçülere göre düzenleme, sınıflandırma, durumu koruma	Eşyaya bağlı, bilinen renkler	Taban çizgisi Maskeleme Karışık boyutlandırma, Boşlukta Saydamlık
Gerçekliğin doğuşu (Dokuz-oniki yaş) Çete Çağı	Kimi hareketler görülür Kız-erkek olarak roller belirlenir. Giysiler farklılaşır Cinsiyetlere dikkat edilir Sevgi/nefret resimleri çizilir Eski şemalar tekrarlanır	Gerçekçi, Kimi gölgelemeler Karışık renkler	Çok yönlü taban çizgisi İlkel görünümlü perspektif sorunu hala vardır
Biçimsel işlemler, kimi biçimsel sorunların çözümü (ortaokul)			
Gerçekçilik (onüç-yirmibiryaş) Ergenlik	Hareket var Üç boyutlu biçimler, soyutlama	Dışavurumcu ile gerçekçi renk anlayışı	Çok yönlü görüş

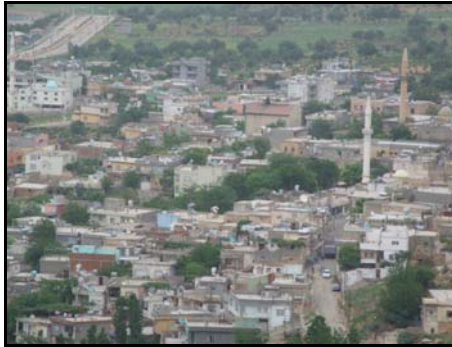
Anlatım: Öğrencinin verilen konuya bağlı kalıp kalmadığını, konuyu yansıtmaya ve ele alış biçimini, konu hakkında duyarlılığını vb. özellikleri gösteren değerlendirme alanıdır.

Yaratıcılık: Öğrencinin konu hakkındaki duygu ve düşüncesini hem resimsel hem de teknik olarak yansıtmaya ve ele alış biçimini vb. özellikleri gösteren değerlendirme alanıdır.

EK – 2

GERCÜŞ İLÇE FOTOĞRAFLARI

İlçenin Uzaktan Görüntüsü

GERCÜŞ CUMHURİYET İLKÖĞRETİM OKULU

Okul koridorundan bir görüntü

09/ 04/ 2008' de Gercüş 1. ve 2. Gruptaki Konu Uygulama Fotoğrafları ile

29/ 04/ 2008' de Gercüş 1.Grupta

“Hasankeyf” Konu Anlatımı ve Uygulama Fotoğrafları

HASANKEYF

Karşıyaka' dan İlçeye Bakış

Yukarı şehir, Karşıyaka, Tarihi Eski Köprü ve Yeni Köprü

Karşıdan İlçeye bakış

Tarihi Yukarı Şehirden İlçeye bakış

Burç, Büyük Kanyon, Yeni Köprü

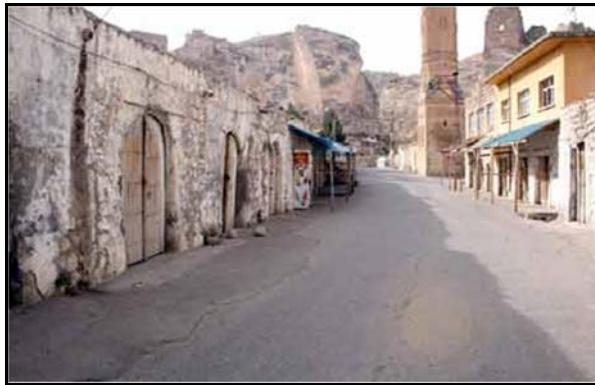
Yukarı Şehirde
Mağara Konut Dokuları

Yukarı Şehirde
Tarihi Yapıdan Konut Dokuları

Hasankeyf'te Çarşı

Kaleye Giden Çarşı Yolu

Çarşıdan Dicle'ye iniş

Tarihi çevre olan Hasankeyf'te yaşamına devam eden Hasankeyflilerden görüntü

HASANKEYF' İN TARİHİ ESERLERİ

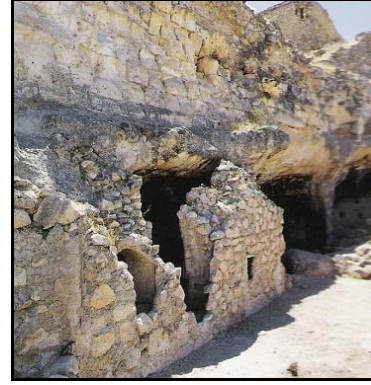
1. ARTUKLU ESERLERİ

1.1. Tarihi Taş Köprü

Karşıyaka' daki Tarihi taş Köprü' nün ayağı

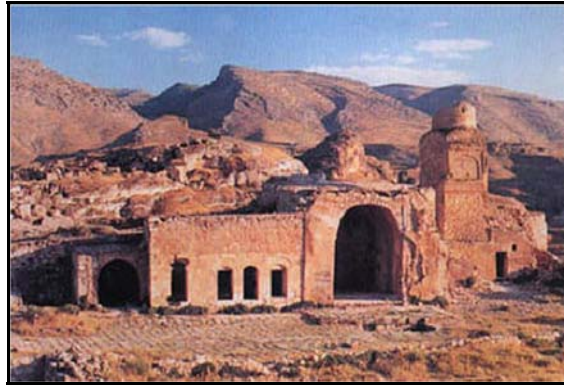
1.2. Büyük Saray

Saray altındaki Mağara Mahzenler

2- EYYUBİ ESERLERİ

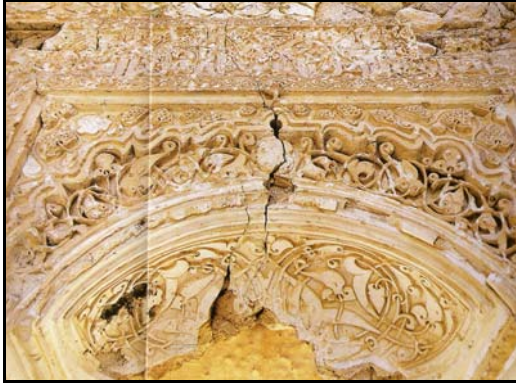
2.1. Kale' deki Ulu Camii

2.2. El-Rızk Camii

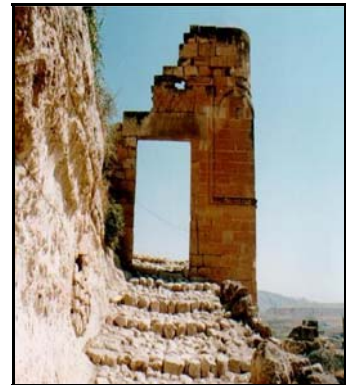

2.3. Koç Camii

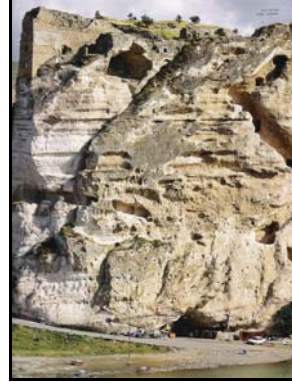
Koç Camii Eyvan Mihrabı ve Mihraptan Bir Bölüm Ayrıntı

2.4. Kale Kapısı

Hasankayf Kale yamacı ve Kale Kapısı

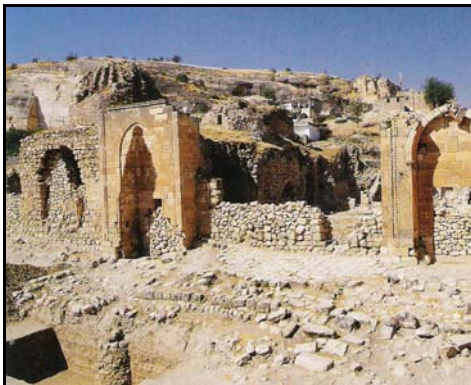
2.5. Küçük Saray (Burç)

2.6. Sultan Süleyman Camii

Süleyman Camii Doğu Cephesi: Çeşme, Kapı, Minare

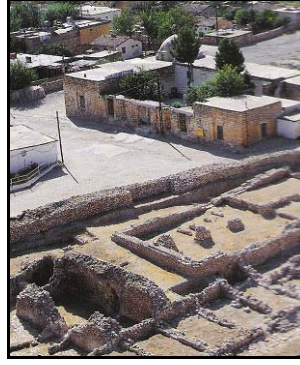

Süleyman Camii
Doğu Cephesi ve önündeki kazı

Süleyman Camii Avlu Cephesi

2.7. Kızlar Camii

Önde Merkezi Kazı Alanında Kemerli Yapı, Arkada Kızlar Camii

2.8. İmam Abdullah Zaviyesi

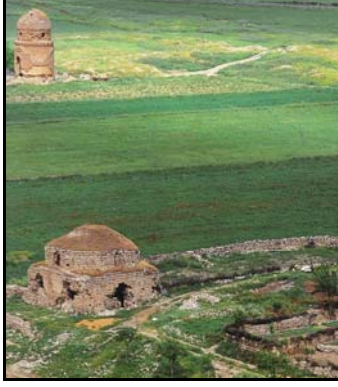
İmam Abdullah Türbesi ve Minare

3- AKKOYUNLU ESERİ

3.1. Zeynel Bey Türbesi

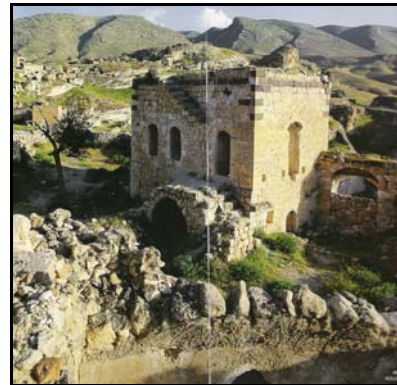
**HASANKEYFTE BULUNAN
DİĞER TARİHİ ESER VE YAPILARDAN BAZI ÖRNEKLER**

Hamam

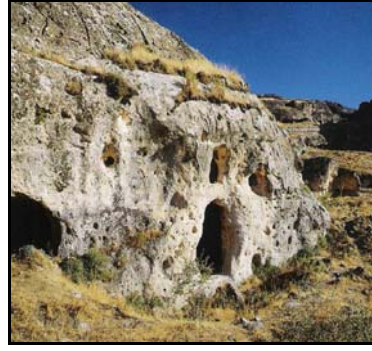
Yol Geçen Hanı

Konak Külliyesi

Kasr ve Ağa Evi

Güney Vadilerde Mağara Kilise

Kilise Kalıntısı

Mescidi Ali Mağara Camii

Darphane

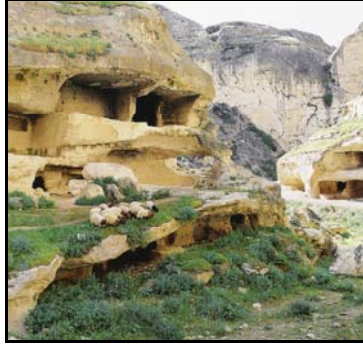

Yamaç Külliye ve Sur Kalıntısı

Mimari Dokudan Örnekler ve Mağaralar

Yukarı şehre Genel Bir Bakış ve Mimari Dokudan Örnekler

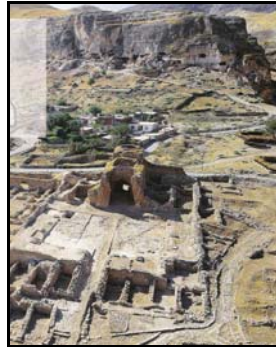
Büyük Kanyon' da Mağara kalıntıları

Hasankeyf' teki Arkeolojik Kazı

Kazı başkanı Abdüsselam Uluçam ve ekibi kazı esnasında

Merkezi Kazı Alanı

Mardinike Kuzey Kanadında Kazı

Küçük Külliye Kazısı

Camii' ul Mardinike
Salonlarında Yapılan Mezarlık

Hasankeyf' teki Buluntulardan Bazı Örnekler

Yüksek Nitelikli ve Akıtma Sırlı Sgrafito Seramik Parçalarından Örnekler

Baskı Tekniğinde Bezeme Kalıpları

Klasik bir 'Milet' taklidi
mavi-beyaz sıratlı seramik

Akıtma sırlı ve sgrafito
seramik parçalarından örnekler

Akıtma sırlı ve sgrafito
seramik parçalarından örnekler

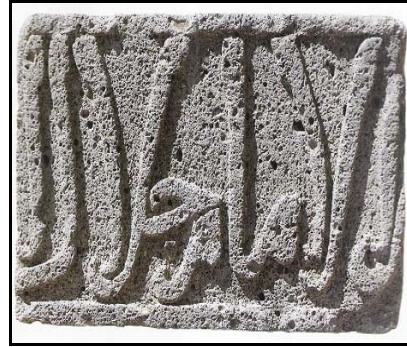
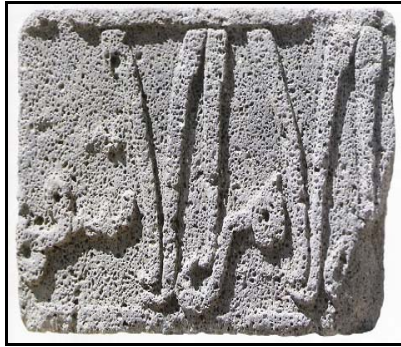
Çeşitli Geometrik Desenli Levha veya
Tek Renk Sırlı Çini Parçaları

Baskı Tekniğinde İyi Durumda Kalmış Klasik Bir Musul Stili Kap

Rızk Camii' ne ait Taş Oyma Dekorasyon Parçaları

Karşıyaka' da Bulunan Bazalt Kitabe Blokları

Ulu Camii Ahşap Minberi Parçaları

HASANKEYF 60. YIL İLKÖĞRETİM OKULU

Fotoğrafta kırmızı elips içerisinde gösterilen bina 60. Yıl İlköğretim Okulu

Hasankeyf 60.Yıl İlköğretim Okulu bahçesi

Sınıf penceresinden dışarıya bakış

01/ 05/ 2008’ de Hasankeyf 1. ve 2. Gruptaki

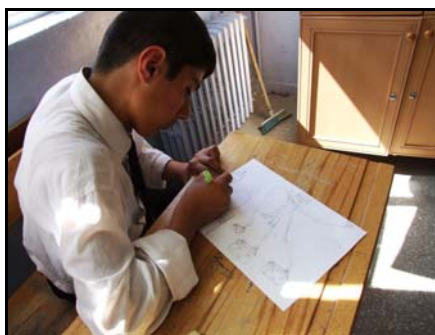
Konu Uygulama Fotoğrafları

ile

20/ 05/ 2008’ de Hasankeyf 1.Grupta

“Hasankeyf” Konu Anlatımı ve Uygulama Fotoğrafları

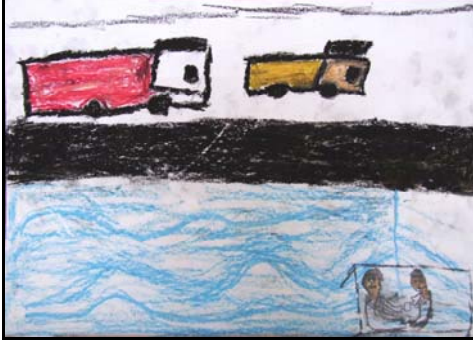

Gercüş Cumhuriyet İlk Öğretim Okulu

Sınıf: 6, Grup:1

1

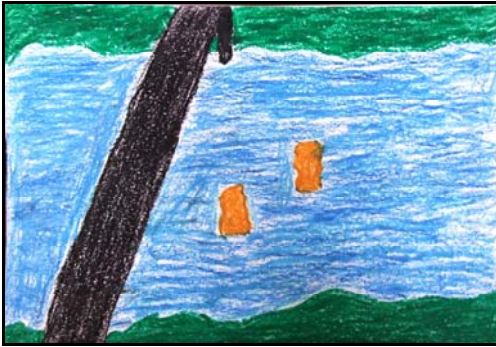

Ön Resim

Son Resim

2

Ön Resim

Son Resim

3

Ön Resim

Son Resim

Ön resim- Öğrenci resmin arkasına; ‘Hasankeyf’ te çantalar satıldığı için çanta yaptım’ açıklaması yapmış.

Gercüş Cumhuriyet İlk Öğretim Okulu

Sınıf: 7, Grup:1

1

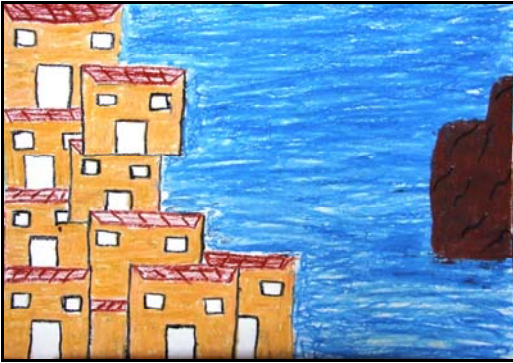
Ön Resim

Son Resim

Son Resim- Öğrenci resmin arkasına; ‘İnsanların, Hasankeyf’ in içinde bulunan tarihi eserleri görmeleri için bu yoldan geçerler. Bu çarşıda Hasankeyf’ in ilçe ekonomisine biraz katkısı vardır ’ diye açıklama yapmış.

2

Ön Resim

Son Resim

Ön Resim- Öğrenci resmin arkasına; ‘ben bu resimde Hasankeyf’ ten bir kalıntı alıp yaptım’ diye açıklama yapmış.

Son Resim- Öğrenci resmin arkasına; ‘Zeynel Bey Türbesi’ nin koruma altına alınıp çevresinin azda olsa zincirle çevrilmesini istiyorum. Bunun içinde resimim de bunu anlatmak istiyorum ’ diye açıklama yapmış.

3

Ön Resim

Son Resim

Ön Resim- Öğrenci resmin arkasına; ‘bütün her taraf suya bulanmış. Benim düşüncem bu’ diye açıklama yapmış.

Son Resim- Öğrenci resmin arkasına; ‘Kahve içine yaptığım yeşil kalıntıların halen olduğunu belirtiyor. Ben oralara kazı yapılmasını istiyorum’ diye açıklama yapmış.’

4

Ön Resim

Son Resim

Ön Resim- Öğrenci resmin arkasına; ‘Hasankeyf’ in manzarasını yapmak istedim’ diye açıklama yapmış.

Son Resim - Öğrenci resmin arkasına; ‘Gizlice geçtikleri gizli geçit yolunu yapmaya çalıştım’ diye açıklama yapmış.

Gercüş Cumhuriyet İlk Öğretim Okulu**Sınıf: 8, Grup:1**

1

Ön Resim**Son Resim**

2

Ön Resim**Son Resim**

3

Ön Resim**Son Resim**

4

Ön Resim

Son Resim

Son Resim- Öğrenci resmin arkasına; ‘Hasankeyf’ in(yani eski kültür ile şimdiki kültür arasındaki fark) eski yaşama yolları ve şimdiki yaşama arasındaki farkı gösterdim’ diye açıklama yapmış.

5

Ön Resim

Son Resim

Ön Resim- Öğrenci resmin arkasına; ‘Bu resimdeki amaç; hem gezilecek hem eğlenilecek yerlerin olduğu bir düşüncedeyim’ diye açıklama yapmış.

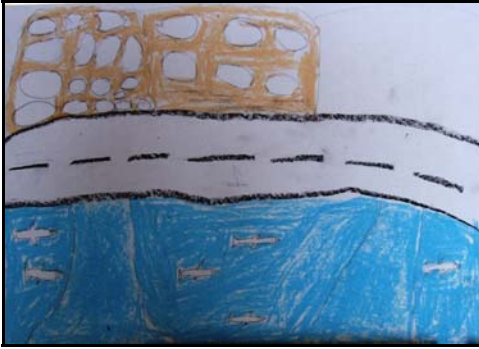
Son Resim- Öğrenci resmin arkasına; ‘Ben bu resimde, Eyyubiler’ in Hasankeyf’ te yapmış olduğu kiliseyi yaptım. Burada anlatmak istediğim şey onun doğal güzelliklerini sergilemek’ diye açıklama yapmış.

Gercüş Cumhuriyet İlk Öğretim Okulu**Sınıf: 6, Grup:2**

1

Ön Resim**Son Resim**

2

Ön Resim**Son Resim**

3

Ön Resim**Son Resim**

Gercüş Cumhuriyet İlk Öğretim Okulu

Sınıf: 7, Grup:2

1

Ön Resim

Son Resim

Ön Resim- Öğrenci resmin arkasına; ‘Ben hiç Hasankeyf’ e üstten baktım’ diye açıklama yapmış.

2

Ön Resim

Son Resim

3

Ön Resim

Son Resim

Gercüş Cumhuriyet İlk Öğretim Okulu**Sınıf: 8,Grup:2**

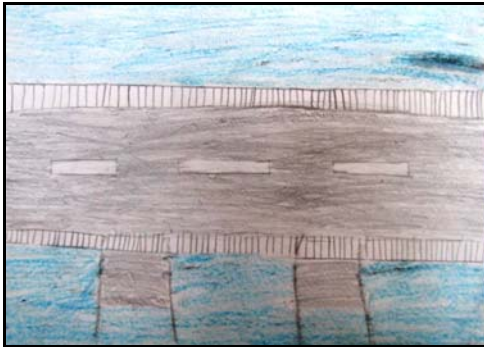
1

Ön Resim**Son Resim**

2

Ön Resim**Son Resim**

3

Ön Resim**Son Resim**

Hasankeyf 60. Yıl İlk Öğretim Okulu

Sınıf: 6, Grup:1

1

Ön Resim

Son Resim

Son Resim- Öğrenci resminde; kuşun kuyruğuna takılı kağıda ‘ tarihi eserlerimizi koruyalım’ , türbe kapısının üzerine ‘tarihi eserlere zarar vermeyelim’, köprünün kemerli ayaklarının altında ise birinde ‘açık hava müzesine hoş geldiniz’ diğerinde ‘ tarihi eser kaçakçılığı yapmayalım’ yazmış.

2

Ön Resim

Son Resim

Son Resim- Öğrenci resminin arkasına; ‘Babalarımız, amcalarımız veya dayılarımızın işsizlikten dolayı parasız kalıyorlar. Bu yüzden kazı işlerinde çalışıp hem yeraltında kalan eşyaları çıkarıyorlar hem de biz aç kalmıyoruz’ diye açıklama yapmış.

3

Ön Resim

Son Resim

4

Ön Resim

Son Resim

5

Ön Resim

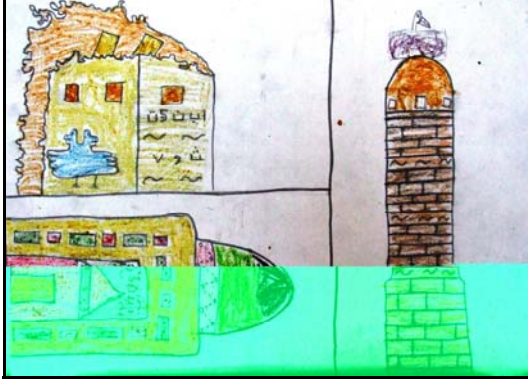
Son Resim

Son Resim- Öğrenci resminin arkasına; ‘öğretmen öğrencilerine tarihi eserleri tanıtıyor’ diye açıklama yapmış.

Hasankeyf 60. Yıl İlk Öğretim Okulu

Sınıf: 7, Grup:1

1

Ön Resim

Son Resim

Son Resim- Öğrenci resminin arkasına; ‘Türkiye Cumhuriyeti (T.C.), Hasankeyf geçmiş tarihi bakımından ne kadar önemli olsa da birkaç yıllık elektrik ve su için böyle önemli bir yeri baraj altına tutmak istiyor. Fakat her nedense bu ihtiyaçları farklı yerlerde sağlayabilmelerine rağmen burayı seçtiler’ diye açıklama yapmış.

2

Ön Resim

Son Resim

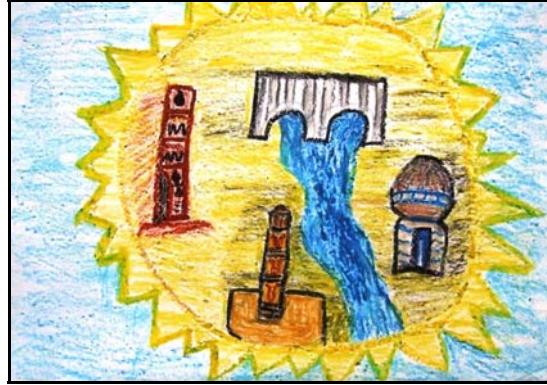
Son Resim- Öğrenci resminin arkasına; ‘Öncelikle yaptığım resim güzel olmadığı için özür dilerim. Çünkü benim resim yapma yeteneğim yok...Yaptığım resim El Rızk Camii’ dir. Ama ben resimle ifade edemedim. bundan dolayı herkesten tekrar tekrar özür dilerim. Bu yaptığımız çalışmalar çok güzeldi. Hasankeyf’ li olduğum halde

Hasankeyf hakkında bilmediğim çok şey ortaya çıktı ve bu çalışma sayesinde bilmediklerimi bildim. Bu çalışmadan dolayı herkese teşekkür ederim. Hasankeyf sular altında kalıyor ama her şey geleceğimiz için. Biryandan da çok üzülüyorum çünkü bütün tarihi kalıntılar elden gidiyor’ diye açıklama yapmış.

3

Ön Resim

Son Resim

Son Resim- Öğrenci resminin arkasına; ‘Resmim iyi olmadığı için düşüncelerimi ifade edemedim. Ben bu resimde Hasankeyf’ i bir güneşe benzetiyorum. Bu güneş sayesinde geçmişimiz, bugünümüz ve geleceğimiz aydınlanıyor’ diye açıklama yapmış.

4

Ön Resim

Son Resim

Son Resim- Öğrenci resminin arkasına; ‘Dışardan gelen yabancıları tarihi eserlerimizi, kültürümüzü yani ilçemizi tanıtıyor’ diye açıklama yapmış.

Hasankeyf 60. Yıl İlk Öğretim Okulu

Sınıf: 8, Grup:1

1

Ön Resim

Son Resim

Son Resim- Öğrenci resminin arkasına; ‘Eski çağlardan beri kalmış ve şimdide halen yıkılmamış Zeynel Bey Türbesi, üzerinde kabartmalarıyla süslenmiş bir tarihi eserdir. Kabartmalar özenle yapıldığı için boyalarla net şekilde yapamadım ve oymayla yapıldığı için kazma şekliyle daha güzel olurdu’ diye açıklama yapmış.

2

Ön Resim

Son Resim

Son Resim- Öğrenci resminin arkasına; ‘Ben Hasankeyf’ in tarihinin, mağaraların Ilısu Barajı’ nın altında kalmasını istemiyorum. Biz tarihi kalıntılara bakarak geçmişimizi öğrendiğimiz için sular altında kalmasını istemiyoruz’ diye açıklama yapmış.

3

Ön Resim

Son Resim

Son Resim- Öğrenci resminin arkasına ‘Hasankeyf’ i turistlerden ve Hasankeyf’ i önemsemeyen vatandaşlardan korumak için halkı bilgilendiriyorlar’ diye açıklama yapmış.

4

Ön Resim

Son Resim

5

Ön Resim

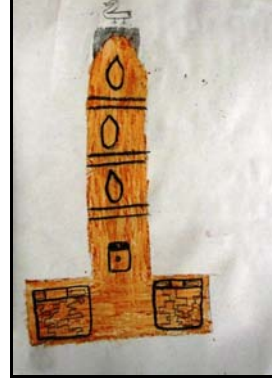
Son Resim

Hasankeyf 60. Yıl İlk Öğretim Okulu
Sınıf: 6, Grup:2

1

Ön Resim

Son Resim

2

Ön Resim

Son Resim

3

Ön Resim

Son Resim

Hasankeyf 60. Yıl İlk Öğretim Okulu

Sınıf: 7, Grup:2

1

Ön Resim

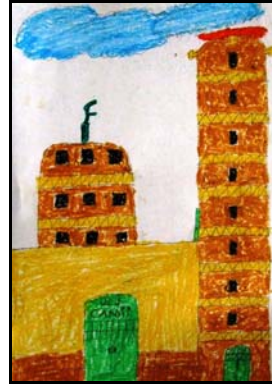

Son Resim

2

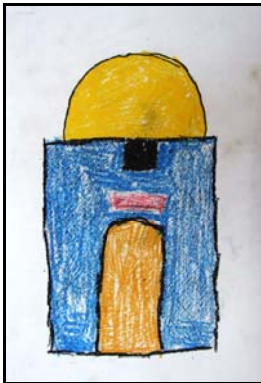

Ön Resim

Son Resim

3

Ön Resim

Son Resim

Hasankeyf 60. Yıl İlk Öğretim Okulu**Sınıf: 8, Grup:2**

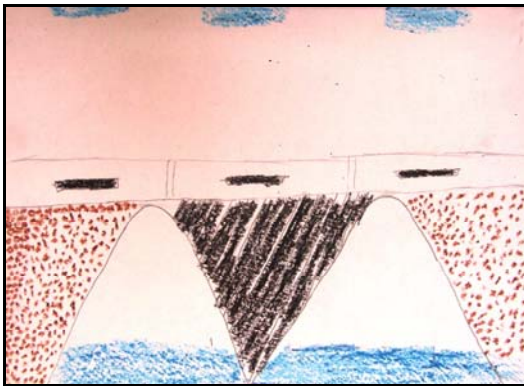
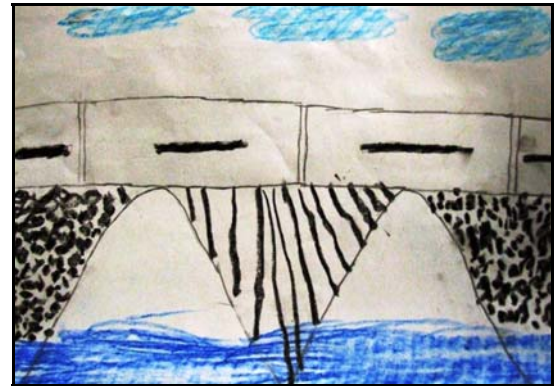
1

Ön Resim**Son Resim**

2

Ön Resim**Son Resim**

3

Ön Resim**Son Resim**

4

Ön Resim

Son Resim

5

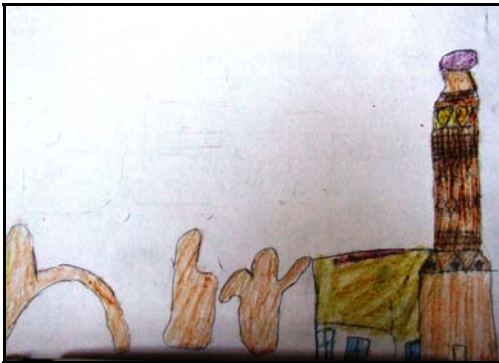

Ön Resim

Son Resim

6

Ön Resim

Son Resim

Son Resim- Öğrenci resmin arkasına; ‘Çarşı baraja karşı, Hasankeyf sular altında kalmasın. Bırakın Hasan keyfine baksın... Bu güzel tarih sulara gömülmesin! Çiçek dalında Hasankeyf yerinde güzel!..’ diye açıklama yapmış.